

Tartu Ülikool
Õigusteaduskond
Avaliku õiguse instituut
Kriminaalõiguse, kriminoloogia ja kognitiivse
psühholoogia õppetool

Helena Rahi

Kuriteo ohvritele reparatsioonide määramine
Rahvusvahelises Kriminaalkohtus

Magistritöö

Juhendaja
mag.iur Andres Parmas

Tartu
2013

Sisukord:

Sissejuhatus	4
1. Reparatsioonide mõiste	8
1.1 Reparatsioonide ajalugu	8
1.2 Reparatsioonide vormid	10
1.4 Ohvri mõiste	15
2. Reparatsioonide määramise põhimõtted Rahvusvahelise Kriminaalkohtu otsuses	19
2.1 Rooma Statuudist tulenevad reparatsioonide määramise põhimõtted.....	19
2.2 Reparatsioonide määramise põhimõtted Rahvusvahelise Kriminaalkohtu 07.08.2012 otsuses	23
2.2.1 Kohaldatav õigus.....	25
2.2.2 Võrdne kohtlemine	25
2.2.3 Reparatsioonidest abisaajad	27
2.2.4 Ohvritega konsulteerimine	29
2.2.5 Seksuaalvägivalla ohvrid.....	30
2.2.6 Lapsohvrid.....	31
2.3 Reparatsioonide ulatus ja viisid	33
2.3.1 Individuaalne ja kollektiivne reparatsioon	34
2.3.2 Restitutsioon, kompensatsioon ja rehabilitatsioon	36
2.3.3 Teised reparatsiooni vormid	39
3. Reparatsioonide finantseerimine ja elluviimine	41
3.1 Reparatsioonide määramise protsess Rahvusvahelises Kriminaalkohtus	41
3.2 Ohvrite Usaldusfond ja reparatsioonide rahastamine	46
3.3 Reparatsioonide teostajad	50
3.3.1 Reparatsioonide elluviimine Usaldusfondi kaudu.....	52
3.4 Riikidevaheline koostöö ja riikide panus.....	56
3.5 Põhjuslik seos ja tõendamisnõuded	58
4. Reparatsioonide tähtsus ja nendega seonduvad probleemid	61
4.1 Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide tähtsus rahvusvahelises kriminaalõiguses.....	61
4.2 Tõendamisprobleemid reparatsioonide saamisel	62
4.3 Probleemid reparatsioonide määramisel ja nende võimalikud arengud	66

Kokkuvõte	73
Ordering reparations to victims in International Criminal Court.....	80
Kasutatud kirjandus.....	88

Sissejuhatus

Reparatsioonide mõiste all peetakse rahvusvahelises õiguses ja käesolevas töös silmas meetmeid, mida kasutatakse selleks, et hüvitada või heastada kuriteo ohvritele kahju, mida nad on kannatanud nende suhtes toimepandud kuriteo tagajärjel.¹ Kuigi kuriteo ohvritele kahju hüvitamine on siseriiklikus õiguses kohaldatav juba pikka aega, on nüüdseks rahvusvahelises kriminaalõiguses jõutud seisukohale, et kurjategijate karistamisest üksi ei piisa ning õiglust ei saa eksisteerida enne kui õiglus ei ole tagatud ohvritele.² Reparatsioonide määramine on rahvusvahelises kriminaalõiguses väga uudne nähtus. Esmakordselt anti Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi³ vastuvõtmisega 1998. aastal rahvusvaheliste kriminaalkuritegude ohvritele võimalus taotleda ja saada reparatsioone Rahvusvahelise Kriminaalkohtu kaudu. Käesolev töö käsitleb reparatsioonide andmist ainult rahvusvahelise kriminaalõiguse, täpsemalt Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemi tähenduses, analüüsides seejuures Rahvusvahelise Kriminaalkohtu esimest reparatsioonide andmise otsust⁴, mis võeti vastu alles 7. augustil 2012.

Magistritöö eesmärk on hinnata, millised on ohvritele reparatsioonide määramise põhimõtted Rahvusvahelises Kriminaalkohtus praegu, on need piisavad või tuleks neid täiustada või mõneti muuta. Täiendavalt analüüsitakse Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemiga seonduvaid probleeme, sealhulgas reparatsioonide rahastamise ja kohaldamise küsimusi ning esitatakse ettepanekuid reparatsioonide süsteemi täiustamiseks. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu esimese reparatsioonide otsuse näitel on seatud küsimus – kas reparatsioonid suudavad täita neile pandud eesmärke ehk kas reparatsioonide abil suudetakse saavutada ohvrite jaoks olukord, milles nad olid enne kuriteo toimumist?

Magistritöö hüpotees on, et juhul, kui Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide määramise põhimõtted viiakse praktikas õigesti ellu, peaksid need täitma oma eesmärgi ja taastama ohvrite jaoks olukorra, milles nad olid enne kuriteo toimumist.

---

¹ P. de Greiff. Justice and Reparations. Teoses: P. De Greiff (toim.). The Handbook of Reparations. Oxford University Press, 2006, lk 452.

² O. Triffterer (toim.). Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court – Observers' Notes Article by Article- Second edition. Verlag C. H. Beck oHG, München, 2008, lk 1401.

³ Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut. - RT II 2002, 2, 5.

⁴ ICC-01/04-01/06-2904, 07.08.2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1447971.pdf> (24. aprill 2012).

Antud teema teeb aktuaalseks teadmine, et kunagi varem pole kohus rahvusvahelises kriminaalõiguses mõistnud kannatanute kasuks reparatsioone ning kuriteo ohvritele on esmakordselt antud õigus taotleda ja saada reparatsioone süüdimõistetud isikult Rahvusvahelise Kriminaalkohtu kaudu. Ohvritele sellise võimaluse andmine on rahvusvahelises kriminaalõiguses väga olulise tähendusega, mis aitab parandada rahvusvaheliste kriminaalkuritegude ohvrite olukorda ning paneb aluse järgmiste sarnaste reparatsioonide süsteemide loomisele. Süsteemi ennast on ette valmistatud kümneid aastaid, viimaks on jõutud ka esimese lahendini, mis näitab, et õigus reparatsioone taotleda ei ole enam ainult teoreetiline, vaid ka tegelikkuses ohvritele tagatud õigus. Kuna esimene reparatsioonide otsus võeti vastu aasta eest, augustis 2012, siis on seda teemat õigusalasest kirjanduses veel äärmiselt vähe kajastatud, mistõttu on antud magistr töö puhul tegemist Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide otsuse uudse analüüsiga.

Käesoleva töö kirjutamisel on kasutatud analüütilist meetodit, olles üles ehitatud üldisemalt konkreetsemale liikumise põhimõttel, käsitledes kõigepealt laiemalt reparatsioonide mõistet rahvusvahelises kriminaalõiguses, analüüsides seejärel Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemi ning keskendudes viimaks Rahvusvahelise Kriminaalkohtu esimesele reparatsioonide otsusele. Reparatsioonide probleemide väljatoomisel Rahvusvahelise Kriminaalkohtu süsteemi kontekstis on kasutatud süsteemset meetodit. Magistr töö jaguneb neljaks osaks, millest kaks esimest peatükki keskenduvad valdkonna teooriale, viimased kaks analüüsivad reparatsioonide kohaldamisega seonduvaid küsimusi ja probleeme.

Esimene peatükk selgitab, kuidas on rahvusvahelises kriminaalõiguses jõutud reparatsioonide määramiseni ning millised võivad olla erinevad reparatsioonide vormid. Lisaks on välja toodud erinevad reparatsioonide eesmärgid, mida Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteem tervikuna peaks saavutama. Pikemat käsitlemist leiab küsimus, keda pidada ohvriks, kes on õigustatud reparatsioone saama.

Töö teises peatükis analüüsitakse reparatsioonide määramise põhimõtteid Rahvusvahelise Kriminaalkohtu esimeses reparatsioonide otsuses, näidates ära milliseid põhimõtteid peaks kohus Rooma statuudist tulenevalt järgima ning kas kohtu esimeses otsuses väljendatud põhimõtted on kooskõlas statuudist tulenevate põhimõtetega. Samuti selgitatakse neid

reparatsioonide vorme, mida on kohtu arvates vajalik kohaldada ning millisel viisil seda tuleks teha.

Kolmas peatükk keskendub peamiselt reparatsioonide elluviimise küsimusele ja probleemidele, selgitades algul reparatsioonide määramise protsessi Rahvusvahelises Kriminaalkohtus ning analüüsides seejärel Ohvrite Usaldusfondi ja reparatsioonide rahastamisega seotud küsimusi. Täiendavalt peatatakse küsimusel, kes peab reparatsioonid ellu viima ning kuidas tuleks reparatsioone kohaldada. Samuti leiab käsitlemist riikidevahelise koostöö küsimus ning uuritakse, kuidas saavad riigid kaasa aidata reparatsioonide süsteemi efektiivsemale toimimisele. Lisaks selgitatakse, kuidas tuleb ohvril tõendada oma õigust reparatsioonidele.

Magistritöö viimane peatükk keskendub peamiselt Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemi probleemidele ning analüüsib, kas ja kuidas oleks neid võimalik parandada. Samuti selgitatakse, millised on tüüpilised tõendamisprobleemid reparatsioonide taotlemisel. Tuuakse välja ka põhjused, miks on Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteem oluline ning kas reparatsioonide süsteem suudab täita talle seatud eesmärged või mitte.

Kuna eestikeelses õiguskirjanduses ei ole käesoleva töö teemaga seonduvat veel piisavalt käsitletud, siis tugineb töö ennekõike võõrkeelsetele õigusteaduslikele materjalidele. Kõige põhjalikumalt on Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide küsimust käsitlenud E.Dwertmann,⁵ kelle esitatud seisukohti on käesolevas töös analüüsitud ja tõlgendatud. Samuti leiavad töös käsitlemist teiste autorite nagu C.M.Bassiouni⁶, M.Henzelin, V.Heiskanen, G.Mettraux⁷, L.M.Keller⁸, C.McCarthy⁹, C.Ferstman, M.Goetz¹⁰ ja mitmete

---

⁵ E. Dwertmann. *The Reparation System of the International Criminal Court. Its Implementation, Possibilities and Limitations*. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010.

⁶ C. M. Bassiouni. *International Recognition of Victims' Rights*. *Teoses: Human Rights Law Review* 2006/6, No 2, lk 203-279. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://hrlr.oxfordjournals.org.ezproxy.utlib.ee/content/6/2/203.full.pdf+html?sid=c96e4d12-bbbf-4365-a0e1-aa61d65b7c1d> (19. september 2012).

⁷ M. Henzelin, V. Heiskanen, G. Mettraux. *Reparations to Victims before International Criminal Court : Lessons from International Mass Claims Processes*. *Criminal Law Forum* 2006/17, No 3-4. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.springerlink.com.ezproxy.utlib.ee/content/n55737t8254g8775/fulltext.pdf?MUD=MP> (19. september 2012).

⁸ L. M. Keller. *Seeking justice at the International Criminal Court: Victims' Reparations*. *Thomas Jefferson Law Review*, 2007, vol 29. Arvutivõrgus kättesaadav: http://b6.b7.85ae.static.theplanet.com/files/faculty/Keller_reparations_ICC_final.pdf (2. oktoober 2012).

⁹ C. McCarthy. *Reparations and Victim Support in the International Criminal Court*. Cambridge University Press, 2012.

teiste rahvusvaheliste õigusteadlaste artiklid ja raamatud. Lisaks analüüsitakse rahvusvaheliste kriminaalkuritegude ohvrite kohta avaldatud uurimusi¹¹ ja raporteid.¹² Peamisteks normatiivmaterjalideks on eelkõige Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut, aga ka teised Rahvusvahelise Kriminaalkohtu õigusallikad nagu kohtu ja Ohvrite Usaldusfondi reeglistik ning kohtu Protseduuri ja Tõendamise Reeglid. Töö koostamisel kasutatakse ka O.Trifftereri poolt koostatud Rooma statuudi kommentaare. Kohtupraktikast leiavad kajastamist Rahvusvahelise Kriminaalkohtu lahendid, keskendudes eelkõige kohtu esimesele reparatsioonide määramise otsusele, kuid ka sellega seonduvatele otsustele ja määrustele. Käesolevas töös ei käsitleta reparatsioonide otsuse apellatsiooniga seonduvat, kuna apellatsiooni otsust ei ole töö esitamise seisuga veel langetatud.

---

¹⁰ C. Ferstman, M. Goetz. Reparations before the International Criminal Court: The Early Jurisprudence on Victim Participation and its Impact on Future Reparations Proceedings. Teoses: C. Ferstman, M. Goetz, A.Stephens (toim.). Reparations for Victims of Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity. Martinus Nijhoff Publishers, 2009. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://books.google.ee/books?id=YNAhQ3tV8TIC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> (9. oktoober 2012).

¹¹ Redress. Torture Survivors` Perceptions of Reparation. The Redress Trust, 2001; Redress. Justice for Victims: The ICC's reparations mandate. London 2011; War Crimes Research Office. The Case-based Reparation Scheme at the International Criminal Report. American University Washington College of Law, 2010.

¹² The Trust Fund for Victims. Earmarked support at the Trust Fund for Victims. Programme Progress Report, 2011; The Trust Fund for Victims. Empowering victims and communities towards social change. Programme Progress Report, 2012.

1. Reparatsioonide mõiste

1.1 Reparatsioonide ajalugu

Rahvusvaheline kriminaalõigus on pikka aega pööranud tähelepanu ainult kuriteo toimepanijate tabamisele ja süüdimõistmisele, samas ei ole ohvritele reparatsioonide määramine olnud osaks rahvusvahelise kriminaalõiguse süsteemist. Nüüdseks on Rahvusvahelises Kriminaalkohtus selline võimalus loodud, reparatsioonide paremaks mõistmiseks oleks vaja teada ka nende kujunemislugu, millele käesolev alapeatükk keskendubki.

Rahvusvahelises kriminaalõiguses on kannatanutele reparatsioonide määramise küsimusega hakatud tegelema üsna hiljuti,¹³ kuid selle kujunemise seisukohalt on oluline uurida neid rahvusvahelise avaliku õiguse arenguid, mis ohvritele kahju hüvitamise korrale oma mõju on avaldanud. Üheks esimeseks dokumendiks, millega sunniti riike määrama reparatsioone tõsiste humanitaarõiguse ja inimõiguste rikkumiste eest, oli 1987. aastal jõustunud Piinamisevastase Konventsiooni¹⁴ artikkel 14, mis nägi ette, et iga konventsiooni liikmesriik tagab oma õigussüsteemis piinamise ohvriks langenule õiguse kahju heastamisele ning õiglasele ja piisavale kompensatsioonile, sealhulgas rehabilitatsiooni meetmetele.¹⁵ 1928. aastal võttis Alaline Rahvusvaheline Kohus vastu otsuse, millega määrati kindlaks, et rahvusvaheliste kohustuste rikkumine toob riigile kaasa automaatse reparatsioonide maksmise kohustuse, kuid üksikisiku jaoks tähendas see ikkagi reparatsioonide taotlemist oma kodakondsusejärgse riigi kaudu.¹⁶ Ohvrite jaoks tähendas otsus tõika, et nad ei saanud ise otse neile kahju tekitanud isikult või riigilt reparatsioone nõuda, vaid pidid seda tegema läbi oma riigi, mis ei olnud alati suuteline oma kodanikele sellist õigust tagama.

Siiski hakkas 20. sajandi esimesel poolel tekkima ka üksikisikutel võimalus minna oma nõuetega rahvusvaheliste kohtute või tribunalide ette, ometi toimus üksikisikutele

---

¹³ A. O'Shea. Reparations under International Criminal Law. Teoses: M. Du Plessis, S. Peté (toim.). Repairing the past? International Perspectives for Gross Human Rights Abuses. Antwerpen and Oxford: Intersentia, 2007, lk 181.

¹⁴ Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. General Assembly resolution 39/46 of 10 December 1984. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx> (29. aprill 2013).

¹⁵ O. Triffterer (viide 2), lk 1400.

¹⁶ E. Dwertmann (viide 5), lk 15-16.

reparatsioonide võimaldamise ja teiste kannatanute õiguste areng siiski suuresti sajandi teises pooles.¹⁷ Erilise tõuke üksikisikute õiguste arengule (sealhulgas ka õigus reparatsioonidele) andsid muidugi kaks maailmasõda, eriti Teine Maailmasõda, kui rahvusvahelises õiguses hakati rohkem kaitsma ka indiviidi õigusi ning riigid ei saanud enam oma kodanikega toimida nii nagu nad seda ise soovisid. Arenes inimõiguste kaitse, loodi erinevaid meetmeid inimõiguste kaitseks nagu näiteks Euroopa inimõiguste konventsioon (jõustus 1953. aastal) koos Euroopa Inimõiguste Kohtuga (1959. aastal).¹⁸ Regionaalsetel inimõiguste kohtutel oli õigus hakata määrama reparatsioone kannatanud indiviidile, mille võimaldamise tagas riik.¹⁹

Rahvusvahelise kriminaalõiguse puhul on reparatsioonide teemat käsitletud rahvusvahelistes tribunalides, kuid näiteks ei Nürnbergi ega Tokyo tribunali põhikirjas ei ole mainitud ei ohvreid ega reparatsioone. Jugoslaavia ja Rwanda tribunalide põhikirjad nägid ette, et peale süüaluse süüdimõistmise võib kohustada ohvritele tagastama ka kogu neile kuuluva vara, mis on kuriteo käigus neilt ära võetud, kuid sellist otsust praktikas siiski ei tehtud. Nende tribunalide põhikirjad sõnastasid küll ohvri mõiste, kuid kompensatsiooni või muude reparatsioonide määramise õigus neil tribunalidel puudus.²⁰

Individuaalse kriminaalvastutuse põhimõtte rahvusvaheliste kuritegude puhul eksisteerib alates Esimesest Maailmasõjast, mil üritati luua tribunali Saksamaa keisri Wilhelm II üle kohtumõistmiseks ning Versailles rahulepinguga nähti ette nii keisri kui ka teiste sõjakurjategijate karistamise võimalus, kuid vastavat tribunali ei loodud kunagi.²¹ Vaatamata individuaalse kriminaalvastutuse põhimõtte aktsepteerimisele, kohustati vaid riike, mitte üksikisikuid, maksma reparatsioone. Alles viimastel aastatel on hakatud tunnustama põhimõtet, et reparatsioone peaks maksma kurjategija ise. Kuni Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma Statuudi (edaspidi statuut) vastuvõtmiseni 1998. aastal ei olnud kohtu poolt ohvritele reparatsioonide määramine osaks rahvusvahelisest kriminaalõigusest ning oli puuduvaks lüliks.²² Kohtule statuudi artikliga 75 antud õigus määrata ohvritele reparatsioone täidab lüngad, mis esinesid ad hoc tribunalide (Nürnberg, Tokyo, Jugoslaavia, Rwanda) puhul, kuna neis ei tegeletud piisavalt ohvrite õigluse küsimusega.²³

---

¹⁷ E. Dwertmann (viide 5), lk 17.

¹⁸ C. M. Bassiouni (viide 6), lk 208-210.

¹⁹ E. Dwertmann (viide 5), lk 18.

²⁰ Samas, lk 23-24.

²¹ W. A. Schabas. The International Criminal Court – A Commentary on the Rome Statute. Oxford University Press, New York, 2010, lk 2-3.

²² E. Dwertmann (viide 5), lk 22.

²³ O. Triffterer (viide 2), lk 1411.

Statuudi koostamisel ei valitsenud ohvritele reparatsioonide määramise võimaldamise osas üksmeelt, nii mõnedki autorid leidsid, et rahvusvaheline kriminaalkohus ei ole õige koht ohvrite tsiviilõiguslike nõuetega tegelemiseks ning reparatsioonide määramine peaks jääma riigisiseste kohtusüsteemide ja rahvusvaheliste koostöölepingute ülesandeks. Teised olid aga arvamusel, et reaalsuses ei pruugi riigisisemed süsteemid tagada piisavalt ohvrite õigust reparatsioonidele ning ühtlasi võib neil puududa ka soov sellist õigust ohvritele tagada, mistõttu võiks Rahvusvahelisel Kriminaalkohtul olla siiski abistav roll reparatsioonide tagamisel ohvritele. Pärast pikki läbirääkimisi reparatsioonide teemal jõudsid riigid kompromissini, pooldades ohvritele reparatsioonide määramist, mis tähendas, et statuudi vastuvõtmisega loodi esimene „reparatsioonide määramise kord“ rahvusvahelise kriminaalõiguse ajaloos.²⁴ Sellega anti rahvusvahelise kuriteo ohvritele paremad võimalused enda õiguste kaitseks, protsessis osalemiseks ning õigusele reparatsioonide taotlemiseks.²⁵

Seega on kuriteo ohvritele kahju hüvitamise kord rahvusvahelises kriminaalõiguses tõeliselt uudne nähtus. Alles statuudi jõustumisega 2002. aastal muutus reparatsioonide määramine kriminaalprotsessis osaks rahvusvahelisest kriminaalõigusest ning kannatanud saavad neile tekitatud kahju heastamist nõuda ka otse Rahvusvaheliselt Kriminaalkohtult ega pea selleks eraldi pöörduma riigisisese kohtusüsteemi poole. Selline areng on oluline samm rahvusvaheliste kuritegude all kannatanud ohvritele, kelle õigused on Rahvusvahelise Kriminaalkohtu loomise ja statuudi vastuvõtmisega märgatavalt paranenud.

1.2 Reparatsioonide vormid

Reparatsioonide mõiste all peetakse rahvusvahelises õiguses silmas meetmeid, mida kasutatakse selleks, et hüvitada või heastada kuriteo ohvritele kahju, mida nad on kannatanud nende suhtes toimepandud kuriteo tagajärjel. Meetmeid, millega tehtud kahju heastada, on mitmeid, mille puhul eristatakse kolme peamist vormi – restitutsioon, kompensatsioon, rehabilitatsioon.²⁶ Need kolm peamist reparatsiooni vormi on ära mainitud ka statuudi artiklis 75, kuid see loetelu ei ole lõplik.

---

²⁴ O. Triffterer (viide 2), lk 1401-1402.

²⁵ R. Cryer, H. Friman, D. Robinson, E. Wilmshurst. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*. Second Edition. Cambridge University Press, 2010, lk 479.

²⁶ P. de Greiff (viide 1), lk 452.

Peamiseks reparatsiooni vormiks rahvusvahelises õiguses peetakse **restitutsiooni** ehk endise olukorra taastamist ohvri jaoks sellisena, nagu see oli enne kuriteo toimumist nii rahalises kui ka õiguslikus mõttes, mis seisneb peamiselt ohvritele vara tagastamises.²⁷ Samas võib restitutsioon seisneda õiguste nagu näiteks kodakondsuse ja vabaduse taastamises või tööle ennistamises.²⁸ Üheks meetmeks on muuhulgas maade tagastamine nende algsetele omanikele, võimalusel ka kariloomade ja viljasaagi tagastamine.²⁹ Samuti hõlmab restitutsioon endas pereelu taastamist ning isikute toimetamist tagasi nende kodupaikadesse ja elupaikade taastamist.³⁰ Iseküsimuseks jääb kuidas see reaalsuses teostatavaks on osutunud.

Kompensatsioon eraldi reparatsiooni vormina võib olla kas ühekordne rahaline makse või pension ellujäänud ohvritele (või nende lähedastele), juurdepääs arstiabile, lastele stipendiumid hariduse omandamiseks, ühiskondlike transpordivahendite kasutamise luba või näiteks ka juurdepääs valitsuse poolt rahastavatele eluaseme programmidele.³¹ Praktikaks on individuaalne rahaline ühekordne väljamakse siiski enim levinud kompensatsiooni vorm.³² Kompensatsiooni peaks maksma võimaluse korral majanduslikult hinnatava kahju puhul, arvestades ohvrite vastu suunatud rikkumiste raskust ja teisi olulisi asjaolusid nagu näiteks tekitatud füüsilist või vaimset kahju, kaotatud võimalusi (võimalus saada haridust, tööd või sotsiaalseid eeliseid), materiaalsel kahju ja töökoha kaotust, moraalsel kahju, kulusid õiguslikule, meditsiinilisele, psühholoogilisele ja sotsiaalsele abile ja teenustele.³³

Kolmandaks reparatsiooni vormiks on **rehabilitatsioon**, mis seisneb ohvrite taasintegreerimises ühiskonda parimal võimalikul viisil, mis võib seisneda meditsiiniliste, õiguslike ja sotsiaalsete teenuste osutamises.³⁴ Just erinevate teenuste osutamine on muutunud järjest olulisemaks reparatsiooni programmide osaks, kuid see nõuab täpset arusaamist ohvrite vajadustest, mis võivad piirkonniti erineda. Osutatavateks teenusteks võivad olla arsti- ja psühholoogiline abi, samuti eelnevalt mainitud eluaseme programmid ja stipendiumid

---

²⁷ M. Henzelin jt. (viide 7), lk 331.

²⁸ P. de Greiff (viide 1), lk 452.

²⁹ N. Roht-Arriaza. Reparations in International Law and Practice. Teoses: M. C. Bassiouni (toim.). The Pursuit of International Criminal Justice: A World Study on Conflicts, Victimization and Post-Conflict Justice. Intersentia, 2010, lk 690-691.

³⁰ Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law. General Assembly, 2006, lk 7. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/496/42/PDF/N0549642.pdf?OpenElement> (20. september 2012).

³¹ N. Roht-Arriaza (viide 29), lk 688.

³² M. Henzelin jt. (viide 7), lk 332.

³³ Basic Principles and Guidelines (viide 30), lk 7-8.

³⁴ M. Henzelin jt. (viide 7), lk 332.

õpilastele või üliõpilastele. Lisaks võimaldatakse erinevaid stardiabi pakette väikeettevõtete loomiseks, ehitatakse koolihooneid, kultuurikeskusi, kliinikuid, rajatakse teid ja elektriliine. Samas toovad sellised kollektiivsed meetmed kasu mitte niivõrd ohvritele kui ühiskonnale tervikuna, mistõttu soovitatakse neid kombineerida individuaalsete meetmetega või kasutada rohkem paikades, kus ohvriteks ongi suur osa ühiskonnast.³⁵

Eraldiseisvaks täiendavaks reparatsiooni vormiks on lepitamine, mis leiab aset kolmel tasandil: individuaalne, perekeskne ja ühiskondlik. See hõlmab endas erinevaid tegevusi nagu näiteks ühiskondlik dialoog, rahumeelse käitumise õpetamine, psühholoogiline abi, samuti ohvritele seminaride korraldamine, kus nad tunnevad end piisavalt turvaliselt, et jagada lugusid ja emotsioone nendega toimunud jubedustest, mille käigus õpetatakse neid sellega leppima, hoides samal ajal tallel rahva kollektiivset mälu ning hukkunud ohvreid.³⁶ Olukorraga leppimise seisukohalt on äärmiselt oluline tõe teadasaamise moment, mis tähendab, et ohvrid peaksid aru saama põhjustest, mis konflikti tekitasid, mõistma seda, mis nendega on juhtunud, saama aru, mis ühiskonnas tervikuna toimus. Ohvrid peaksid jagama oma negatiivseid kogemusi nii väiksemates kui suuremates gruppides, millest saaks õppida kogu ühiskond, et vältida selliste sündmuste taaskordumist tulevikus.³⁷

Lisaks on mitmeid erinevaid **nn sümboolseid reparatsioone**, mis aitavad samuti kaasa ohvrite olukorra paranemisele. Üheks oluliseks probleemiks võib teatud ühiskondades olla ka surnute kohtlemine ja kadumine, mistõttu peaks ohvritel ja nende lähedastel aitama leida kadunud, vajadusel neid ka kombekohaselt maha matta, isegi kui see tähendab laiba ümbermatmist. Sümboolsete meetmete alla kuulub ka näiteks tänavate, koolide ja kultuurikeskuste ümbernimetamine kuriteoohvrite auks, mälestuspäevade organiseerimine, monumentide ja mälestusparkide asutamine jpt meetmeid. Sümboolsete reparatsioonide tõhusus sõltub paljuski kannatanute ja ühiskonna kaasalöömise ulatusest ning efektiivsusest.³⁸ Samuti on ohvrite jaoks oluline sarnase kuriteo mitte kordumise garantii ja teo toimepannud kurjategijate karistamine.³⁹

---

³⁵ N. Roht-Arriaza (viide 29), lk 689-690.

³⁶ The Trust Fund for Victims. Empowering victims and communities towards social change. Programme Progress Report, 2012, lk 23-24.

³⁷ The Trust Fund for Victims. Earmarked support at the Trust Fund for Victims. Programme Progress Report, 2011, lk 26.

³⁸ N. Roht-Arriaza (viide 29), lk 691-692.

³⁹ P. de Greiff (viide 1), lk 452.

Märkimisväärseks sümbolseks reparatsiooniks on ka avalikud või ametlikud vabandused, mille käigus süüdimõistetud võtavad toimepandud kuriteod omaks ja vabandavad siiralt kannatanute ees, just selline tegu võib olla ohvrite jaoks väga oluline traumast paranemisel.⁴⁰ Kedagi ei saa muidugi vabandama sundida, kui see toimub tema tahte vastaselt.

Seega on reparatsioonide vorme mitmeid, teadmata milline neist on ohvrite jaoks parim. Kindlasti tuleb aga seejuures proovida mõista, mida konkreetsed ohvrid kõige rohkem vajaksid ning võimaluse korral võiks kohaldada erinevaid meetmeid, mille koosmõju tagaks parima võimaliku tulemuse.

1.3 Reparatsioonide eesmärgid

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu statuut ei sätesta küll reparatsioonide eesmäärke, kuid eesmärkide teadvustamine ja neist arusaamine on siiski oluline, selleks et tõlgendada reparatsioone ja neid efektiivselt kohaldada. Samuti annab eesmärkide kirjeldamine aimu, Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonisüsteemist üldisemas plaanis,⁴¹ hindamaks rakendatava reparatsiooni võimalikku tulemuslikkust.

Laiemalt hinnates on reparatsiooni eesmärgiks õigluse edendamine, tõsiste inimõiguste rikkumiste heastamine,⁴² parandamiseks ebaõiglust, mis on aset leidnud, püüdes kaotada kuriteo tagajärgi, et taastada seeläbi kuriteo eelset olukorda. Kuigi reparatsioonide eesmärgiks on kuriteo negatiivsete mõjude kaotamine, võib tihti juhtuda, et teatud olukordi ja asju ei saa parandada ning sageli jääb puudu vahenditest, mis tagaksid ohvri jaoks algse olukorra taastamise. Seetõttu on oluline alustada sellistest eesmärkidest nagu ohvri väärkuse taastamine ja tehtud kahju teadvustamine.⁴³

Paljude ekspertide arvates on reparatsioonide eesmärgiks ennekõike ohvrite kannatuste leevendamine.⁴⁴ Ohvritele tekitatud kahju heastamiseks parimal võimalikul moel üritatakse ohvrid viia olukorrani, kus nad saavad hakata oma elu taastama, mistõttu peetakse olukorraga

---

⁴⁰ C. Jenkins. Taking Apology Seriously. Teoses: M. Du Plessis, S. Peté (toim.). Repairing the past? International Perspectives for Gross Human Rights Abuses. Antwerpen and Oxford: Intersentia, 2007, lk 57.

⁴¹ E. Dwertmann (viide 5), lk 29.

⁴² Basic Principles and Guidelines (viide 30), lk 7.

⁴³ E. Dwertmann (viide 5), lk 37-38.

⁴⁴ Redress. Torture Survivors' Perceptions of Reparation. The Redress Trust, 2001, lk 26. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.redress.org/downloads/publications/TSPR.pdf> (21. september 2012).

leppimist ohvri poolt üheks esmaseks suuremaks sammuks, sest situatsiooni teadvustamine ja juhtunuga leppimine annab võimaluse eluga edasi liikuda.⁴⁵

Reparatsioonide üldisem eesmärk on taastada õiglus, heastada kannatused ja inimesed lepitada.⁴⁶ Inimeste lepituse all mõeldakse mitte ainult ohvrite omavahelist või ühiskondliku lepitamist, vaid vastavalt taastava õigluse teooriale peaks püüdma omavahel lepitada ka kannatanut ja kurjategijat. Selle kohaselt haaratakse lepitusprotsessi kõik kuriteoga seotud inimesed, mis peaks viima olukorrani, kus nad kõik peaksid saama rahumeelselt ühiskonda taasintegreeritud, mis kehtib ka kurjategija suhtes.⁴⁷ Selline ohvri ja kurjategija lepitamine on võimalik peamiselt juhtudel, kus süütegu ei ole olnud liialt julm ja hävitav ning seda juhul, kui süüdimõistetud tõeliselt kahetseb oma tegu ning soovib olukorda parandada.

Tulevikus samalaadsete sündmuste ärahoidmine on sõnastatud reparatsioonide kaugemaleulatuva eesmärgina. Kuid selleks ei piisa ainult kurjategija karistamisest, see eeldab ka püsiva rahu saavutamist läbi ohvrite paranemise ning ühiskondliku lepituse.⁴⁸ Rahu ja turvalisuse tagamine annab võimaluse ohvritel eluga edasi minna ja ühiskonnal haavadest paraneda.

Arvatakse, et teatud juhtudel võib olla reparatsioonide eesmärgiks ka kurjategija karistamine ning tema järgnevate kuritegude ära hoidmine. See avaldub eriti selliste reparatsiooni vormide puhul, mis sunnivad kurjategijat mingilt ametikohalt või positsioonilt lahkuma ning keelavad tal mingi alaga tegeleda (nagu näiteks riigiametnik olla). Samas ei nõustu paljud teadlased sellise seisukohaga, kuna nad ei usu, et reparatsioonide kohaldamine hoiaks ära kurjategija poolt järgnevate kuritegude toimepanemise, samuti ei ole sellisel lisakaristusel reparatsioonide näol tegelikkuses kuigi suurt mõju võrreldes realselt kohtu poolt mõistetud karistusega.⁴⁹

---

⁴⁵ E. Dwertmann (viide 5), lk 38.

⁴⁶ A. Buti. *Notion of Reparations as a Restorative Justice Measure*. Teoses: J. C. Oliveira, P. Cardinal. *One Country, Two Systems, Three Legal Orders- Perspectives of Evolution*. Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, 2009, lk 191. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.springerlink.com.ezproxy.utlib.ee/content/978-3-540-68571-5/#section=102225&page=3&locus=33> (21. september 2012).

⁴⁷ A. Buti. *Restorative Justice*. Teoses: M. C. Bassiouni (toim.). *The Pursuit of International Criminal Justice: A World Study on Conflicts, Victimization and Post-Conflict Justice*. Intersentia, 2010, lk 700-701.

⁴⁸ Trust Fund for Victims (viide 36), lk 37.

⁴⁹ E. Dwertmann (viide 5), lk 40-41.

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide eesmärgid on mõnevõrra kitsamad üldistest reparatsioonide eesmärkidest, ilmselgelt ei ole kõiki sihte võimalik täita. Näiteks ohvrite ja kurjategijate lepitamine, mis on tõsiste kuritegude puhul praktiliselt võimatu ning kurjategijate ühiskonda taasintegreerimise eesmärki need reparatsioonid kindlasti kanda ei saa. Samuti ei rahulda need reparatsioonid kõigi ohvrite vajadusi, seega tuleb keskenduda pigem kahju heastamisele, mis on tekkinud süüteo tulemusena, milles kurjategija on Rahvusvahelise Kriminaalkohtu poolt süüdi mõistetud.⁵⁰

Samas tunnustab ka Rahvusvaheline Kriminaalkohtus, et rahvusvahelises kriminaalõiguses ei piisa enam ainult kurjategija karistamisest, vaid ühtlasi tuleb leida ka lahendus, mis oleks terviklikum, soodustades ohvrite osalemist protsessis ning teadvustades ohvrite vajadust kahju heastamisele. Nii aitavad reparatsioonid teostada muuhulgas kahte statuudis sõnastatud eesmärki ehk (1) sundida kahju eest vastutavaid isikuid parandama kahju, mida nad on ohvritele tekitanud ning (2) kindlustada, et kurjategijad vastutaksid nende poolt toime pandud tegude eest.⁵¹

Seega reparatsioonide peamiseks eesmärgiks on ohvri jaoks võimalikult sarnase olukorra taastamine võrreldes sellega, kus ta oli enne, kui kuritegu aset leidis ning heastada kannatanule tekitatud kahju. Selliseid eesmärgid kehtivad ka Rahvusvahelise Kriminaalkohtu määratavate reparatsioonide puhul ning käesoleva töö üheks eesmärgiks ongi mõista, kas ja mil määral suudavad need reparatsioonid täita neile pandud eesmäärke.

1.4 Ohvri mõiste

Selleks, et aru saada, kellele reparatsioonid on suunatud ja kes on õigustatud neid saama, peab teadma, keda peetakse silmas ohvri mõiste all ja kas kõiki ohvreid käsitletakse ühtemoodi või eristatakse erinevaid ohvrite grupe.

Ohvri mõiste on küllaltki põhjalikult lahti seletatud ÜRO Peaassamblee poolt 2005. aastal vastu võetud resolutsioonis rahvusvaheliste inimõiguste rikkumise ohvritele reparatsioonide ja hüvitiste määramise kohta,⁵² mille artikkel V punkt 8 sätestab, et isikud, kes on

---

⁵⁰ E.Dwertmann (viide 5), lk 42-43.

⁵¹ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk. 64-65.

⁵² Basic Principles and Guidelines (viide 30).

individuaalselt või kollektiivselt kannatanud kahju, sealhulgas nii füüsilist kui vaimset, elanud üle emotsionaalseid kannatusi, saanud majanduslikku kahju või on oluliselt kahjustatud nende põhiõigusi läbi tegude või tegevusetuse, mis kuuluvad tõsiste rahvusvaheliste inimõiguste või humanitaarõiguse rikkumise alla. Siseriikliku õigusega kooskõlastatult peetakse mõiste „ohver“ all silmas ka lähiperekonda ning otsese ohvri poolt ülalpeetavaid isikuid, samuti isikuid, kes on kahju kannatanud ohvrite kaitseks väljaastumisel või nende ohvriks langemise ärahoidmisel.

Selline mõiste käsitus jätab ruumi erinevateks tõlgendusteks, kuna lahti ei ole seletatud näiteks seda, kes kuulub ohvri lähiperekonda ning millised emotsionaalsed kannatused on piisavalt tõsised, et lugeda isikut ohvriks.

Rahvusvaheline Kriminaalkohus peab ohvrite kindlaksmääramisel lähtuma peamiselt kohtu enda Protseduuri ja Tõendamise Reeglitest,⁵³ (edaspidi Reeglid) mille artikli 85 kohaselt mõeldakse ohvrite all füüsilisi isikuid, kes on kannatanud kahju, mis on tingitud mõnest kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvast kuriteost. Lisaks peetakse ohvriteks ka organisatsioone ja institutsioone juhul, kui nad on kannatanud otsest kahju oma varale, mis on pühendatud usule, haridusele, teadusele, kunstile või heategevuslikele eesmärkidele ja nende ajaloolistele monumentidele, haiglatele ja teistele humanitaareesmärke teenivatele kohtadele või objektidele.

Seega käsitletakse ohvrina isikut, kes on esiteks füüsiline isik (organisatsioonide puhul juriidiline isik), teiseks kannatanud kahju ja kolmandaks on kannatanud kahju kuriteo tagajärjel, mis kuulub Rahvusvahelise Kriminaalkohtu jurisdiktsiooni alla ning selle kahju ja tagajärje vahel eksisteerib põhjuslik seos.⁵⁴

Kuidas defineerida isiku poolt kannatatud kahju ei ole eraldi lahti seletatud, avades tee erinevatele tõlgendustele. Kohus peab võtma seejuures eeskujuks eelnevalt kirjeldatud ÜRO resolutsiooni ja rahvusvaheliste inimõiguste kohtute põhimõtted, millest tulenevalt peetakse kahju all silmas, valu, vigastusi või kahjustusi ning samuti materiaalsel, füüsilisel ja vaimset

---

⁵³ Rules of Procedure and Evidence. 09.09.2002. ICC-ASP/1/3. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/F1E0AC1C-A3F3-4A3C-B9A7-B3E8B115E886/140164/Rules_of_procedure_and_Evidence_English.pdf (23. september 2012).

⁵⁴ E. Dwertmann (viide 5), lk 78.

kahju, juhul kui kahju kannatajaks on olnud ohver isiklikult. Samas on mõistega tegelikkuses haaratud ka kaudsed ohvrid.⁵⁵

Kuigi Reeglite artikkel 85 sõnastamisel arutati perekonnaliikmete lisamist otse definitsiooni, siis otsustati ikkagi, et see nõuaks omakorda pikka ja keerulist mõiste selgitamist, mistõttu otsustati sellest loobuda. Pealegi, ohvrite poolt kannatatud kahjus võib juba sisalduda kahju nende perekonna jaoks tänu võimalikule põhjuslikule seosele ohvri perekonna kahju ja ohvri enda kannatatud kahju vahel.⁵⁶ Samuti kaitsevad statuudi kommenteeritud väljaande autorid seisukohta, et ohvrite perekond on artikkel 75 (reparatsioonid ohvritele) sättega hõlmatud, kuna nii artikli eelnõu ettevalmistamise materjalide analüüsist kui ka selle sõnastamisega tegelenud töögrupi raportist selgub, et reparatsioonid ei anta mitte ainult ohvritele, vaid ka nende peredele.⁵⁷ Samuti on Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Apellatsioonikoda on oma 11. juuli 2008 otsuses märkinud, et ohvri mõiste eeldab küll personaalse kahju olemasolu, kuid ei eelda tingimata otsese kahju olemasolu ning ohvri perekond võib teatud juhtudel samuti ohvriks olla, kuigi nad on kannatanud kaudset kahju.⁵⁸

Kuigi ideaalis soovitakse aidata kõiki ohvreid võrdselt, siis tegelikkuses tuleks kohelda rohkem kahju kannatanud isikuid erinevalt, määrates neile näiteks suurema kompensatsiooni. Lisaks tuleks eristada ohvreid selle järgi, kes juba on reparatsioonid saanud ja kes veel pole.⁵⁹ Tunnustatud õigusteadlane M.C. Bassiouni väidab, et tulenevalt eelnevalt mainitud ÜRO resolutsiooni ohvri definitsioonist on olemas neli erinevat ohvrite gruppi, kellest esimesed on isikud, kes on ise otseselt kahju kannatanud; teised need, kes kuuluvad ohvri ülalpeetavate või perekonna sekka ning on kannatanud kaudselt; kolmandaks isikud, kellele on kahju tekitatud ohvri kaitsmise käigus; viimaks kollektiivsed ohvrid nagu erinevad organisatsioonid.⁶⁰ Esimese grupi ohvrid ehk isikud, kes on otseselt kahju kannatanud, võib omakorda jagada erinevateks gruppideks näiteks seksuaal- ja soopõhise vägivalla alusel, siia kuuluvad ka orvud ja teised kahju kannatanud lapsed, füüsilise või vaimse trauma alla kannatavad isikud jne.⁶¹

---

⁵⁵ R. Cryer jt. (viide 25), lk 481.

⁵⁶ K. Kittichaisaree. *International Criminal Law*. Oxford University Press, 2002, lk 299.

⁵⁷ O. Triffterer (viide 2), lk. 1403.

⁵⁸ ICC-01/04-01/06-1432, 11.07.2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc529076.PDF> (24. september 2012).

⁵⁹ N. Roht-Arriaza (viide 29), lk 687.

⁶⁰ C. M. Bassiouni. *International Recognition of Victims` Rights* (viide 6), lk 256.

⁶¹ The Trust Fund for Victims (viide 36), lk 4-5.

Kuigi ohvri mõiste on erinevate õigusallikate poolt defineeritud, jääb täpsem ohvrite kindlaksmääramine ja otsus, keda lugeda ohvriks ja keda mitte, ikkagi kohtupraktika otsustada. Lisaks selgub eelnevast, et kuigi ohvrite perekonda ei ole eraldi ohvritena Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Reeglite artiklis 85 mainitud, on neilgi õigus saada reparatsioone ning nad kuuluvad statuudi artikkel 75 kaitsealasse. Samas ei ole täpselt selge, keda ohvri perekonnast loetakse kannatajaks sarnaselt teiste ohvritega ning mil määral on neil õigus reparatsioonidele, mis arvatavasti selgub samuti alles kohtupoolsete tõlgenduste käigus ning olenevalt kohtuasjast ja olukorrast.

2. Reparatsioonide määramise põhimõtted Rahvusvahelise Kriminaalkohtu otsuses

2.1 Rooma Statuudist tulenevad reparatsioonide määramise põhimõtted

Statuudi koostamisel leidsid paljud riigid, et idee reparatsioonide määramisest Rahvusvahelise Kriminaalkohtu poolt on vastuoluline, seda peamiselt seetõttu, et kardeti tsiviilnõuete segunemist kriminaalprotsessiga, mis raskendaks kohtul täita oma esmast rolli ehk võtta õiglaselt ja kiiresti vastutusele rahvusvaheliste kuritegude eest vastutavaid isikuid.⁶² Lisaks tunti muret kohtunike kompetentsi pärast, kuna arvati, et kriminaalõigusega tegelevatel kohtunikel on keeruline määrata reparatsioone, eriti seoses kohtunike erineva õigusliku taustaga, näiteks võib mõni kohtunik olla pärit riigist, kus sellist kontseptsiooni ei tunta, nii ei ole nad üldse kokku puutunud reparatsioonide teemaga.⁶³

Kuigi statuudi koostamise käigus jäeti reparatsioonidega seonduvalt mitmed väljapakutud ideed lõppversioonist välja,⁶⁴ tunnistati siiski reparatsioonide vajalikkust ning 17. juulil 1998 võeti vastu Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut (jõustus 01.07.2002), mis sisaldas ka reparatsioonide kohta käivaid sätteid. Samas on kogu statuudi üheks tähtsamaks aspektiks see, et ohvritele antakse esmakordselt võimalus esitada nõudeid kuriteo sooritaja vastu ja saada reparatsioone kuriteo toimepanijalt Rahvusvahelise Kriminaalkohtu kaudu.⁶⁵

Statuudi artikkel 75 on peamine säte, millega antakse juhiseid reparatsioonide määramise põhimõtete loomiseks kohtule. See on sõnastatud järgmiselt:

„Lõige 1: Kohus kehtestab kannatanutele või nende nimel teisele isikule hüvitiste määramise põhimõtted, mis muuhulgas käsitlevad olukorra taastamist, kompensatsiooni ja rehabilitatsiooni. Sellest tulenevalt võib kohus kas taotluse alusel või erilistel asjaoludel omaalgatuslikult kindlaks määrata kannatanutele tekitatud kahju, kaotuste ja vigastuste ulatuse ning suuruse ja tuua välja põhimõtted, millele toetudes kohus tegutseb.

---

⁶² War Crimes Research Office. The Case-based Reparation Scheme at the International Criminal Court. American University Washington College of Law, 2010, lk 1-2. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.wcl.american.edu/warcrimes/icc/documents/report12.pdf> (25. september 2012).

⁶³ C. Muttukumar. Reparation to Victims'. Teoses: R. S. Lee. The International Criminal Court: The Making of Rome Statute. Kluwer Law International 1999, lk 263-264. Arvutivõrgus kättesaadav: http://books.google.ee/books?id=6_4TeGhBAZYC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false (25. september 2012).

⁶⁴ W. A. Schabas (viide 21), lk 338.

⁶⁵ P. Lewis, H. Friman. The International Criminal Court: Elements of the Crimes and Rules of Procedure and Evidence. Teoses: R. S. Lee. Reparations to Victims, Transnational Publishers, Inc.: Ardsley, 2000, lk 474-476.

Lõige 2: Kohus võib otseselt süüdimõistetud kohta anda välja määruse, määrates kannatanule või tema nimel teisele isikule kohase hüvitise, sh olukorra taastamise, kompensatsioonid ja rehabilitatsiooni. Vajaduse korral võib kohus määrata kahjutasude väljamaksmise artiklis 79 nimetatud usaldusfondi kaudu.

Lõige 3: Enne selle artikli kohase määruse tegemist võib kohus välja kutsuda süüdistatu, kannatanu, huvitatud isikud või huvitatud osalisriigid või nende esindajad ning arvestada nende sõnavõttudega.

Lõige 4: Selle artikli alusel tegutsedes võib kohus pärast kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluva kuriteo toimepanemise eest süüdimõistva kohtuotsuse tegemist määratleda, kas tuleb võtta artikli 93 lõike 1 kohased vahendid, et tagada tehtud määruse täitmine.

Lõige 5: Osalisriik täidab selle artikli alusel tehtud otsust, nagu artikkel 109 oleks kohaldatav ka selle artikli kohaldamisel.

Lõige 6: Seda artiklit ei tohi tõlgendada nii, et see kahjustaks kannatanute õigusi, mis tulenevad siseriiklikust õigusest või rahvusvahelistest normidest.“

Sellest sättest saab järeldada, et reparatsiooni põhimõtete kindlaks määramise ulatus ja sisu on jäetud lahtiseks, võimaldades kohtule peaaegu piiramatut kaalutusõigust.⁶⁶ Statuudi kohaselt on reparatsioon lai ja paindlik kontseptsioon, mis lubab kohtul ohvritele nende õiguste rikkumise eest määrata sobiv kahju heastamise viis ning kohus ei ole kohustatud valima mõnda artikkel 75 lõikes 1 sätestatud vormidest.⁶⁷

Samas tulenevalt statuudist või Reeglitest on kohtu poolt reparatsioonide põhimõtete kindlaks määramisele seatud teatud piirangud ja nõuded. Käesoleva töö esimeses peatükis selgitati lahti ohvri mõiste ja seda ka Rahvusvahelise Kriminaalkohtu tähenduses. Sellest tulenevalt saab öelda, et kohtu Reeglitega (artikkel 85) on paika pandud, keda saab käsitleda ohvrina reparatsioonide määramisel ning see seab piirid kohtupoolsele tõlgendamisele. Samas on Reeglitest tulenev ohvri mõiste defineeritud küllaltki laialt, mis jätab kohtule otsustusruumi ja võimaluse paika panna põhimõtted, keda pidada mingis asjas ohvriks ja keda mitte. Lisaks on kohtul õigus otsustada, kas üldse määrata reparatsioone või mitte, sest artikkel 75 lõike 2 tõlgendamisel selgub, et kohus võib, mitte ei pea määrama kannatanutele hüvitise.⁶⁸ Seega on kannatanutel õigus küll esitada kohtule nõudeid süüaluse vastu reparatsioonide saamiseks, kuid ohvril puudub statuudist tulenev õigus neid kindlasti saada.

Kui kohus leiab, et ohvrid on õigustatud reparatsioone saama, siis peab otsustama ka selle, kas reparatsioone antakse individuaalsel, kollektiivsel või mõlemal viisil, võttes arvesse tekkinud

---

⁶⁶ E. Dwertmann (viide 5), lk 48.

⁶⁷ O. Triffterer (viide 2), lk 1407.

⁶⁸ E. Dwertmann (viide 5), lk 67.

kahju suurust ja ulatust.⁶⁹ Kahju peaks võimaluse korral heastama individuaalsel viisil, kuid juhtudel, kus ohvreid on väga palju, on mõistlikum kasutada siiski kollektiivset viisi. Reparatsioonid on suunatud süüdimõistetud isiku vastu ohvrite kahju heastamiseks, mis tähendab, et kahju hüvitamiseks vajalikud vahendid peaksid pärinema süüdimõistetult ning kohus võib suunata need vahendid Usaldusfondi⁷⁰ kaudu otse ohvritele.⁷¹ Tihti võib aga juhtuda, et süüdimõistetul pole varalisi vahendeid ohvrite reparaatsioonide eest tasumiseks või vahendeid on ainult osaliseks hüvitamiseks. Sellisel juhul pöörduakse Usaldusfondi poole, mis aitab kannatanute kahju hüvitada, sellest täpsemalt juba peatükis 3.2.

Artikkel 75 lõike 1 kohaselt võib kohus määrata reparaatioone kas kannatanute taotlusel või siis erandjuhtudel ka omal algatusel. Mis tingimustel kohus omaalgatuslikult seda teha võiks ei ole statuudis kindlaks määratud, kuid võib eeldada, et selleks oleks alust näiteks juhul, kui kohtuasja tõenditest selgub, kes on ohvrid ja millist kahju nad kohtu jurisdiktsiooni all oleva kuriteo käigus on kannatanud, mistõttu oleks ebaõiglane neile reparaatioone mitte määrata.⁷²

Lisaks võib kohus kuulata ära kannatanute ja teiste huvitatud isikute arvamused, mille käigus on ohvritel õigus ja võimalus informeerida kohut oma arvamustest ja murekohtadest. Samas saab nende seisukohtadega arvestamisest artikkel 75 lõige 3 kohaselt tõlgendada erinevalt. Nimelt artikli ingliskeelne versioon on sõnastatud selliselt, et kohus võib avaldatud seisukohtadega arvestada, kuid ei pea. Samas artikli prantsuse ja hispaaniakeelsest versioonist selgub, et juhul, kui kohus on huvitatud isikute seisukohad ära kuulanud, siis peab ta neid ka arvesse võtma.⁷³ Võib siiski arvata, et kohus arvestab huvitatud isikute arvamusega, kuid eeldatavalt ei võta nad seda mitte kohustuse, vaid võimalusena ning otsustavad vastavalt konkreetsele asjale.

Statuut ega Reeglid ei tunne ohvritele reparaatsioonide määramise kontseptsiooni, mis on suunatud riigi vastu. Nii artikkel 75 lõige 2 kui ka Reegel 98 sätestavad selgelt, et reparaatsioonide määramise otsus käib otseselt süüdimõistetu kohta. Isegi juhul, kui kohus teeb

---

⁶⁹ Rules of Procedure and Evidence (viide 53), reegel 97.

⁷⁰ Ohvrite Usaldusfond on organ, mis loodi Rooma statuudi osalisriikide assamblee otsuse alusel kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvates kuritegudes kannatada saanud isikute ja nende perekondade abistamiseks. Täpsemalt kirjeldatud alapeatükis 3.2.

⁷¹ K. Kittichaisaree (viide 56), lk 324.

⁷² G. M. Piki. *The Rome Statute for the International Criminal Court. Analysis of the Statute, the Rules of Procedure and Evidence, the Regulations of the Court and Supplementary Instruments* Martinus Nijhoff Publishers Leiden, 2010, lk 184.

⁷³ O. Triffterer (viide 2), lk 1407-1408.

vahel mõnes asjas ettepanekuid riikidele koostööks, et tagada reparatsioonide õige kohaldamine, ei tegele kohus siiski mitte riikide vastutuse ega sanktsioonide küsimusega.⁷⁴

Riik peab siiski artikkel 75 lõige 5 kohaselt täitma sama artikli alusel tehtud kohtuotsust, mis tähendab, et statuudiga ühinenud liikmesriik peab jõustama otsuse, millega määratakse ohvritele reparatsioone ning samamoodi rakendama vajalikke meetmeid, millega tagatakse reparatsioonide õige kohaldamine.⁷⁵ Kuigi selline nõue tunnustada ja kohaldada kohtuotsuseid ei ole statuudis sõna-sõnalt kirjas, tuleneb see statuudiga ühinenud riikide ja kohtu vahelise koostöö süsteemist, mis on statuudis sätestatud.⁷⁶ Kuna mitmed reparatsiooni liigid eeldavad riigipoolset abi nende kohaldamisele, siis on väga oluline, et eelnevalt mainitud koostöö riikide ja kohtu vahel toimiks.

Statuudist tulenevalt võib kohus määrata kindlaks kahju, kaotuse või vigastuste ulatuse ja suuruse ning kindlaks määrata ohvritele hüvitise määramise põhimõtted. Nende põhimõtete elluviimine reaalsuses ongi üheks kohtu suurimaks väljakutseks, eriti arvestades seda, et juhised põhimõtete määramiseks on väga üldised ja tegemist on esimese rahvusvahelise kriminaalprotsessiga, mille eesmärgiks on määrata ohvritele reparatsioone, mis on suunatud süüdimõistetute vastu.⁷⁷ Kuna statuudist tulenevad juhised reparatsioonide määramiseks on üldised, tekib küsimus, millest kohus peaks nende põhimõtete määramisel lähtuma. Vastuse annab statuudi artikkel 21, mis sätestab kohtu jaoks kohaldatava õiguse, kuid sellest juba täpsemalt alapeatükis 2.2.1

Statuudi koostamisel jäeti lahtiseks kahju tõendamise küsimus, mis tähendab, et kohus peab ise, juhindudes statuudist ja Reeglitest, paika panema tõendamisnõuded ja selle, milline peab olema põhjuslik seos kuriteo ja ohvritele tekitatud kahju vahel. Siiski on oluline, et need nõuded oleksid järgnevates otsustes võimalikult sarnased, et lõpuks tekiksid Rahvusvahelise Kriminaalkohtu kindlad tõendamisnõuded, millest huvitatud isikud lähtuda oskaksid.⁷⁸

---

⁷⁴ O. Triffterer (viide 2), lk 1400.

⁷⁵ G. M. Pikis (viide 72), lk 186.

⁷⁶ O. Triffterer (viide 2), lk 1409-1410.

⁷⁷ War Crimes Research Office (viide 62), lk 10.

⁷⁸ Samas, lk 21, 41.

Ükskõik millised reparatsioonide määramise põhimõtteid kohus vastu võtab, on oluline tõdeda, et need peaksid olema praktilised, selged ja täpsed, et neid oleks võimalikult lihtne tegelikkuses kohaldada.⁷⁹

Seega ei sea statuut rangeid piiranguid kohtu diskretsioonile reparatsioonide määramise põhimõtete osas, kuid paneb paika teatud juhised, millest põhimõtete loomisel lähtuda. Kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluva kuriteo ohvril on õigus pöörduda kohtu poole reparatsioonide saamiseks ning kuigi kohtul ei ole kohustust alati neid reparatsioone määrata, siis juhul, kui ohvrite kahju leiab tõendamist, on kohus kindlasti huvitatud ka reparatsioonide määramisest. Siiski on kohus piiratud reparatsioonide määramisel faktiga, et riigid ei saa olla vastutavad ning reparatsioonid saavad olla suunatud vaid süüdimõistetute vastu. Tihti võib see tähendada, et puuduvad vajalikud rahalised vahendid reparatsioonide elluviimiseks, kuid kohtul on alati võimalus määrata ka sümboolseid reparatsioone, mis võivad teatud juhtudel ohvritele isegi rohkem kasu tuua kui rahaline kompensatsioon. Ohvritele kahju heastamine peaks aset leidma viisil, mis tagaks kõige paremini reparatsioonide eesmärkide täitmise.

2.2 Reparatsioonide määramise põhimõtted Rahvusvahelise Kriminaalkohtu 07.08.2012 otsuses

Mõistmaks Rahvusvahelise Kohtu 7. augustil 2012 tehtud otsust reparatsioonide kohta, tuleb aru saada selle põhjuseks olnud tegudest ja kohtuotsusest. Seetõttu algab käesolev alapeatükk lühikese kirjeldusega Thomas Lubanga Dyilo tegudest Kongo Demokraatlikus Vabariigis ja tema süüdimõistvast otsusest Rahvusvahelises Kriminaalkohtus.

Lubanga juhtum on esimene süüdimõistva otsusega lõppenud kohtuasi Rahvusvahelises Kriminaalkohtus. Juhtumit hakati uurima aastal 2004, kui Kongo president Kabila palus kohtu prokuröri uurida kuritegusid, mis on Kongo territooriumil toime pandud alates Rooma statuudi vastuvõtmisest Kongos (01.07.2002).⁸⁰

Lubanga kohtuasi keskenduski sündmustele, mis leidsid aset 2002. aasta septembri algusest kuni 13. augustini 2003 Kongos, Ituri piirkonnas. Juba 1999. aastast oli selles piirkonnas

---

⁷⁹ C. Muttukumar (viide 63), lk 267.

⁸⁰ C. W. Mullins. The International Criminal Court. Teoses: M. C. Bassiouni (toim.). The Pursuit of International Criminal Justice: A World Study on Conflicts, Victimization and Post-Conflict Justice. Intersentia, Vol 1, 2010, lk 409-410.

olnud palju etnilisi pingeid (peamine võimuvõitlus käis Hema ja Lendu etniliste gruppide vahel) seoses võitlusega maavarade pärast. Üle Kongo toimusid võimuvõitlused rahvusliku armee ja mitmete relvastatud jõudude vahel, hõlmates 2001. aastaks kokku vähemalt kümnet erinevat konflikti, mis toimusid enam kui kahekümne erineva grupeeringu vahel.⁸¹ Ituri piirkond oli üheks enim kannatada saanud piirkonnaks, kus toimusid massimõrvad, vägistamised, piinamised ja teised inimsusevastased kuriteod, mille käigus tapeti üle 60 000 tsiviilisiku.⁸² 15. september 2000 loodi Union des Patriotes Congolais (UPC), mille presidendiks ja asutajaliikmeks oli Lubanga, pärast seda osales Lubanga oma kaasvõitlejatega ühises plaanis rajada armee, et saavutada ja hoida poliitilist ja sõjaväelist kontrolli Ituri piirkonna üle. Seetõttu värvati sunniviisiliselt ning alla 15 aastaseid poisse ja tüdrukuid, keda sunniti osalema relvastatud konfliktides ja sõjategevuses.⁸³

Lubangat süüdistati statuudi artikkel 8(2)(b)(xxvi)⁸⁴ ja 25(iii)(a)⁸⁵ alusel alla 15 aastaste laste värbamises ja ajateenistusse sundimises, kohustades neid osalema aktiivses sõjategevuses alates septembrist 2002 kuni 2. juunini 2003. Lisaks süüdistati teda perioodil 2. juuni kuni 13 august 2003 statuudi artikkel 8(2)(e)(vii)⁸⁶ alusel laste värbamises ja ajateenistusse ning aktiivsesse sõjategevusse sundimises. Rahvusvaheline Kriminaalkohus mõistis ta nendes tegudes süüdi statuudi artikkel 8(2)(e)(vii) ja 25(iii)(a) alusel,⁸⁷ Lubangale mõisteti 10. juulil 2012 karistuseks 14 aastat vangistust.⁸⁸

Lubanga tegude all kannatanud ohvrite jaoks võttis Rahvusvaheline Kriminaalkohus 7. augustil 2012 vastu otsuse,⁸⁹ millega loodi reparatsioonide kohaldamise põhimõtted ja

---

⁸¹ ICC-01/04-01/06-2842, 14.03.2012

⁸² Human Rights Watch. DR Congo: ICC Arrest First Step to Justice. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.hrw.org/fr/news/2006/03/17/dr-congo-icc-arrest-first-step-justice> (29. aprillil 2013).

⁸³ ICC-01/04-01/06-2842, 14.03.2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://212.159.242.180/iccdocs/doc/doc1379838.pdf> (27. september 2012).

⁸⁴ Rahvusvahelise õiguse raames loodud ning rahvusvaheliste relvakonfliktide kohta käiva õiguse ja tavade tõsised rikkumised, nimelt alla viieteistkümnepäevaste laste sunduslik relvajõududesse võtmine või värbamine või nende kaasamine aktiivsesse sõjategevusse.

⁸⁵ Statuudi kohaselt on isik kriminaalkorras vastutav ning teda saab karistada kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluva kuriteo eest, kui ta: paneb toime sellise kuriteo kas üksi, koos kellegi teisega või teise isiku kaudu, sõltumata sellest, kas teine isik on kriminaalkorras vastutav.

⁸⁶ Mitte-rahvusvahelistes relvakonfliktides kohaldatavate ja rahvusvahelise õigusega kindlaks määratud muude õiguste ja tavade rikkumine, nimelt alla viieteistkümnepäevaste laste sunduslik relvajõududesse võtmine või värbamine või nende kaasamine aktiivsesse sõjategevusse

⁸⁷ ICC-01/04-01/06-2842 (viide 81).

⁸⁸ ICC-01/04-01/06-2901, 10.07.2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1438370.pdf> (27. september 2012).

⁸⁹ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4).

protseduur. Selles otsuses sisalduvates põhimõtetest räägivad järgmised alapeatükid (2.2.1 kuni 2.3.3).

2.2.1 Kohaldatav õigus

Esiteks pidi kohus oma põhimõtete määramiseks paika panema muidugi kohaldatava õiguse, mille alusel saab omakorda hakata ka reparatsioonide printsiipe määrama. Nagu eelnevalt kirjeldatud pidi kohus lähtuma kohaldatava õiguse kindlaksmääramisel statuudi artiklist 21, mille nõuded on antud otsuses täidetud.

Kohus leidis oma otsuse punktis 182, et vastavalt statuudi artikkel 21 punktile 1a kohaldab kohus reparatsioonide määramisel statuuti, kuritegude elemente ja Reegleid, lisaks sättes mainitule ka kohtu enda, Registri ja Ohvrite Usaldusfondi otsuseid ja määrusi. Sama artikli punktide b ja c alusel kasutas kohus kohaldatavaid rahvusvahelise õiguse lepinguid ja põhimõtteid, sealhulgas rahvusvahelise õiguse relvakonfliktide põhimõtteid ning üldiseid õiguse põhimõtteid, mida kohus tuletas maailma erinevatest riigisisestest õigussüsteemidest. Lisaks arvestas kohus ka piirkondlike inimõiguste kohtute praktikaga.⁹⁰

Samuti leidis kohus, et reparatsioonide kohaldamine peab olema kooskõlas rahvusvaheliselt tunnustatud inimõigustega, millest tulenevalt tunnustas kohus õigust reparatsioonile kui üht väljakujunenud põhilist inimõigust.⁹¹ Kohus võttis oma otsuse tegemiseks eeskujuks ka mitmeid rahvusvahelisi õigusakte nagu näiteks ÜRO aluspõhimõtted, Nairobi Deklaratsiooni ja mitmed teised allikad.⁹²

2.2.2 Võrdne kohtlemine

Üheks väga oluliseks põhimõtteks kohtu jaoks oli mitte diskrimineerimine, mis kohaldub kõigi teiste reparatsioonide põhimõtete suhtes. Kohus kinnitas 2012. a 7. augusti otsuses, et kõiki ohvreid tuleks kohelda õiglaselt ja võrdselt reparatsioonide küsimustes, olenemata sellest, kas ohver osales kohtumenetluses või mitte. Kohus leidis, et oleks sobimatu piirata

---

⁹⁰ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 66.

⁹¹ Kohus tõi siinkohal näiteks ÜRO inimõiguste deklaratsiooni artikkel 8, mis sätestab, et igal isikul on õigus tõhusale õiguskaitsele tema põhiõiguste rikkumise korral.

⁹² ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 66-67.

reparatsioonide saamiseks õigustatud olevate isikute hulka selliselt, et kahju heastamine leiaks aset vaid ohvrite suhtes, kes osalesid kohtumenetluses.⁹³ Selline kohtu seisukoht on igati õigustatud, kuna paljudel ohvritel on äärmiselt raske kui mitte võimatu tulla Haagi kohtusse ja seda nii rahalistel kui ka emotsionaalsetel põhjustel.

Kohus rõhutas, et kõikide ohvrite vajadustega arvestatakse võrdselt ning kõigile tagatakse võrdne võimalus saada reparaatioone puudutavat informatsiooni ja abi kohtult, mis on õiglase ja võrdse kohtlemise üks osa.⁹⁴ Selline põhimõte on küll väga mõistlik, kuid tegelikkuses on seda raske tagada, sest kõiki ohvreid üles leida ning neile informatsiooni edastada on peaaegu võimatu, eriti arvestades seda, et paljud ohvrid ei taha, et neid ümbritsev ühiskond teaks, millist kahju nad on kannatanud ja mida läbi elanud. Ka abi saamine kohtult eeldab, kas kohtusse ilmumist või nendega mingil moel kontakteerumist, mis on paljude ohvrite jaoks vägagi keeruline või ka ebameeldiv.

Kohus pidi reparaatioonide määramisel austama ohvrite väärikut ja nende inimõigusi ja võtma kasutusele meetmed, mis tagavad ohvrite ohutuse, füüsilise ja vaimse heaolu ning privaatsuse.⁹⁵ Taas on tegemist väga vajaliku põhimõttega, mille rakendamisega praktikas võib aga raskusi ette tulla.

Lisaks rõhutas kohus muidugi kõigi ohvrite võrdselt kohtlemise ja mitte diskrimineerimise vajadust ei soo, vanuse, rassi, nahavärvi, keele, usu, poliitiliste või muude veendumuste, seksuaalse orientatsiooni, etnilise või sotsiaalse päritolu, jõukuse ega ka muu tunnuse alusel. Reparatsioonid peaksid olema suunatud ebaõigluse vastu ning neid kohaldades peaks vältima ohvrite stigmatiseerimist ja diskrimineerimist nende perekondade ja ühiskonna poolt.⁹⁶ Stigmatiseerimise ja diskrimineerimise oht ühiskonna poolt oli antud juhtumi puhul suur, kuna lapssõdurid, keda T. Lubanga kasutas aktiivselt oma sõjategevuses, võivad olla ühiskonna jaoks ka kurjategijad, kuigi samal ajal oli nende näol tegu ohvritega. Paljud võivad süüdistada neid noori julmades tegudes ja tahta neile kätte maksta, isegi, kui neil puudub nende osas tugev vastuseis, ent eelarvamused on visad püsima seda ka suhtumises endistesse lapssõduritesse.

---

⁹³ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 67-68.

⁹⁴ Samas, lk 68.

⁹⁵ Samas, lk 68.

⁹⁶ Samas, lk 68-69.

Kohus on oma otsuses rõhutanud ka ohvrite ja ühiskonna lepitamise võimalust.⁹⁷ Selline leppimine oleks ühest küljest väga positiivne, kuna see aitaks ohvritel ja nende ühiskondadel juhtunust paremini aru saada, kuid samal ajal on võimalus sellise leppimise realiseerumiseks küllaltki väike, kuna leppimise üheks eelduseks oleks süüdimõistetu, antud juhul T. Lubanga poolne siiras vabandus ja kahetsus ohvrite ees. Sellist sammu ei saa kohus sundida tegema, vastav tahe ja teguviis peab tulenema Lubanga enese soovist, kuid tänini pole ta sellist tahet üles näidanud. Arvestada tuleb ka asjaoluga, et paljud ohvrid ei pruugi talle tehtut andestada ega unustama, mis vähendab leppimise võimalust veelgi.

2.2.3 Reparatsioonidest abisaajad

Üheks peamiseks otsuse raskuspunktiks oli reparatsioonidest abisaajate kindlaks määramine.⁹⁸ Sellel võib olla oluline sotsiaalne mõju, kuna selle käigus tehakse selgeks, keda ohvritena käsitletakse. Nagu juba eelnevas alapeatükis 1.4 mainitud, võib kohus Reeglite kohaselt reparatsioone määrata nii otsestele kui kaudsetele ohvritele. Kohtu arvates peaks kaudsete ohvrite puhul selgeks tegema kui lähedane on suhe otseste ja kaudse ohvri vahel, näiteks lapssõduri ja tema vanema vaheline suhe. Seejuures arvestas kohus, et pere mõiste võib kultuuriliselt erineda ning seetõttu tuleks kohaldada erinevaid sotsiaalseid ja perekondlikke struktuure.⁹⁹ On selge, et kaudse ohvri staatust ei tohiks laiendada liiga suurele pereringile, oluline on välja selgitada, kes perest konkreetselt oli kannanud isiklikku kahju otseste ohvri kannatuste läbi ning mil määral see aset leidis.

Kaudseteks ohvriteks loeti kohtu poolt neid isikuid, kes olid kahju kannatanud otsest ohvrit aidates või nende kaitseks sündmustesse sekkunud. Lisaks võivad reparatsioonidest abisaajateks olla ka juriidilised üksused, mille näitena on välja toodud valitsusvälised-, heategevuslikud- ja mittetulundusühingud, õiguslikud asutused nagu valitsusasutused, koolid, haiglad, äriühingud, telekommunikatsiooni firmad, organisatsioonid ehk institutsioonid, mis toovad ühiskonnale kasu.¹⁰⁰ Kuigi osa nendest organisatsioonidest on kindlasti kahju kannatanud, siis peaks neile reparatsioonide määramisel kontrollima, milles täpselt nende kahju seisnes ja kui oluline see oli. Näiteks äriühingule rahalist kompensatsiooni või muud reparatsiooni liiki määrates peaks esmalt selgeks tegema kuivõrd see teenib kannatanute ja

---

⁹⁷ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 69.

⁹⁸ E. Dwertmann (viide 5), lk 75.

⁹⁹ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 69.

¹⁰⁰ Samas, lk 70.

ühiskonna huve. Kindlasti on oluline aidata kannatada saanud koole, eriti selliseid koole, mille ohvriteks olid näiteks lapssõdurid, et viimased saaksid oma kooliteed jätkata.

Kohus leidis, et mõned ohvrid võivad olla prioriteetsemad, kuna nad on eriti haavatavas seisukorras ning vajavad kohest abi. Sellisteks ohvriteks võivad olla seksuaalse või soopõhise vägivalla ohvrid, isikud, kes vajavad kohest meditsiinilist abi nagu näiteks plastilist kirurgiat või HIVi ravi, aga ka raskelt traumeeritud lapsed, kes on näiteks kaotanud oma pere. Seetõttu jättis kohus endale võimaluse rakendada vajalikke meetmeid, et tagada eriliselt haavatavatele ohvritele võrdne, efektiivne ja turvaline juurdepääs reparatsioonidele.¹⁰¹ Kohese abi tagamine teatud ohvrite puhul on äärmiselt olulise tähtsusega, kuna ainult sellisel viisil on võimalik neile tekitatud kahju veel kuidagi heastada, hilisemal abistamisel ei pruugi olla enam olulist mõju. Seda näiteks HIV või muude haiguste korral, mis pärsib isiku elukvaliteeti oluliselt ning on ohtlik nende elule. Abi hilinemine võib kaasa tuua pöördumatud tagajärjed ehk nad võivad olla surnud hetkeks, kui reparatsioonide täpse kindlaksmääramise protsessiga lõpuni jõutakse. Sellised ohvrid tuleb kiiresti üles leida ning nende puhul tuleb võimalikult kiiresti ära tõendada, mil määral nad on õigustatud reparatsioone saama.

Kohus rõhutas ka seda, et olenemata sellest, kas ohver on saanud siseriiklikult või rahvusvaheliselt mujalt abi ja reparatsioone, on tal ikkagi õigus reparatsioonidele Rahvusvahelise Kriminaalkohtu poolt. Samas võtab kohus saadud abi arvesse selleks, et reparatsioone ei kohaldataks ebaausalt või teisi ohvreid diskrimineerivalt.¹⁰² See on oluline selleks, et ükski ohver ei oleks eelistatumas seisundis kui teised sama kahju kannatanud ohvrid, vältimaks uusi võimalikke konflikte ühiskonnas.

Oluline on veelkord rõhutada, et ohvriks ei ole ainult need, kes osalesid kohtuprotsessis või kes esitasid juba taotlused reparatsioonide saamiseks, vaid õigus nende taotlemiseks on kõigil, kes on kannatanud süüdimõistetute tegude tagajärjel. Tähelepanuta ei tohi jätta neid ohvreid kes ei ole osalenud menetluses ega vahest teagi reparatsioonide saamise võimalusest. Kui nad oma õigustest aga teada saavad, siis on neil endiselt võimalus veel reparatsioone taotleda.

Kohtuotsusest selgub ka, et reparatsioonide abisaajateks ei pruugi olla ainult otsesed ja kaudsed ohvrid, vaid nendeks võivad olla ka isikud, kes elavad samas ühiskonnas, kus

---

¹⁰¹ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 70-71.

¹⁰² Samas, lk 71.

arendatakse kollektiivseid reparatsioonide süsteeme. Siiski ei võimaldata sellisel moel puudutatud isikutele ohvri staatust.¹⁰³ Kollektiivsed reparatsioonid ei ole suunatud ühele kindlale ohvrile, mis teeb võimalikuks abistada ka kolmandaid isikuid. Abisaajate ringi laienemist võib näha positiivsena, kuna see aitab kaasa ühiskonna vabanemisele mineviku sündmuste mõjudest ning aidata kaasa uutele arengutele.

2.2.4 Ohvritega konsulteerimine

Kohtu jaoks on kahtlemata oluline, et kuriteo ohvrid, nende pered ja kaasatud ühiskond saaksid osaleda reparatsioonide määramise protsessis kogu selle kestvuse jooksul ning et nad peaksid saama selle kohta adekvaatset abi ning vastavat nõu, et nende osalemine oleks sisulisem ja efektiivsem.¹⁰⁴ Kuna ohvrite informeeritus reparatsioonide määramise protsessist on vähene, vajavad nad nõustajaid, kes teavitaksid neid nende võimalustest ja õigustest, kuidas toimida protsessi kestel sellistelt, et nende huve maksimaalselt arvestataks.

Siinkohal tuleks pöörata tähelepanu kohtu otsuse punktile 204, kus on märgitud, et reparatsioonide vastuvõtmine on täiesti vabatahtlik ning reparatsioonide määramiseks kindlale isikule või reparatsiooniprogrammides osalemiseks on vaja isiku nõusolekut.¹⁰⁵ Kahtlemata ei saa kohus ohvrile peale sundida reparatsioone, kui ta neid ei taha. Seda võib juhtuda siis, kui ohver ei taha, et keegi teaks tema kannatustest. Seega on oluline rõhutada, et juhul, kui tegu on isiku teadliku otsusega oma ohvri staatust varjata, siis ei saa kohus sinna midagi parata ning otsus ei saa selle isiku suhtes oma eesmärki täita.

Teavitustegevus ning kommunikatsioon kohtu ja puudutatud isikute ning ühiskondade vahel on kohtu seisukohalt väga oluline kindlustamiseks reparatsioonide laiapõhjalisust ning reaalselt tähendust. Kohus leidis, et ohvritega oleks vaja konsulteerida reparatsioonidega seotud teemadel muuhulgas uurides nende prioriteete ja takistusi, millega nad on kokku puutunud reparatsioonide taotlemisel.¹⁰⁶ Kui reparatsioonide määravad mõistavad paremini, mida kannatanud vajavad ja millega esineb sagedasemaid probleeme, siis oskavad nad vastavalt teabele ka paremini sobivamat reparatsiooni vormi valida.

---

¹⁰³ ICC-01/04-01/06-2911, 29-08-2012, lk 16-17. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1461050.pdf> (1. oktoober 2012).

¹⁰⁴ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 71.

¹⁰⁵ Samas, lk 72.

¹⁰⁶ Samas, lk 72.

2.2.5 Seksuaalvägivalla ohvrid

Seksuaalvägivalla all kannatanud isikud on erinevad teistest ohvrite gruppidest. Kohtu hinnangul tuleks seksuaal- ja soopõhise vägivalla kui keerulise ja mitmetasandilise kuriteo ohvritele kohaldada neile sobilikke reparatsioone. Taoliste kuritegude mõju võib kesta pikki aastaid, mõjutades nii tüdrukuid kui poisse, naisi ja mehi, nende perekondi ja ühiskonda tervikuna. Nende tagajärgedega tegelemiseks on vaja spetsiaalset, integreeritud multidistsiplinaarset lähenemist.¹⁰⁷ Neid ohvreid tuleks kohelda erilise tähelepanuga, jälgides seejuures, et nende kannatusi ja alandusi ei võimendataks. Vägistamine on seelses ühiskonnas väga häbiväärne juhtum ning mida vähem inimesi sellest teab, seda parem kannatanule. Seetõttu tuleks välja mõelda spetsiaalsed reparatsioonide viisid, mis oleksid suunatud vaid seksuaalvägivalla ohvritele.

Kohtu arvates peaks kohaldama sootundlikke meetmeid, et tegeleda takistustega, millega naised ja tüdrukud õigluse otsimisel kokku puutuvad. Tuleks jälgida, et kohus astuks samme kindlustamiseks nende täieõigusliku osalemise reparatsiooniprogrammides, et näiteks naissoost isikutele oleks tagatud võrdsel viisil osalemine reparatsioonide üle otsustamises ja nende kohaldamises.¹⁰⁸ Kuna Kongo ühiskonnas ei ole sooline võrdõiguslikkus sama loomulik kui Euroopas, tuleks jälgida, et sealsetele naistele oleks tagatud meestega samaväärsed õigused reparatsioonidele. Naiste allasurutuse tõttu eksisteerib oht, et ühiskond ise hoiab teatud naisohvreid teadlikult reparatsioonisüsteemidest eemale ja nii ei jõua abi kõigi ohvriteni.

Samas ei maini kohus seksuaalvägivalla ohvrite põhimõtete kindlaksmääramisel üht suurt probleemi, milleks on küsimus, kas neile ohvritele üldse saab reparatsioone määrata, kuna Lubangat ei mõistetud süüdi seksuaalkuritegudes. Ka süüdimõistetu kaitsja esitatud apellatsioon kohtuotsuse peale on tõstatatud sedalaadi küsimus – kas kohus on rikkunud süüdimõistetu õigusi võimaldades reparatsioone ka seksuaalkuritegude ohvritele?¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 72.

¹⁰⁸ Samas, lk 72-73.

¹⁰⁹ ICC-01/04-01/06-2911 (viide 103), lk 16.

Süüdimõistetud on vastutav kahju eest, mis on põhjustatud seoses kuriteoga, milles ta süüdi mõisteti, kuid tema enda konkreetne tegu ei pea olema alati kahju tekitajaks.¹¹⁰ Antud juhtumi puhul oli küsimus selles, kas seksuaalkuriteod saavad olla põhjustatud kuritegude poolt, milles Lubanga süüdi mõisteti? Juhul kui nendevaheline seos puudub, ei saa kohus seksuaalvägivalla ohvritele reparatsioone määrata. Kuigi Lubanga mõisteti süüdi alla 15 aastaste laste sunniviisilises värbamises ja nende aktiivses sõjategevuses kasutamises, on väga võimalik, et laste allutamiseks kasutati seksuaalvägivalda. Samuti võidi seksuaalvägivalda kasutada nende laste vanemate või lähedaste puhul, selleks et nad lastest loobuksid või nende kaitsmise lõpetaksid. Seega võimalusi, kuidas seksuaalvägivald on otseselt seotud süüdimõistetud kuriteoga, eksisteerib mitmeid ning selle teo tõttu kannatanud ohvritele võib eelduslikult reparatsioone määrata, ent seda siiski vaid juhul, kui seos kuriteoga on tõendatud.

2.2.6 Lapsohvrid

Antud kohtuasja puhul on tegu paljude lapsohvritega, kuna Lubanga mõisteti süüdi just alla 15. aastaste laste ärakasutamises sõjalises tegevuses. Ka kohus leidis oma otsuses, et antud asja juures oli väga oluliseks faktoriks ohvrite vanus. Statuudist ja Reeglitest tulenevalt arvestas kohus vanusega seotud kannatustest ja sellest tulenevalt ka ohvrite vajadustega, võttes arvesse ühtlasi poiss- ja tütarlaste soolisi erinevusi.¹¹¹ Lapsohvrite gruppi peab reparatsioonide määramisel kohtlema täiskasvanutest erinevalt, lapsed mõistavad nendega juhtunut teisiti kui täiskasvanud, seega nõuab laste kohtlemine erilist hoolt.

Kohus leidis, et otsused, mis puudutavad antud kohtuasja puhul lapsi, peaksid juhinduma lapse õiguste konventsioonist ja lapse parimatest huvidest. Kohus rõhutab, et vastavalt laste õiguste konventsioonile tuleb kasutusele võtta sobilikud meetmed, et edendada lapsohvrite füüsilist ja vaimset paranemist ning sotsiaalset reintegratsiooni, mis peaks aset leidma keskkonnas, mis soodustab lapse tervise heaolu, eneseaustust ja väärikust. Samuti peab individuaalsete ja kollektiivsete reparatsioonide üle otsustamisel meeles pidama laste vanust, küpsuse astet ja teisi asjaolusid.¹¹²

---

¹¹⁰ E. Dwertmann (viide 5), lk 75.

¹¹¹ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 73.

¹¹² Samas, lk 73.

Reparatsioonid, mis on suunatud lapssõduritest ohvrite abistamisele, peaksid kohtu hinnangul garanteerima ohvrite iseloomu ja võimete maksimaalse arengu, laiemalt võttes peaksid need tagama austuse inimõiguste ja põhivabaduste vastu. Iga lapse puhul peaks see tähendama austuse arendamist nende vanemate, kultuurilise identiteedi ja keele suhtes. Endiseid lapssõdureid peaks õpetama vabas ühiskonnas vastutustundlikult hakkama saama, tunnistades rahu ja tolerantsust, näidates sugudevahelist võrdõiguslikkust ja väärtustades inimeste ja ühiskondade vahelist sõprust.¹¹³ Samas tuleks selliste väärtuste õpetamisel silmas pidada seda, et kuna nad on pärit teisest kultuuriruumist, siis võivad sellised vaba ühiskonna väärtused neile võõraks ning kummaliseks jääda, seepärast peaks arvestama ka kohaliku kultuuri tavasid, kuid pidama meeles mitte diskrimineerimise põhimõtet.

Lapssõduritele reparatsioonide määramine on väga vastuoluline küsimus, kuna lapssõdurid on tihti samaaegselt nii kuritegude toimepanijad kui ka ohvid.¹¹⁴ Kuna neid ei saa nende poolt toimepandud kuritegude eest Rahvusvahelise Kriminaalkohtu poolt vastutusele võtta, sest nad olid nende toimepanemise ajal alaealised, ei saa neid karistada kui kurjategijaid. Samas tekib küsimus kuidas neid üldse kohtlema peaks? Lapssõdurid vajavad kindlasti psühholoogilist nõustamist ja ühiskonda reintegreerimist, samas on lapssõdurite ohvid ja nende perekonnad šokeeritud sellest, kui suurtes kogustes ohvritele suunatud rahast jagatakse lapssõdurite abistamiseks, kuigi nad panid toime kuritegusid.¹¹⁵

Seega on tegemist äärmiselt keerulise probleemiga ning kõigi jaoks siin õiget lahendust arvatavasti ei olegi. Kuigi ühiskonna seisukohalt oleks oluline, et endised lapssõdurid saaksid reintegreeritud ühiskonda, kuna vastasel juhul võivad nad muu võimaluse puudumisel asuda taas kuritegelikule teele, on see nende ohvrite jaoks väga raske. Eriti arvestades seda, et ressursid reparatsioonide kohaldamiseks on küllaltki piiratud ja tuleb teha valik, kellele seda määrata. Seetõttu tundub ebaõiglane, kui mõni endine lapssõdur saab suurema reparatsiooni kui tema ohver. Samas ei ole lapssõdurid nendega toimunud ise süüdi ja nad ka ei vastuta selle eest, et neid sunniti teiste isikute vastu kuritegusid sooritama ning neil tuli läbi elada kohutavaid kannatusi, nendega manipuleeriti, neid mõjutati erinevate viisidega selleks, et nad käskudele alluma panna, nende iseseisvat mõtlemist ning tahet halvates. Seetõttu on oluline leida nende võimalikult õige rehabiliteerimise viis, mis ei solvaks teisi ohvreid. Nende abist

---

¹¹³ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 73-74.

¹¹⁴ E. Baumgartner. Aspects of victim participation in the proceedings of the International Criminal Court. International Review of the Red Cross, 2008, vol 90, nr 870, lk 419. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-870_baumgartner.pdf (2. oktoober 2012).

¹¹⁵ L. M. Keller (viide 8), lk 209.

ilma jätmise asetaks nad ühiskonna mõttes ohtlike või oma eluga mitte toimetulevate isikute kategooriasse.

Kuna kohus arvas lapssõdurid ohvrite sekka, tuleks neid aidata ja nende vanematele, hooldajatele, seaduslikele esindajatele vajalikku informatsiooni jagada nii reparaatsiooni protseduuride kui muude abiprogrammide kohta.¹¹⁶ Ohvriteks on tihti ka lapssõdurite vanemad kuna nad üritasid oma lapsi värbamise ja sõjategevusele sundimise eest kaitsta, kuid kannatasid seeläbi ise kahju. Informatsiooni jagamine nii lastele kui nendega lähedalt seotud isikutele on kindlasti vajalik selleks, et tagada abi jõudmine kõigi abivajajateni, lapsohvrid ise ei suuda tihti end ise kaitsta või ei oska abi otsida.

Kohus toob lõpetuseks äärmiselt olulise tegurina välja asjaolu, et endised lapssõdurid saaksid rehabilitatsiooni ja oleksid võimelised ühiskonda reintegreeruma selleks, et lõpetada vägivalla tsüklid, mis on moodustanud olulise osa mineviku konfliktidest.¹¹⁷ Seega on kindel, et endistele lapssõduritele määratakse samuti reparaatsioone, vaatamata sellele, et see võib šokeerida omakorda nende ohvreid, kuid ühiskonna terviklikkuse seisukohalt on olulisem, et lapssõdurid oleksid täisväärtuslik osa ühiskonnast. Selle mitmetasandilise probleemi lahendamist tuleks alustada ühiskonnaliikmete teavitamisest lapssõdurite kannatustest, demonstreerides seda kuidas nende poolt toime pandud kuriteod toimusid nende tahte vastaselt, mis teeb neist teistega sarnased ohvrid, kes kõik vajavad reparaatsioone jm abi.

2.3 Reparatsioonide ulatus ja viisid

Kohtu ülesandeks reparaatsioonide määramisel on paika panna nende ulatus ja viisid. Kuigi kohus ei pea täpselt kindlaks määrama, milline ohver millise reparaatsiooni saab, lasub põhimõtete loomise kohustus neil sellegi poolest.

Kohtu arvates peaksid ohvrid saama asjakohaseid, adekvaatseid ja viivitamatuid reparaatsioone, mis oleksid proportsioonis kahju, kannatuste ja kaotusega ning mis sõltuksid kindla juhtumi asjaoludest.¹¹⁸

---

¹¹⁶ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 74.

¹¹⁷ Samas, lk 74.

¹¹⁸ Samas, lk 81.

Kui vähegi võimalik tuleks arvestada ka kohalikku kultuuri ja tavasid, välja arvatud juhtudel, kus need on diskrimineerivad või takistavad ohvrite võrdset juurdepääsu oma õiguste teostamisele.¹¹⁹ Juhul kui kohalik kultuur ei kohtle kõiki ohvreid võrdselt ja teatud isikuid diskrimineeritakse, siis tuleks lähtuda mitte kohalikest tavadest vaid reparatsioonidele võrdse juurdepääsu ning kohtlemise põhimõttest.

Kohtu arvates peaks reparatsioonidega ühtlasi toetama ka isemajandavaid programme, mis võimaldavad ohvritel, nende peredel ja ühiskonnal nendest programmidest pikema perioodi kestel, mitte ainult ühekordse maksena, toetust saada näiteks nagu seda on pensionid ja teised majanduslikud hüvitised.¹²⁰ Selline lähenemine on igati loogiline, kuna juhul, kui pakkuda ohvritele vaid ühekordset hüvitist kulutaksid nad selle eeldatavasti küllalt kiiresti ära ning seejärel tabaksid neid taas uued hakkama saamise probleemid. Toetuse perioodiline jagamine õpetab seda efektiivsemalt kasutama ja suunab isikud oma elukvaliteeti järk-järgulise parandamise teele.

2.3.1 Individuaalne ja kollektiivne reparatsioon

Väga oluline on põhimõttena paika panna, kas ohvrid saavad reparatsioone individuaalselt või kollektiivselt või tuleks kasutada hoopis mõlemat varianti korraga. Individuaalsed on reparatsioonid, mida antakse kindlale ohvrile ning mis sarnanevad tsiviilnõudega kindla kahju eest. Teoreetiliselt ongi individuaalse reparatsiooni eesmärgiks võimaldada ohvrile kahju heastamine, mis on võrdväärne talle tekitatud kahjuga ning pigem on tegu rahalise hüvitisega (vahel ka mitte rahalisega). Kollektiivse kahju heastamise viisi puhul ei ole tegemist mingi kindla kahju heastamisega ega sarnane tsiviilnõudele. Kollektiivsete reparatsioonide eelduseks on pigem see, et kohtu jurisdiktsiooni all olev kuritegu oli suunatud mingite kindlate isikute grupi vastu ja seega peetakse ohvriteks gruppi kollektiivselt, mitte iga ohvrit individuaalselt. Kollektiivsed reparatsioonid saavad olla samuti kas rahalise või sümboolse väärtusega.¹²¹

---

¹¹⁹ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 82.

¹²⁰ Samas, lk 82.

¹²¹ E. Dwertmann (viide 5), lk 120, 122, 124.

Kohus võib selle teema üle otsustades konsulteerida ekspertidega ning delegeerida lõpliku otsustamise Usaldusfondile, kuid kohtul tuleb paika panna üldine põhimõte.¹²² Antud juhtumi puhul leidis kohus, et kuna ohvreid oli väga palju ning paljud neist olid veel tuvastamata, siis eelistati kollektiivseid reparatsioone, kindlustamaks sel moel kahju heastamine kõigile ohvritele, mitte ainult neile, kes olid hetkel reparatsioone taotlenud.¹²³ Kollektiivsed reparatsioonid tagavad kindlasti suurema hulga ohvrite kaasamise reparatsiooni süsteemidesse, kuid samal ajal võivad need olla ka liiga üldised selleks, et ohver neist ka tegelikkuses abi saaks. Eelisenähteks kollektiivsete reparatsioonide puhul välja tuua seega, et need on abisaajate jaoks vähem riskantsed, aidates lihtsustada ohvrite reintegratsiooni ja leppimist. Samuti sobivad need paremini kultuuri konteksti, kus ohvri isikut on raske eraldada tema perekonnast.¹²⁴ Individuaalsete reparatsioonide üheks suuremaks ohuks on ohvrite stigmatiseerimine ja diskrimineerimine, kollektiivsete reparatsioonidega saab seda vältida, sel juhul ei teki olukordi, kus üks osa ohvritest saab suuremal määral hüvitisi kui teised, mis omakorda viha, ülekohtutunnet ja kadedust võib külvata.

Lisaks võivad kollektiivsed reparatsioonid olla abiks ohvritele, keda ei õnnestu individuaalsete reparatsioonide andmisel tuvastada, kuna nad ei nõua neid kas sotsiaalse olukorra või majanduslike tingimuste tõttu.¹²⁵

Kohus on seisukohal, et individuaalsed ja kollektiivsed reparatsioonid ei välista teineteist ning neid võib ka koos määrata. Kohtu hinnangul tuleks individuaalseid reparatsioone anda viisil, mis ei tekita pingeid ja ühiskonnasisest eraldatust. Kollektiivseid reparatsioone peaks andma viisil, et need oleksid suunatud kahju heastamisele nii ohvri isiklikul kui kollektiivsel tasandil. Eraldi on kohtuotsuses mainitud, et teiste seas tuleks rakendada tuleks kindlasti ka selliseid kollektiivseid reparatsioone nagu meditsiiniteenuste osutamine (nii psühhiaatriline kui ka psühholoogiline abi) kui üldine rehabilitatsioon, majutuse, hariduse ja koolituse alane nõustamine.¹²⁶

Ohvrite esindajad pooldasid Lubanga juhtumi puhul aga individuaalseid reparatsioone ning leidsid, et need heastaksid ohvrite jaoks kahju paremini kui kollektiivsed reparatsioonid, olles samas teadlikud ohust, et kui anda endistele lapssõduritest ohvritele individuaalseid

---

¹²² E. Dwertmann (viide 5), lk 120.

¹²³ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 75.

¹²⁴ Samas, lk 26.

¹²⁵ L. M. Keller (viide 8), lk 213.

¹²⁶ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 75.

reparatsioone, siis võidakse neisse negatiivselt suhtuda.¹²⁷ Samal ajal leidis Usaldusfond, et kollektiivsed reparatsioonid oleksid kasulikumad, kuna need aitaksid luua ühiskonnas laiemat solidaarsust kui neid ohvrite kogukondadega koos planeerida, lisaks oleks kollektiivsete reparatsioonide kasutamine kõige efektiivsem viis kasutada niigi limiteeritud rahalisi vahendeid.¹²⁸ Rahaliste vahendite nappuse juures ei oleks mõistlik raha jagada nii suure hulga ohvrite vahel vaid rahaliseks kompensatsiooniks, kuna see summa tuleks liiga väike iga ohvri jaoks eraldivõetuna ega aitaks eriti tekitatud kahju korvata, mistõttu eelistati kollektiivseid reparatsioone.

Siiski on teatud puhkudel parem kasutada individuaalseid viise, sest kõik ohvrid ei ole võrdselt kannatanud, sel juhul võiks individuaalseid kompensatsioone rakendada isikute osas kes on otseselt või väga rängalt kannatanud süüdimõistetu kuriteo läbi, ning ka neile, kes on kaotanud perekonna ainsa toitja.¹²⁹

Valik kollektiivsete ja individuaalsete reparatsioonide vahel võiks Usaldusfondi arvates sõltuda sellest, kust tuleb selleks vajaminev raha. Sellest lähtuvalt leiti, et juhul kui reparatsioone finantseeritakse Usaldusfondi vahenditest, siis peaks kohaldama pigem kollektiivseid reparatsioone; juhul kui neid saab finantseerida süüdimõistetu varast, peaks kahju heastamise tagama individuaalsel viisil.¹³⁰ Kuna antud juhtumi puhul ei ole süüdimõistetu vara arvel võimalik reparatsioone määrata, siis antakse neid Usaldusfondi abiga, mistõttu oleks nende arvates parem rakendada kollektiivseid reparatsioone.

Seega ei teinud kohus selget otsust, kas tuleks eelistada ainult individuaalseid või kollektiivseid reparatsioone, jäädi seisukohale, et kohaldada tuleks võimaluse korral mõlemat, teatud juhtumite osas eelistati siiski kollektiivseid lahendusi.

2.3.2 Restitutsioon, kompensatsioon ja rehabilitatsioon

Nagu alapeatükis 1.2 mainitud, siis on pealkirjas nimetatud kolme mõiste puhul tegu erinevate reparatsiooni vormidega, mida on otseselt nimetatud statuudi artiklis 75 kui võimalikke kohtu poolt rakendavate kahju heastamise viise. Käesoleva alapeatüki eesmärk

---

¹²⁷ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 16, 20.

¹²⁸ Samas, lk 21-22.

¹²⁹ E. Dwertmann (viide 5), lk 128.

¹³⁰ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 17.

ongi välja selgitada, kuidas kohus nende vormide realiseerimist praktikas ette kujutab ning millised olid huvigruppide ootused selles valdkonnas.

Usaldusfond leidis, et kuna antud juhtumi puhul olid peamiste ohvrite kannatusteks rahulikust lapsepõlvest ja haridusest ilmajäämine ning tõsine trauma, mis tuleneb lapssõduriks olemisest ja vägivallaaktide talumisest ning nendes osalemisest, ei ole **restitutsioon** reparatsiooni vormina kohaldatav.¹³¹ Kohus leidis sarnaselt, et restitutsiooni eesmärkide saavutamine antud juhtumil on küllaltki ebatõenäoline, kuna endiste lapssõduritest ohvrite jaoks, keda sunniti osalema aktiivselt sõjategevuses, on peaaegu võimatu saavutada olukord, milles nad olid kuriteo toimepanemise eelsel ajal. Siiski võiks kohtu arvates restitutsiooni kasutada selliste eesmärkide saavutamiseks nagu lapssõdurite tagasisaatmine nende kodudesse, endiste töökohtade taastamine, haridustee jätkamise võimaldamine ning kaotatud või varastatud vara tagastamine.¹³² Kohus jättis siinkohal tähelepanuta aga sellised restitutsiooni vormid nagu ohvriks langemise tõttu tehtud kulutuste (nt meditsiiniabi ja juriidilised kulutused) hüvitamine ohvritele ja ohvrite õiguste taastamine, mis peaksid samuti olema õiglase restitutsiooni komponendid.¹³³ Kuigi restitutsiooni eesmärke on täielikult peaaegu võimatu täita, siis peaks teatavaid restitutsiooni vorme, mida on võimalik kohaldada, siiski rakendama, kuna need on ohvrite jaoks olulise tähtsusega ning aitavad suurel määral kaasa ohvrite olukorra paranemisele.

Kohus leidis, et teist võimalikku reparatsiooni vormi ehk **kompensatsiooni** peaks kohaldama siis, kui majanduslik kahju on piisavalt mõõdetav ja see on asjakohane ning proportsionaalne hüvitis, mis on teostatav olemasolevate vahenditega. Kompensatsioon eeldab võimalikult laia kohaldamist, et see hõlmaks kõiki kahju, kaotuse ja vigastuse vorme sealhulgas materiaalsel, füüsilisel ja psühholoogilisel kahju. Kompensatsiooni eesmärgiks võib olla leevendada kaotatud võimalustest tekkinud kahju (sh töö, hariduse, sotsiaalsete eeliste, staatuse kaotusega seotud kahju) ning juriidiliste- ja teiste ekspertide kasutamise seotud kulutusi.¹³⁴

Samas leiavad paljud, et kompensatsioon ei ole antud juhtumi puhul just parim reparatsiooni vorm. Näiteks kannatanute esindaja büroo (edaspidi KEB) leidis, et sellised rahalised reparatsioonid nagu kompensatsioon on asjakohatud millele eelistatakse teisi vorme. Sarnasel

---

¹³¹ ICC-01/04-01/06-2803-Red 23-03-2012, lk 111. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1380655.pdf> (5. oktoober 2012).

¹³² ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 76.

¹³³ O. Triffterer (viide 2), lk. 1403.

¹³⁴ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 77-78.

seisukohal oli ka Usaldusfond, arvates et kompensatsioon on liialt problemaatiline reparatsiooni vorm, mille kohaldamist tuleks eelnevalt hoolikalt kaaluda. Sekretariaat¹³⁵ leidis samuti, et rahaline kompensatsioon ei pruugi alati olla asjakohane ja seda eriti lapssõduritest ohvrite puhul.¹³⁶ Seega võib antud kohtuasja puhul tõdeda, et kuigi kohus jättis kompensatsiooni kohaldamise võimaluse lahtiseks, peaks praktikas selle rakendamise võimalusse suhtuma ettevaatlikult ning kaaluma ehk oleks kasulikum kohaldada mõnd teist vormi, seda eriti piiratud ressursside olukorras.

Kolmandaks peamiseks reparatsioonide vormiks oli **rehabilitatsioon**, mille kohaldamist pidas kohus antud juhtumil samuti võimalikuks. Leiti et rehabilitatsioon võiks kindlasti sisaldada meditsiini- ja tervishoiuteenuseid (eriti HIVi ja AIDSi ravi), psühholoogilist, psühhiaatrilist ja sotsiaalset abi, toetamaks neid, kes kannatavad leina ja trauma tagajärjel, lisaks peaksid olema kaasatud ka asjakohased juriidilised ja sotsiaalsed teenused.¹³⁷

Rehabilitatsioon endistele lapssõduritest ohvritele peaks koosnema meetmetest, mis on suunatud nende reintegratsiooni lihtsustamisele, võttes arvesse poiss- ja tütarlaste erinevusi selles vallas. Kindlasti peaks nende hulka kuuluma lapsohvritele hariduse võimaldamine ja kutsekoolitused, samas rõhutatakse ohvritele töövõimaluste leidmise olulisust. Lisaks tuleks seada eesmärgiks häbitunde vähendamine lapsohvrite seas ning vältima edasiste kannatuste tekkimise võimalust, mida endised lapssõdurid võisid kogeda oma sundvärbamise tõttu. Lapssõdurite rehabiliteerimiseks ja reintegreerimiseks võiks kaasata nende kohaliku ühiskonna, et vältida nende edasisi kannatusi.¹³⁸ Nagu eelnevast selgub on kohus rehabilitatsiooni puhul mõelnud peamiselt endistele lapssõduritele ja nende reintegreerimisele, mis on küllaltki loomulik, sest nad vajavad seda kõige enam, kuna paljud neist ei suuda ega saa tavapäraselt osa võtta ühiskonna elust enne, kui nad ei ole saanud piisavalt psühholoogilist abi ja rehabilitatsiooni.

Mitmete huvigruppide esindajad leidsid, et rehabilitatsioon peaks olema suunatud endiste lapssõdurite käitumuslike probleemide lahendamisele, arendama kultuurilisi ja sportlikke tegevusi, võimaldama neile haridust ja nõustama neid läbi sotsiaalse ja majandusliku

---

¹³⁵ Sekretariaat on kohtu organ, mis vastutab mitte-juriidiliste administratiivsete aspektide ja kohtu haldamise eest. Sekretariaati juhib Peasekretär.

¹³⁶ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 41, 43.

¹³⁷ Samas, lk 79.

¹³⁸ Samas, lk 79.

reintegratsiooni.¹³⁹ Kohus on oma põhimõtete määramisel neid soovitusi ka järginud ega lähe nendega vastuollu.

Ohvrite esindajad on seisukohal, et ohvritele peaks andma reparatsioone, mis võimaldaksid neil hakata tegelema majandusliku tegevusega ja seetõttu tuleks neid tööalaselt koolitada ja anda abi ettevõtete rajamisel.¹⁴⁰ Ühiskonna jätkusuutlikkuse ja paranemise seisukohalt oleks selline abi üks olulisematest reparatsiooni viisidest, kuna juhul, kui ohvrid suudaksid asutada toimivaid ettevõtteid, saaksid nad tulevikus paremini hakkama ning oleksid sõltumatud abiprogrammidest, arendades ise seeläbi kohalikku ühiskonda. Samal ajal tuleb aga arvestada piiratud rahaliste vahenditega, andes sellist stardiabi teatud ohvritele oma ettevõtete rajamiseks, on suur oht teiste ohvrite diskrimineerimiseks.

Rehabilitatsiooni juures on muidugi oluline tagada abi mitte ainult endistele lapsohvritele, vaid võimalikult paljudele ohvritele, seda nii meditsiiniteenuste, haridusvõimaluste, psühholoogilise abi kui teiste sotsiaalsete teenuste kaudu. Kolmest peamisest reparatsiooni vormist, millest antud alapeatükis juttu oli, on rehabilitatsioon kindlasti üks kõige paremini rakendatav viis. Rehabilitatsioon on restitutsiooni ja kompensatsiooni ees eelistatuim vorm oma pikaajalise mõju tõttu, kuna selle erinevad meetmed on suunatud ohvritele jätkusuutliku elu tagamiseks mitte ainult hetkel vaid ka tulevikus.

2.3.3 Teised reparatsiooni vormid

Kuigi statuudi artiklis 75 on mainitud vaid kolme peamist reparatsiooni vormi, ei välistata ka teisi vorme. Nii näiteks leidis kohus, et teiste seas oleks kindlasti vaja kohaldada ka selliseid reparatsioonide viise nagu inimeste teadlikkuse tõstmine ühiskonnas toimunud kuritegudest,. Seda saab saavutada näiteks kampaaniate läbiviimisega, mille eesmärgiks on parandada ohvrite positsiooni, andes välja sertifikaate, mis kinnitavad kahju, mida konkreetne ohver üle elas, luues teavitustegevuse programme kohtuotsuse tulemusest või läbi viia hariduslike programme, mille eesmärgiks on stigmatiseerimise ja märgistamise vähendamine kuriteo ohvrite suhtes.¹⁴¹ Sellised sümboolsed reparatsioonid on kindlasti vajalikud ega ole eriti kulukad, kuid samas ei pruugi kõik nimetatud meetmetest olla ohvritele just positiivse

---

¹³⁹ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 45.

¹⁴⁰ Samas, lk 41.

¹⁴¹ Samas, lk 80.

mõjuga. Näiteks ohvritele nende kahju kohta sertifikaatide andmisel võib mõne ohvri jaoks olla hoopis negatiivne mõju, paljud ei taha teisi teavitada oma kannatustest. Sellised sertifikaadid ja teadvustamiskampaaniad võivad neid panna ebasoovitavasse tähelepanu keskpunkti, see võib märgistamist sootuks suurendada, mitte vähendada.

Kohus märkis ühe sümboolse reparatsiooni vormina ka võimalust, et Lubanga vabandaks vabatahtlikult kas üksikisikust ohvri või ohvrite gruppi ees avalikult või konfidentsiaalselt.¹⁴² Sellist käitumist saab kohus küll soovitada, kuid mitte Lubangat selleks sundida. Juhul kui Lubanga seda siiralt ei mõtle, pole sellisel sunnitud vabandusel ka loodetavat tagajärge ohvrite jaoks. Samas isegi, kui Lubanga tõesti vabandaks siiralt, ei pruugi sellel paljude ohvrite jaoks olla positiivset mõju, kuna mõned ohvrid ei usu teda või ei taha talle mitte mingil juhul andestada. Kuna antud juhtumil on tegemist äärmiselt tõsiste ja julmade kuritegudega, siis on ohvrite ja süüdimõistetute lepitamise võimalus äärmiselt väike.

Teistest sümboolsetest reparatsioonidest võiks kaaluda veel mälestusmärkide püstitamist, mälestusürituste ja austusavalduste korraldamist, kadunud isikute ülesotsimist ja röövitud isikute kohta informatsiooni jagamist, kõigi nende meetmete kohaldamisse peaks olema kaasatud kogu ühiskond.¹⁴³ Reparatsiooni eesmärkide võimalikult ulatuslikuks täitmiseks ning ohvrite heaolu tagamiseks tuleks rakendada erinevaid reparatsioonide vorme selliselt, et kannatanute huvid oleksid kaitstud parimal viisil ja et ohvreid aidataks kõigis eluvaldkondades. Ilmselgelt ei saa reparatsioone rakendada kõigi ohvrite osas võrdselt, mistõttu tuleb lähtuda ühiskonna ja ohvrite primaarsetest vajadustest.

---

¹⁴² ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 81.

¹⁴³ Samas, lk 41-46.

3. Reparatsioonide finantseerimine ja elluviimine

3.1 Reparatsioonide määramise protsess Rahvusvahelises Kriminaalkohtus

Reparatsioonide määramise aluseks on süüdimõistva otsuse olemasolu kurjategija suhtes, kelle vastu reparatsioonid on suunatud. Alles seejärel saab reparatsioone taotleda nende tagajärgede heastamiseks, mis tulenevad tegudest, milles süüdistatu on kohtu poolt süüdi mõistetud.¹⁴⁴

Samas arutati Reeglite koostamisel võimaluse üle anda ohvritele enne süüdimõistvat otsust ajutist abi, kuna süüdimõistmise protsess võib olla väga pikk ja mitmed ohvrid vajavad abi koheselt. Siiski leiti, et enne vastavat otsust ei saa reparatsioone anda, kuna sellest saaks järeldada, et kohus on juba ära otsustanud, et süüdistatu on süüdi ning lisaks oleks probleemne olukord, kus reparatsioonid on juba määratud, aga süüdistatu mõistetakse õigeks.¹⁴⁵

Erinevalt kohtust on aga Usaldusfondil õigus juhatuse otsusega osutada kannatanutele ajutist rahalist abi ning korraldada nende füüsilist või psüühilist rehabilitatsiooni.¹⁴⁶ Usaldusfond on kohustatud teatama kohtule oma abi andmise kavatsustest selleks, et kohtul oleks võimalik otsustada, kas abi andmine rikuks süüdistatava süütuse presumptsiooni või määraks kindlaks mõne kohtumenetluse käigus selguma pidava asjaolu või mitte. Juhul, kui kohus leiab, et abi andmine ei too endaga kaasa kohtumenetluse rikkumisi, siis antakse Usaldusfondile luba abi võimaldamiseks ning edasiselt ei ole enam kohtu otsustada, kuidas Usaldusfond raha kasutab ja kellele ning kuidas abi osutab, vaid selle valiku teeb juba Usaldusfondi juhatus.¹⁴⁷ Usaldusfond saab selliseks enne kohtu otsust antavaks abiks kasutada vabatahtlike annetustena kogutud rahalisi vahendeid. Lubanga juhtumi puhul andis kohus Usaldusfondile abi andmiseks loa ning selle kaudu on jagatud abi näiteks nõustamis- ja psühholoogiliste teenuste osutamiseks, aga ka materiaalseid toetusi ja haridusalaseid stipendiume.¹⁴⁸ Sellise abi

---

¹⁴⁴ E. Dwertmann (viide 5), lk 68-69.

¹⁴⁵ P. Lewis, H. Friman (viide 65), lk 488.

¹⁴⁶ Regulations of the Trust Fund for Victims. Reg. 50 (a). Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/0CE5967F-EADC-44C9-8CCA-7A7E9AC89C30/140126/ICCASP432Res3_English.pdf (16. oktoober 2012).

¹⁴⁷ C. Ferstman, M. Goetz (viide 10), lk 345.

¹⁴⁸ The Trust Fund for Victims (viide 36), lk 11-12.

puhul tuleb rõhutada, et tegemist ei ole reparatsioonidega, mis on suunatud süüdimõistetu vastu, vaid Usaldusfondi poolt antava abiga.

Lisaks on kohtule antud õigus võtta kasutusele ennetavaid ja kaitsvaid meetmeid reparatsioonide kohaldamiseks.¹⁴⁹ Kohtueelsel kojal on võimalus tagada süüdistatava vara säilimine kuni kohtuotsuseni, sest kui reparatsioone rahastada süüdimõistetu vara arvel, on oluline, et see oleks säilinud, mistõttu peab olema võimalus kiirete kaitsemeetmete kasutuselevõtuks, kui selleks on kohtueelse koja arvates vajadus.¹⁵⁰ Kuna süüdistatav võib hakata tema vastu süüdistuse esitamisel kiiresti oma varasid peitma, on oluline, et kohtueelne koda sellise ohu ära tunneks ja vara kuni otsuse vastuvõtmiseni arestiks. Vastasel juhul võib peaaegu kindel olla, et reparatsioonide määramise ajaks ei ole süüdimõistetu varasid enam võimalik tuvastada ega arestida. Seeläbi kahjustuvad ka ohvrite reparatsioonide saamise võimalused. Juhul, kui kohus otsustab süüdistava õigeks mõista, saab süüdistatav oma varade üle taas kontrolli.

Selleks, et ohvritel oleks võimalik reparatsioone saada peavad ohvrid ise neid kohtult nõudma või erandlikel tingimustel tõstata kohus selle küsimuse ise.¹⁵¹ Millised need erandlikud tingimused on, ei ole sõnastatud, kuid Reeglite artikkel 95 sätestab, et juhul, kui kohus otsustab omal algatusel reparatsioonide menetlust alustada, pöördub kohtu Sekretariaat nende isikute poole, keda kohus ohvriks peab ja informeerib neid võimalusest taotleda reparatsioone. Kui ohver selle tulemusena otsustab, et ta soovib saada reparatsioone ja esitab vastava taotluse, loetakse see nõue juba algselt esitatuks selle isiku enda, mitte kohtu poolt. Juhul, kui isik aga keeldub esitamast reparatsioonide nõuet, ei jätkata kohus menetlust.¹⁵² Seega on kaitstud ohvrite huvid juhul, kui kohus on tõendite põhjal jõudnud seisukohale, et teatud isikud on asjas kannatanud, kuid nad ei ole esitanud nõuet süüdimõistetu vastu. Neile antakse nn teine võimalus oma nõude esitamiseks, kuid samas kui ohver tõesti ei taha reparatsioone, siis ei sunnita neid talle peale. Mõned ohvrid ei pruugi ka teadlikud olla reparatsioonide saamise võimalusest, mistõttu on oluline neid sellest teavitada ja võimaldada nõuete esitamist.

---

¹⁴⁹ H. Olasolo. Reflections on the International Criminal Courts jurisdictional reach. Criminal Law Forum 2005, No 16, lk 285-286. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.springerlink.com.ezproxy.utlib.ee/content/m512vn350n025k47/fulltext.pdf?MUD=MP> (16. oktoober 2012).

¹⁵⁰ P. Lewis, H. Friman (viide 65), lk 489.

¹⁵¹ G. M. Pikis (viide 72), lk 184.

¹⁵² Rules of Procedure and Evidence (viide 53), reegel 95.

Juhul, kui reparatsioonide andmise menetlus algatatakse ohvri poolisel nõudmisel, peab esiteks kindlaks tegema, kas tegemist on tegeliku ohvriga, kuna vaid nemad saavad süüdimõistetu vastu nõudeid esitada.¹⁵³ Teiseks peab ohver esitama kirjaliku taotluse, mis sisaldab erinevaid Reeglite artiklis 94 sätestatud andmeid ning näitama, milles seisneb kahju, kaotus või vigastus, mida reparatsioonid heastaksid. Ohver peab kirjeldama kuriteo asjaolusid, mis tõestavad kahju tekitamist ja näitaksid ära kahju eest vastutava isiku.¹⁵⁴ Lisaks võib olla ka teisi nõudeid, mida peab järgima, et olla õigustatud reparatsioonide saama.

Kui reparatsioonide menetluses jõutakse kohtuistungini, siis on kohtul õigus lahendada reparatsioonide andmisel tekkivad küsimused (tõendite uurimine, tunnistajate küsitlemine) nii eraldi istungi raames kui põhiistungil ehk süüdistatava kohtuistungil.¹⁵⁵ Kohus on leidnud oma 18. jaanuari 2008 a. otsuses ohvrite osalemise kohta, et kahe istungi ühildamine lihtsustab tunnistajate jaoks olukorda, kuna nad ei pea oma ütlusi mitu korda andma. Lisaks kindlustatakse sellega tõendite, mis võivad olla hilisemaks, eraldi reparatsioonide istungiks, hävinud, parem säilimine kohtu jaoks. Kuigi kohus leidis samas otsuses, et nende kahe istungi täielik ühildamine ei ole võimalik, sest teatud reparatsioonidega seotud asjaolusid ja tõendeid peab arutama eraldi istungil, siis kaitses kohus siiski kahe istungi ühildamist väitega, et kohus suudab eristada põhiprotsessi juurde kuuluvaid tõendeid reparatsioonide protsessi juurde kuuluvatest, seejuures mitte ohustades süüdistatava õigusi ega ausat kohtupidamist.¹⁵⁶

Kui eraldi istung oleks samas vajalik või seda nõutakse, siis peaks selle ka korraldama.¹⁵⁷ Mõned õigusteadlased aga leiavad, et kuigi nende istungite ühildamine võib kaasa tuua palju positiivset, näiteks aja ja kulude kokkuhoid ning ohvrite tõendite esitamise võimaluse suurendamine, võimaldaks nende istungite eraldamine luua selgema ja loogilisema tõendusliku eraldatuse süü tuvastamise etapi ja reparatsioonide andmise etapi vahele. Lisaks ennetaks see ohvrite kannatustega seotud kõrvalise informatsiooni ülekandmist süü tuvastamisele, mis võiks potentsiaalselt kahjustada ausat kohtumenetlust.¹⁵⁸ Eelnevat arvesse võttes võib pigem toetada seisukohta, et neid istungeid ei tuleks eraldada, kuna süüdistatava

---

¹⁵³ E. Dwertmann (viide 5), lk 196-197.

¹⁵⁴ G. M. Pikis (viide 72), lk 184.

¹⁵⁵ Regulations of the Court ICC-BD/01-01-04. Regulation 56. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/B920AD62-DF49-4010-8907-E0D8CC61EBA4/277527/Regulations_of_the_Court_170604EN.pdf (16. oktoober 2012).

¹⁵⁶ ICC-01/04-01/06-1119, 18.01.2008, lk 40-41. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc409168.PDF> (16. oktoober 2012).

¹⁵⁷ E. Baumgartner (viide 114), lk 431.

¹⁵⁸ T. M. Funk. Victims' Rights and Advocacy at the International Criminal Court. Oxford University Press, 2010, lk 225-226.

süü tuvastamise menetlus on niigi väga pikk ning selleks, et ohvritele võimalikult varakult reparatsioone võimaldada, tuleks vältida veel eraldi reparatsioonide istungite korraldamist. Seda muidugi juhul, kui asjaolud ei nõua nende istungite eraldi pidamist.

Ohvrite osalemine protsessis alates uurimisstaadiumist on kohtu seisukohal väga oluline selleks, et selgitada välja juhtunu asjaolud, karistada kurjategijat ning võimaldada reparatsioone tekitatud kahju heastamiseks. Samas ei pea ohvrite osalemine protsessis alati kaasa tooma reparatsioonide andmist ning teisest küljest on ohvritel, kes ei osalenud protsessis, võimalik taotleda reparatsioone.¹⁵⁹ Samal ajal võib ohvrite osalemine protsessis häirida kaitsja ja süüdistaja vahelist tasakaalu, seades ohtu süüdistatava õiguse õiglasele ja ausale kohtupidamisele, mistõttu tuleb kohtul leida tasakaal ohvri ja süüdistatava õiguste vahel neid seejuures kahjustamata.¹⁶⁰ Siiski andis kohus Lubanga asjas loa osaleda ohvri staatusega isikutele juba uurimisstaadiumist alates, mis võimaldas ohvritel osaleda edasistes menetlusstaadiumites ning pärast mida on kohus jätanud ohvrite osalemise lubamist protsessis.¹⁶¹

Kui isik on esitanud taotluse reparatsioonide saamiseks, siis peab teda, tema esindajaid või muid puudutatuid isikuid informeerima reparatsioonide protsessiga seonduvast nii palju, kui vaja ja võttes arvesse süüdistaja poolt antavat informatsiooni peab Peasekretär¹⁶² võtma kasutusele meetmed, mis võimaldaksid avalikustada reparatsiooni protsessi kohta vajalikku infot sellest huvitatud isikutele.¹⁶³ Selle teostamiseks võib Sekretariaat muuhulgas jagada materjale reparatsioonide taotlemise reeglite kohta.¹⁶⁴ Selleks, et tagada võimalikult paljude ohvrite teadvustamine reparatsioonide saamise võimalustest, peab arvestama kohalike tavade ja traditsioonide, ohvrite räägitavate keelte ja dialektide, meediale juurdepääsu ning lugemisoskusega. Sellist teavet peaks jagama niimoodi, et ohvritel oleks võimalus protsessis osaleda ja nõudeid esitada.¹⁶⁵ Kuna tihti on enim kannatanud ohvriteks just isikud, kes ise sellisele informatsioonile ligi ei pääse ja neil võib puududa ka lugemisoskus, on oluline, et

---

¹⁵⁹ E. Dwertmann (viide 5), lk 207-208.

¹⁶⁰ E. Baumgartner (viide 114), lk 432-433.

¹⁶¹ C. H. Chung. Victims' Participation at the International Criminal Court: Are Concessions of the Court Clouding the Promise? *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2008, Vol 6, No 3, lk 459. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.law.northwestern.edu/journals/jihr/v6/n3/4/Chung.pdf> (17. oktoober 2012).

¹⁶² Peasekretär juhib Sekretariaati.

¹⁶³ Rules of Evidence and Procedure (viide 53), reegel 96.

¹⁶⁴ E. Dwertmann (viide 5), lk 214.

¹⁶⁵ Redress. Justice for Victims: The ICC's reparations mandate. London 2011, lk 46. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.redress.org/downloads/publications/REDRESS_ICC_Reparations_May2011.pdf (17. oktoober 2012).

neile tutvustataks nende õigusi ja võimalusi ning seda läbi viiside, mis on neile kättesaadavad ja arusaadavad.

Isegi, kui ohvrid saavad vajaliku info kätte ja taotlevad reparatsioone, võib neil ette tulla raskusi oma kahju tõendamisel ja selle kahju seostamisel süüdimõistetute tegudega. Seda käsitlen täpsemalt alapeatükis 4.3. Kui aga süüdistatava süü leiab tõestamist, siis määratakse süüdimõistetule karistus, mis võib seisneda eluaegses või teatud aastate pikkuses vanglakaristuses, aga lisaks sellele võib kohus karistusena määrata trahve, kuriteoga saadud tulu ja vara võõrandamise. Kui ohvrite kahju on tõenduslikult seotud süüdimõistetute tegudega, siis võib kohus määrata kannatanutele reparatsioone, mida ei loeta statuudi kohaselt küll karistuseks süüdimõistetule, kuid need on omavahel seotud näiteks selle kaudu, et süüdimõistetult võõrandatud vara kasutatakse reparatsioonide eest tasumiseks.¹⁶⁶

Kui reparatsioonide otsus on kohtu poolt vastu võetud, siis on ohvritel võimalus statuudi artikkel 82 alusel esitada kohtule apellatsioon, kuid seda saavad nad teha vaid reparatsioonide otsuse suhtes ja mitte süüdimõistva või karistuse otsuse suhtes ning ohvrid saavad apellatsiooni esitada ainult oma esindajate kaudu. Lisaks võivad apellatsiooni reparatsioonide otsuse vastu esitada süüdimõistetute ning vara heausksed omanikud, keda otsus puudutas. Kui aga apellatsiooni ei esitata või see lahendatakse uue otsusega, siis on viimaks jäänud selle otsuse kohaldamine ja elluviimine, mis võib seisneda otseses hüvitiste jagamises ohvritele süüdimõistetute vara arvel või kaudses jagamises Usaldusfondi kaudu.¹⁶⁷

Seega ei ole reparatsioonide määramise protsess küll väga keerukas, kuid samas aeganõudev, sõltudes paljuski süü tuvastamise menetlusest, mistõttu võib see kesta aastaid nagu Lubanga asja puhul. Positiivne selle protsessi juures on ohvritele laiaulatuslike õiguste andmine seoses reparatsioonide menetlusega alustades ohvritele osalemisõiguse andmisest ja lõpetades apellatsiooniõigusega. Samas tuleb kogu menetluse juures siiski jälgida, et ohvrite ja süüdistatava õigustega arvestataks võrdselt ning kogu protsess oleks aus ja õiglane.

---

¹⁶⁶ E. Dwertmann (viide 5), lk 245-246.

¹⁶⁷ Samas, lk 261-265.

3.2 Ohvrite Usaldusfond ja reparatsioonide rahastamine

Ohvrite Usaldusfondil on reparatsioonide elluviimise ja rahastamise juures täita väga oluline roll ning kohus vajab Usaldusfondi abi reparatsioonide kohaldamisel. Usaldusfondi loomine sõnastati statuudi artiklis 79, millest tulenevalt selgub, et Usaldusfond loodi osalisriikide assamblee¹⁶⁸ otsuse alusel kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvates kuritegudes kannatada saanud isikute ja nende perekondade abistamiseks ning seda juhitakse sama assamblee määratud kriteeriumide ehk Ohvrite Usaldusfondi määruse¹⁶⁹ alusel. Usaldusfond loodi osalisriikide assamblee esimesel sessioonil septembris 2002 ning seda juhitakse alalise sekretariaadi¹⁷⁰ ja viieliikmelise direktorite nõukogu poolt.¹⁷¹ Nõukogu eesmärgiks on arendada, asutada ja juhtida Usaldusfondi tegevusi ja programme, arvestades Usaldusfondi ressursidega, selleks et abistada kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvate kuritegude ohvreid.¹⁷² Usaldusfondi määruse kohaselt on nõukogul kohustus kord aastas esitada osalisriikide assambleele raport Usaldusfondi tegevuste ja programmide ning fondile raha annetanud riikide üle.

Kui Rahvusvahelise Kriminaalkohtu peamine ülesanne on eelkõige võitlus kurjategijate karistamatuse vastu, siis Usaldusfondi eesmärgiks on seda ülesannet laiendada võitluseks õigluse ja ohvritele reparatsioonide tagamise eest.¹⁷³ Usaldusfondi ülesandeks on kindlustada, et kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvate kuritegude ohvrid saaksid kohtu süsteemist abi ning võimaldada selle abi kättesaamist isegi juhul, kui süüdimõistvat otsust ei ole veel langetatud, kuid kannatanud vajavad seda koheselt.¹⁷⁴ Sellisel juhul on tegemist muidugi ajutise abimeetmega, nagu selgitatud alapeatükis 3.1, ja mitte reparatsioonide kohaldamisega.

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu ja Usaldusfondi rahastamine on teineteisest eraldatud.¹⁷⁵ Usaldusfondi rahastatakse erinevate vahenditega, mis on kindlaks määratud Usaldusfondi määruse artiklis 21, mis sätestab, et fondi võivad rahastada riigid, rahvusvahelised organisatsioonid, üksikisikud, ettevõtted ja teised ühingud vabatahtlike annetuste kaudu, kui

---

¹⁶⁸ Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi osalisriikide assamblee on kohtu juhtimise järelevalve ja seadusandlik organ, mis koosneb statuudiga ühinenud riikide esindajatest. Osalisriikide assamblee presidendiks on eestlanna Tiina Intelmann.

¹⁶⁹ Regulations of the Trust Fund for Victims (viide 146).

¹⁷⁰ Mitte kohtu Sekretariaadi, vaid spetsiaalse Ohvrite Usaldusfondi sekretariaadi poolt.

¹⁷¹ W. A. Schabas (viide 21), lk 338.

¹⁷² M. Henzelin jt. (viide 7), lk 19-20.

¹⁷³ O. Triffterer (viide), lk 1412.

¹⁷⁴ E. Dwertmann (viide 5), lk 291.

¹⁷⁵ T. Ingadottir (toim.). The International Criminal Court. Recommendations on Policy and Practice. Transnational Publishers, 2003, lk 120.

need on kooskõlas osalisriikide assamblee poolt vastu võetud kriteeriumitega. Samas tõusetub nende annetuste andmise ja vastuvõtmisega seoses mitmeid probleeme, mistõttu juhul, kui annetus mõjutaks Usaldusfondi sõltumatust, siis keeldub direktorite nõukogu selle annetuse vastuvõtmisest. Iseseisvust võib mõjutada näiteks väga suure annetuse tegemine riigi poolt, kelle ametnikud on kohtu uurimise all ning seepärast peab direktorite nõukogu taolisest annetusest keelduma. Samuti tuleb keelduda annetustest, mis ei ole fondi eesmärkide ja tegevustega kokkusobivad, mille vahendid tulevad illegaalsetest allikatest või muud juhud, kus annetusi tehakse kohtu või fondi tegevusega vastuolus olevate vahenditega.¹⁷⁶

Vabatahtlike annetuste puhul võib tekkida olukord, kus annetajad tahavad enda poolt antud raha eraldada ainult teatud ohvrite või nende gruppide jaoks, kuid selle küsimuse lahendab Usaldusfondi määruse artikkel 27, mis sätestab, et valitsused ei tohi oma annetusi määrata teatud kindlatele ohvritele ning teised annetajad võivad eraldada ühe kolmandiku oma annetusest kindlate kannatanute jaoks, juhul kui see ei ole diskrimineeriv¹⁷⁷ ning on kooskõlas teiste annetusreeglitega. Teatud juhtudel Usaldusfond isegi soosib raha eraldamist teatud ohvrite gruppidele, see võimaldab fondil keskenduda kindla grupi vajadustele.¹⁷⁸

Vabatahtlikud annetused on Usaldusfondi rahastamise jaoks äärmiselt olulised, kuna juhul, kui muud rahastamisvahendid puuduvad, siis on need ainsaks allikaks, millest ohvreid aidata ning kohtupoolseid reparatsioone ellu viia. Riikidelt oodatakse rahaliste annetuste tegemist Usaldusfondile, kuid paljud riigid võivad olla seisukohal, et reparatsioonide rahastamine peaks olema süüdimõistetute rahaline kohustus, mistõttu ei soovi riigid täiendavalt panustada.¹⁷⁹ Riigid peaksid siiski aru saama, et süüdimõistetutele ei pruugi olla varasid, mille arvelt reparatsioone rahastada, mistõttu on äärmiselt oluline riikide abi finantseerimisel. 2013 aasta esimese poole seisuga on alates 2004. aastast kolmekümne erineva statuudi osalisriigi poolt Usaldusfondile annetatud üle kaheteist miljoni euro.¹⁸⁰ Kuigi viimased aastad on

---

¹⁷⁶ L. M. Keller (viide 8), lk 201-202.

¹⁷⁷ Siin mõeldakse diskrimineerimist soo, rassi, nahavärvuse, keele, usu, poliitilise või muude arvamuste tõttu, rahvusliku või etnilise päritolu, varalise-, sünni- või muu staatuse põhjal.

¹⁷⁸ The Trust Fund for Victims (viide 37), lk 3.

¹⁷⁹ A. Wiersing. Lubanga and its Implications for Victims Seeking Reparations at the International Criminal Court. Amsterdam Law Forum, Vol 4, No 2, 2012, lk 38. Arvutivõrgus kättesaadav: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2154469 (15. märts 2013).

¹⁸⁰ Pärast 2009. aastat on olnud annetuste tegemises kasvutrend ning enim kogus Usaldusfond raha aastal 2011, mil saadi 3,25 miljonit eurot 18lt erinevalt riigilt. Kõige suuremaks annetajaks on olnud Saksamaa ning Eesti ei ole kahjuks veel annetanud. 2013. aasta aprilli seisuga oli Usaldusfondi arvel 5,4 miljonit eurot. Allikas: <http://www.trustfundforvictims.org/financial-info> (1. mai 2013).

näidanud, et annetusi tehakse järjest rohkem, siis ei ole need endiselt piisavad, et reparaatioone saaks ellu viia ulatuses, mis oleks ohvrite jaoks piisav.

Seetõttu pakub käesoleva töö autor välja, et võiks kaaluda kohustusliku makse rakendamist osalisriikidele, mis tagaks Usaldusfondile kindlama ja stabiilsema sissetuleku. Teisalt võib selline kohustus tekitada riikides vastumeelsust, mistõttu taoline rahaline kohustus ei tohiks olla liiga koormav, kuid peaks samal ajal tagama Usaldusfondile piisavad ressursid. Üheks võimaluseks oleks annetatava summa suuruse otsustamise jätmine riikidele, mis tähendaks seda, et riigid peaksid küll iga-aastaselt teatud makse tegema, kuid saaksid ise otsustada, kui suure panuse on nad võimelised andma. Selline kohustus tuleks riikidele meelde, et Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparaatioonide elluviimiseks on nende abi vajalik, kuid jätaks riikide otsustada, kui suure annetuse on nad valmis tegema. Samas võivad riigid olla sellise makse rakendamise vastu ka seetõttu, et Rahvusvaheline Kriminaalkohus tegeleb ikkagi füüsiliste isikute, mitte riikide vastutuse küsimusega. Kui riikidele pannakse kohustus teha makseid Usaldusfondi, siis võib tunduda, et riikidele pannakse kohustus rahastada reparaatioone, mis peaks eelkõige olema ikkagi süüdimõistetute ülesanne. Vaatamata sellele peaksid riigid mõistma, et ilma nendepoolse abita ei ole võimalik reparaatioone piisaval määral rahastada, mistõttu peaksid nad kohustusliku makse kohaldamisega siiski nõustuma, kui soovivad, et reparaatioonide süsteem suudaks oma eesmärgi täita. Statuudi koostamisel loodeti, et süüdimõistetute varadest või vabatahtlikest annetustest piisab reparaatioonide rahastamiseks. Tänapäevaks on selgunud, et sellised vahendid ei ole siiski piisavad, seetõttu võiksid statuudi osalisriigid kaaluda kohustusliku makse süsteemi sisseseadmist. Autori arvates võib antud idee rakendamine olla realistlik, kuna vajadus täiendavate rahaliste vahendite järgi on suur ning osalisriigid peaksid mõistma, et reparaatioonide süsteemi toimimiseks on sellise korra sisseseadmine äärmiselt vajalik.

Usaldusfondile saavad annetusi teha ka rahvusvahelised organisatsioonid ning teised ühendused, kuid rahaliste vahendite ebapiisavuse ja ohvrite vajaduste rõhutamiseks võiks teha nende organisatsioonide seas täiendavat teavitustööd ning viia läbi heategevuskampaniaid. Lisaks peaks riikidele ja organisatsioonidele pakkuma võimalust panustada ohvrite jaoks kahju heastamisele ka muudel viisidel peale annetuste tegemise. Heaks näiteks võiks siinjuures olla meditsiinilise või psühholoogilise abi pakkumine ohvritele, avalikud kuriteo hukkamõistmised, ohvritele töö või peavarju pakkumine ja mitmed teised võimalused.

Lisaks vabatahtlikele annetustele võib Usaldusfond saada raha või muud vara, mis on kogutud trahvide või konfiskeerimiste kaudu ning kohtumääruse alusel üle kantud fondile.¹⁸¹ Neid vahendeid peaks fond kasutama ainult vastavalt kohtu otsustele ja määrustele.¹⁸²

Kolmandaks võib Usaldusfond saada rahalisi vahendeid ressurssidest, mis on saadud kahjutasude maksmiseks süüdimõistetult.¹⁸³ Kuid neid vahendeid võib Usaldusfond samuti kasutada vaid vastavalt kohtu poolsetele juhtnööridele ning ainult reparaatsioonide kohaldamiseks. Juhul, kui süüdimõistetul rahalised vahendid puuduvad ning Usaldusfond eraldab raha oma vahenditest reparaatsioonide kohaldamiseks, siis saab süüdimõistetust Usaldusfondi võlgnik ning ta on kohustatud hüvitama tehtud kulutused juhul, kui tal on või tekib rahalisi vahendeid.¹⁸⁴

Viimaseks rahastamisvõimaluseks on osalisriikide assamblee poolt eraldatavad vahendid,¹⁸⁵ mis ei hõlma endas riikide poolt tehtavaid vabatahtlike annetusi.

Kuigi teoorias loodeti, et reparaatsioonide kohaldamiseks vajalikud rahalised vahendid tulevad süüdimõistetult, siis praktikas töötab olukord pigem vastupidist. Sellest tulenevalt toimub reparaatsioonide finantseerimine Usaldusfondi vahenditega, kuid probleeme tekitab seejuures küsimus, millisel määral saab Usaldusfond panustada. Usaldusfond ei saa kulutada kogu raha ühe juhtumi peale, kuna Usaldusfondi vahenditest peaks jätkuma ka järgnevate kohtu poolt määratavate reparaatsioonide rahastamiseks ning ajutise abi osutamiseks. Kuna Usaldusfondi rahalised vahendid on äärmiselt piiratud, peab sellega ka arvestama.¹⁸⁶

Vaidlusi tekitab aga küsimus, kas ja mil määral saab kohus dikteerida Usaldusfondile rahaliste vahendite kasutamist kindlate reparaatsioonide elluviimiseks, kui vahendid on saadud vabatahtlike annetustena. Ühed väidavad, et Usaldusfond on kohustatud eraldama oma reservidest täpselt nii palju vahendeid, kui kohus reparaatsioonide elluviimiseks parasjagu vajalikuks peab. Teised leiavad, et kuna Usaldusfond peab aru andma eelkõige osalisriikide assambleele ega allu kohtule, siis on fondil diskretsiooniõigus määrata, kui palju ja millal

---

¹⁸¹ Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma Statuut (viide 3), artikkel 79 lg 2.

¹⁸² E. Dwertmann (viide 5), lk 286-287.

¹⁸³ Rules of Procedure and Evidence (viide 53), reegel 98.

¹⁸⁴ E. Dwertmann (viide 5), lk 273.

¹⁸⁵ Regulations of the Trust Fund for Victims (viide 146), artikkel 21.

¹⁸⁶ E. Rehn. Speech given on Wednesday 21 March 2012 on the occasion of the 9th Annual Board Meeting, Trust Fund for Victims 2012, lk 3-5.

reparatsioonide elluviimiseks saab raha eraldada.¹⁸⁷ Usaldusfondi direktorite nõukogu esimees E. Rehn on seisukohal, et kuigi nõukogul on kohustus majandada Usaldusfondi rahalisi vahendeid selliselt, et nendega oleks võimalik kohtu määratud reparaatioone ellu viia, peab Usaldusfondil olema õigus ise otsustada, kui suurel määral on neil võimalik reparaatioonideks ressursse eraldada ning reparaatioonide rahastamise tõttu ei tohi kõrvale jätta ajutise abi võimaldamist ohvritele.¹⁸⁸ Käesolevas küsimuses võiks pigem kalduda Usaldusfondi diskretsiooniõigust pooldava seisukoha poole, kuna Usaldusfond ei allu kohtule ning kuigi süüdimõistetud poolt rahastatud reparaatioonide kohaldamisel peab Usaldusfond järgima täpselt kohtu ettekirjutusi, peaks Usaldusfondi enda vahenditest rahastatavate reparaatioonide puhul jääma fondile ka teatav diskretsiooniõigus. Kindlasti on Usaldusfond oma võimalustega paremini kursis ning oskab objektiivsemalt hinnata võimalikke kulusi. Kohus läheneb asjale pigem seisukohast, et kui reparaatioonide otsus on tehtud, tuleb leida selle elluviimiseks ka piisavalt rahalisi vahendeid, arvestamata seejuures, et Usaldusfondil peab jätkuma ressursse ka kõigi järgnevat reparaatioonide ja ajutiste abimeetmete kohaldamiseks.

Seega on reparaatioonide ja Usaldusfondi rahastamisvõimalusi mitmeid, kuid juhul, kui süüdimõistetud rahalisi vahendeid pole nagu näiteks Lubanga puhul ning osalisriikide assamblee pole fondile vahendeid eraldanud, sõltub reparaatioonide rahastamine ainult vabatahtlikest annetustest. Kuigi praegu on fondil teatavad vahendid reparaatioonide elluviimiseks olemas, ei pruugi neid vahendeid alati olla, kuna kõik oleneb vabatahtlikest annetustest, mistõttu mõne juhtumi puhul võib tõusetuda väga tõsine probleem reparaatioonide rahastamise võimalikkusest.

3.3 Reparatsioonide teostajad

Nagu eelnev analüüs näitab vajab Rahvusvaheline Kriminaalkohus reparaatioonide määramisel ja nende elluviimisel abi, mida saavad osutada erinevad organisatsioonid ja isikud. Järgnevalt analüüsitakse, kes ja kuidas saab kaasa aidata reparaatioonide efektiivsemale elluviimisele.

Juba reparaatioonide määramise menetluse ajal on kohtul võimalik Reeglite artikkel 97 lõige 2 alusel otsustada, kas ja milliseid eksperte kohus soovib kasutada kahju, kannatuste ja

---

¹⁸⁷ A. Wiersing (viide 179), lk 33-34.

¹⁸⁸ E. Rehn (viide 186), lk 2-3.

kaotuse ulatuse kindlaks määramiseks ja teiste kohtu jaoks probleemsete küsimuste otsustamiseks seoses ohvrite ja nendele määratavate reparatsioonidega. Lisaks saavad ka ohvrid, süüdistatavad ja nende esindajad taotleda kohtult ekspertide kaasamist sama sätte alusel ning kohus kutsub üles huvitatud isikuid tegema tähelepanekuid ekspertide koostatud raportite üle. Ekspertide kaasamine on eriliselt oluline just reparatsioonidega seotud informatsiooni kogumise, võrdlemise ja analüüsi seisukohalt, kuna kohtul ei ole kogemust varasemalt reparatsioonide kohaldamisega ja neil pole veel välja arendatud hästi toimivat süsteemi nende elluviimiseks.¹⁸⁹ Olukorrast parema ülevaate saamiseks vajab kohus ekspertide abi, kes on kursis kohapeal toimunuga ning suudavad paremini mõista, mida ohvrid tegelikkuses vajavad.

Kui kohus on aga juba reparatsioonide osas otsuse langetanud ja reparatsioonide määramise põhimõtted sätestanud, siis on mõistlik, et kohus delegerib reparatsioonide elluviimise Ohvrite Usaldusfondile või teistele ekspertidele. Seda enam, et statuut ei nõua, et kohus ise peaks reparatsiooninõudeid läbi töötama ja neid ellu viima, kuna juhul, kui nõudeid on palju, siis seaks see ohtu kohtu põhifunktsiooni. Kuna vastutus reparatsioonide teostamise eest on statuudi kohaselt ikkagi kohtul endal, siis peab kohus kontrollima ja järelvalvet teostama kaasatud ekspertide ja nende organite üle, kellele kohus oma ülesanded delegerib. Reparatsioonide määramise protsessi käigus tehtavad otsused peab kohus samuti eelnevalt heaks kiitma.¹⁹⁰

Kohtu poolt kaasatud eksperdid omakorda võiksid suhelda nii ohvrite, nende elukohariikide riigiametnike, puudutatud kolmandate isikute ja riikidega ning erinevate valitsusväliste organisatsioonidega, selleks et nendega konsulteerida ohvrite vajaduste ja võimaluste teemadel, aga ka selleks, et paluda neilt abi reparatsioonide elluviimisel.¹⁹¹ Kuna reparatsioonide elluviimiseks vajalikud ressursid on piiratud, siis on oluline kaasata sellesse võimalikult suurel määral muid isikuid ja organisatsioone. Näiteks saavad ohvrite elukohariik ja seal asuvad organisatsioonid panustada reparatsioonide elluviimisesse, kui osutavad teatud teenuseid tasuta või loovad uusi töökohti, arvestades just ohvrite vajaduste ja võimalustega. Kui reparatsioonidega näeb kohus ette ohvritele psühholoogilise abi või meditsiinilise ravi võimaldamise, kaasnevad sellega ka rahalised kulutused nende teostamiseks. Juhul, kui mõni

---

¹⁸⁹ C. Ferstman, M. Goetz (viide 10), lk 342.

¹⁹⁰ M. Henzelin jt. (viide 7), lk 337.

¹⁹¹ War Crimes Research Office (viide 62), lk 58.

riik või organisatsioon saab sellist ravi ohvritele tasuta võimaldada, tähendab see kokkuhoidu ning vastavaid summasid saab kasutada teiste reparatsioonide teostamiseks.

Kuna reparatsioonide määramise mehhanismi paika panemine on kohtu diskretsiooniks, võib kohus enda äranägemise järgi määrata, millist protsessi reparatsioonide andmisel tuleb jälgida ja kuidas ning kes peaks reparatsioone kohaldama.¹⁹² Kuna Lubanga asi oli esimene Rahvusvahelise Kriminaalkohtu otsus reparatsioonide kohta ning sellega delegeeriti reparatsioonide elluviimine suuresti Usaldusfondile, siis analüüsib järgnev alapeatükk reparatsioonide elluviimist just Usaldusfondi kaudu.

3.3.1 Reparatsioonide elluviimine Usaldusfondi kaudu

Kuigi Usaldusfondi eesmärgiks on ohvrite ja nende lähedaste abistamine, ei saa fondilt otse reparatsioone taotleda ning ohvrid peavad pöörduma selleks kohtu poole.¹⁹³ Kohus võib aga otsustada, et annab reparatsioone kaudselt Usaldusfondi kaudu, mis tähendab, et kohus jätab reparatsioonide täpsema elluviimise fondi ülesandeks. Kuigi sellist võimalust peeti algselt pigem erandiks, siis tegelikkuses on mõistlik vaid teatud juhtudel jätta reparatsioonide kohaldamine otseselt kohtu ülesandeks, seda näiteks siis, kui süüdimõistetute tegude all kannatanud ohvrite isikud ja asukohad on teada ja piiritletud ning kui süüdimõistetul on piisavalt rahalisi vahendeid, et reparatsioone rahastada, samuti siis, kui kohtul on nende vahendite üle kontroll. Teistel juhtudel on pigem mõistlik kohaldada reparatsioone kaudselt Usaldusfondi kaudu.¹⁹⁴ Lubanga juhtumi puhul tõdes kohus, et süüdimõistetute on võimeline panustama ainult mitterahalistesse reparatsioonidesse, mistõttu tuleks reparatsioone ellu viia läbi Usaldusfondi, kuna siis oleks potentsiaalselt võimalik kasutada fondi enda ressursse reparatsioonide kohaldamiseks.¹⁹⁵

Kuigi esineb arvamusi, et reparatsioonide elluviimine Usaldusfondi kaudu ei pruugi aidata kõige paremini reparatsioonide eesmärke täita, sest puudub süüdimõistetute otsese vastutuse teadvustamine, leitakse samas, et kuna isikust saab Usaldusfondi ees võlglane on see vastutus siiski olemas.¹⁹⁶ Isegi kui selline kahtlus võiks tõstatuda, aitab reparatsioonide kohaldamine

---

¹⁹² M. Henzelin jt. (viide 7), lk 338.

¹⁹³ G. M. Pikis (viide 72), lk 186.

¹⁹⁴ E. Dwertmann (viide 5), lk 274-275.

¹⁹⁵ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 88-89.

¹⁹⁶ E. Dwertmann (viide 5), lk 276.

Usaldusfondi kaudu reparatsioonide eesmärke igal juhul täita, kuna ohvrite jaoks on peamiseks vajaduseks endise olukorra taastamine, mis ei ole võimalik ilma rahaliste vahenditeta reparatsioonide elluviimiseks, mida Usaldusfond aga võimaldab.

Vaatamata sellele, et kohus delegeerib reparatsioonide elluviimise Usaldusfondile säilib kohtul kohustus jälgida ja kontrollida reparatsioonide kohaldamise protsessi ja fondi tegevust.¹⁹⁷ Lisaks on täielikult kohtu otsustada, kas määrata ohvritele reparatsioone või mitte ning kas neid tuleks kohaldada otseselt või kaudselt läbi Usaldusfondi. Selliseid kohtu seisukohti Usaldusfond vaidlustada ei saa. Samuti on kohtu otsustada, kui täpselt pannakse paika reparatsioonidest abisaajate isikud ja reparatsioonide viisid. Kui need on kohtu poolt juba kinnitatud, puudub Usaldusfondil nendes küsimustes eraldi diskretsioon. Samas, kui kohus on jätnud reparatsioone saama õigustatud isikute ringi täpsustamata ja reparatsiooni viisid valimata, on nende väljaarendamine ja kohaldamine Usaldusfondi otsustada. Siiski peab kohus need otsused heaks kiitma. Juhul, kui kohus seda ei tee, ei tohi Usaldusfond neid ka ellu viia. Kui kohus ei peaks Usaldusfondi otsuseid heaks kiitma, ei ole Usaldusfondil enam võimalik midagi ette võtta, mistõttu leitakse, et oleks vajalik luua eraldi organ, kes lahendaks kohtu ja Usaldusfondi vahelisi erimeelsusi.¹⁹⁸ Lubanga asjas otsustas kohus luua koja, mis tegeleb Usaldusfondi tegevuse jälgimise ja kontrollimisega, kuid selleks kojaks on Rahvusvahelise Kriminaalkohtu üks kodadest, mitte eraldiseisev organ.¹⁹⁹ Seega võib Usaldusfond ise langetada otsuseid küsimustes, mis jäetakse kohtu poolt otsustamata ning fondi diskretsiooniõigus sõltub sellest, kui detailselt määrab kohus kindlaks reparatsioonide põhimõtted ning kas kohus kiidab Usaldusfondi poolset tegevused heaks.

Kuigi Usaldusfond peab kohaldama reparatsioone vastavalt kohtu ettekirjutustele, on fondil küllaltki palju iseseisvust otsustamisel. Näiteks võib Usaldusfond kohtu poolt määratud reparatsioone täiendada enda poolsete ohvrite abistamisviisidega juhul, kui rahastab neid vabatahtlike annetuste arvelt. Veelgi enam, kuna Usaldusfond on kohtust sõltumatu organ, siis osutades ohvritele vajalikku abi (v.a reparatsioonide kohaldamine), ei tegutse fond kohtu nimel. Viies ellu ohvrite jaoks vajalikke tegevusi ja projekte Usaldusfondi enda vahenditest aidatakse parandada kannatanute olukorda. Sellisel abil on sarnased mõjud reparatsioonidega, kuid faktiliselt need ikkagi reparatsioonid ei ole.²⁰⁰ Kuna Usaldusfond osutab ohvritele abi nii

---

¹⁹⁷ M. Henzelin jt. (viide 7), lk 337.

¹⁹⁸ E. Dwertmann (viide 5), lk 266-271, 292.

¹⁹⁹ ICC-01/04-01/06-2904, lk 85-86.

²⁰⁰ E. Dwertmann (viide 5), lk 273, 286.

reparatsioonide raames kui väljaspool seda, on leitud, et fondil on abiprogrammi roll, millele lisandub õigluse komponent, kuid neid kahte peaks hoidma lahus.²⁰¹ Seega peab Usaldusfond arvestama oma rahaliste vahendite kasutamisel ennekõike reparatsioonide elluviimisega, neid vahendeid ei tohiks kasutada vaid Usaldusfondi enda tegevuste ja projektide rakendamiseks. Kuna vahendeid ei ole piisavalt, et rahuldada kõigi osapoolte vajadusi, siis peab Usaldusfond leidma viisi, kuidas osutada ohvritele ka väljaspool reparatsioone vajalikku abi, ohustamata seejuures reparatsioonide elluviimist.

Eelnevast tulenevalt selgub, et kohus saab oma otsusega kindlaks määrata, keda peaks tunnustama ohvrina reparatsioonide andmisel ja keda mitte, kuid kui reparatsioone kohaldatakse Usaldusfondi kaudu, jääb ohvrite isikute täpsem kindlaks tegemine ja neile ohvri staatuse võimaldamine tavaliselt fondi ülesandeks nagu Lubanga asjas. See on ühest küljest positiivne, kuna kohus ei saa reparatsioonide otsuse tegemise ajal teada kõiki võimalikke ohvreid, eriti kui tegemist on massnõuetega ning Usaldusfondil on parem võimalus need isikud välja selgitada. Samas annab see Usaldusfondile liigagi laia diskretsiooni isikutele ohvri staatuse omistamiseks, kuna reparatsioonid on põhimõtte kohaselt suunatud ikkagi süüdimõistetud isiku vastu ning neid võib määrata vaid ohvritele, kes on kannatanud just tema tegude tõttu, samas ei ole Usaldusfond juriidiline organ ning võib ohvrite ringi laiendada ka isikuteni, kes ei ole nende kindlate süütegude all kannatanud.

Reparatsioonide elluviimisel on Usaldusfondil õigus ja võimalus konsulteerida ohvrite, nende perede ja esindajatega, samuti ekspertidega, et paremini mõista kannatanute vajadusi ja seda, milliseid meetodeid oleks kõige kasulikum kohaldada.²⁰² Usaldusfond koolitab oma töötajaid ja partnereid, et lihtsustada ohvrite leidmist ja kindlaks tegemist ning saada seeläbi vajalikku informatsiooni ohvrite vajaduste osas.²⁰³ Informatsiooni saamine ohvrite tegelike vajaduste kohta on väga oluline, kuna kohus võib küll määrata kindlaks reparatsioonide põhimõtted, aga ei pruugi olla võimeline seejuures arvestama kohaliku elu eripäradega, mistõttu jääbki Usaldusfondi ülesandeks neid põhimõtteid praktikas ellu viia nii, et neist ohvritele tõeliselt abi oleks. Selleks peab Usaldusfond enne aru saama, mida vajatakse.

---

²⁰¹ E. Kristjansdottir. International Mass Claims Process and the ICC Trust Fund for Victims. Teoses: C. Ferstman jt. (toim.) Reparations for Victims of Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity. Martinus Nijhoff Publishers 2009, lk 168. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://books.google.ee/books?id=YNAhQ3tV8TIC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> (24. oktoober 2012).

²⁰² Regulations of Trust Fund for Victims (viide 146), reegel 61, 70.

²⁰³ War Crimes Research Office (viide 62), lk 60.

Kohus on Lubanga asjas pannud paika küll reparatsioonide määramise üldised põhimõtted, kuid on reparatsiooni vormide täpsema valiku ja kohaldamise jätnud Usaldusfondi ülesandeks. Samuti on kohus delegeerinud reparatsioonide elluviimiseks vajalike ekspertide valimise ja kaasamise Usaldusfondile, kuid on rõhutanud ekspertide kaasamise vajalikkust lapssõdurite, poiste ja tüdrukute vastase vägivalda ning sooküsimustega tegelemiseks.²⁰⁴ Seega on reparatsioonide tegeliku elluviimise eest vastutav Usaldusfond. Mõned leiavad aga, et Usaldusfondil ei peaks olema nii suurt pädevust reparatsioonide kohaldamisel, vaid fond peaks pigem tegutsema ainult finantsjuhtimise organina. Operatiivne roll peaks jääma mõne teise organi nagu näiteks ekspertide komitee otsustada.²⁰⁵ Mõned teised autorid leiavad aga et Usaldusfond peaks olema täielikult vastutav reparatsioonidega seonduva eest, kuna Usaldusfond on alaline institutsioon, millel on kohtuga püsivalt kestav seos erinevalt ajutiselt reparatsioonide kohaldamiseks loodud üksustest (nt ad hoc ekspertide komitee). Usaldusfond saab kogemusi eelnevatest reparatsioonide kohaldamistest ja tal on võimalik järgnevate juhtumite puhul paremini toimida. Teiseks saab fond välja arendada reeglistiku, mida tema töötajad saavad järgida erinevate reparatsioonide juhtumite puhul, kindlustades seeläbi võrdsed alused reparatsioonide kohaldamiseks.²⁰⁶ Kuna kohus on sunnitud reparatsioonide elluviimise enamjaolt delegeerima kellelegi teisele, on parem, kui selleks oleks kindel organ, kes omab selles vallas kogemust ja pädevust. Lisaks võib Usaldusfond olla seotud ohvrite abistamisega juba enne kohtu poolt reparatsioonide otsuse vastu võtmist, mis tähendab, et Usaldusfond on end juba olukorraga kurssi viinud ja aru saanud ohvrite vajadustest. Seetõttu oleks ebamõistlik määrata reparatsioonide edasine elluviimine mingile teisele organile, kes alles alustab ohvrite isikute ja vajaduste tundmaõppimist ning seetõttu jõuaks abi ohvriteni veelgi hiljem.

Kuna kohus ei suuda üksinda kõigi reparatsioonidega seotud küsimustega tegelda ning on äärmiselt kaheldav, et reparatsioon saaks täielikult ellu viia vaid süüdimõistetute varadest, on Usaldusfondil oluline roll Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide mehhanismi edukaks toimimiseks ning fond on kohtu reparatiivse funktsiooni lahutamatu osa. Kui Usaldusfond saab ohvrite ja nende perede abistamise ja reparatsioonide elluviimisega edukalt hakkama, ei pea kohus selle teemaga tegelema ning saab keskenduda oma peamisele

---

²⁰⁴ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), p 265, 266.

²⁰⁵ M. Henzlin jt. (viide 7), lk 336.

²⁰⁶ War Crimes Research Office (viide 62), lk 59-61.

ülesandele, milleks on kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvate kuritegude eest vastutavate isikute süüdi- või õigeksmõistmine.²⁰⁷

Kuna Usaldusfondil on nii rahalised vahendid kui ka paremad teadmised ohvrite olukorrast ja vajadustest kui kohtul, samuti võimalus ohvreid aidata, on Usaldusfondil äärmiselt oluline tähtsus reparatsioonisüsteemi toimimisel ja reparatsioonide elluviimisel ning ilma fondi abita oleks see tegevus äärmiselt raskendatud. Kuigi praegu tuleb Usaldusfondil esmakordselt tegeleda reparatsioonide määramise protsessiga, siis arvatavasti pärast mitmete taoliste protsesside läbiviimist suudab fond juba edukalt reparatsioone ellu viia ning kogu protsess sujub kiiremini ja efektiivsemalt. Seejuures on tähtis, et kohus seaks teatud piirid Usaldusfondile reparatsioonide protsessi elluviimisel ning kontrolliks nende tegevust.

3.4 Riikidevaheline koostöö ja riikide panus

Tulenevalt statuudi artikkel 75 lõikest 5 peavad osalisriigid reparatsioonide otsust täitma, kuid Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemi toimimiseks on vajalik riikidevaheline koostöö ning lisaks on oluline, et statuudi osalisriigid panustaksid rahaliste annetustega Usaldusfondile, kuna ilma riikide rahalise kaasabita ei ole Usaldusfondil võimalik saada piisavalt ressursse reparatsioonide elluviimiseks.

Statuudi artiklist 86 tulenevalt on osalisriikidel kohustus teha kohtuga koostööd kuritegude eeluurimisel ja kohtulikult arutamisel, kuid reparatsioonide osas koostöö tegemise kohustust ei ole statuudis otseselt sätestatud. Sellegipoolest sätestab statuudi artikkel 75 lõige 4, et kohus võib reparatsioonide määramise täitmise tagamiseks sätestada osalisriikidele statuudi artikkel 93 lõikest 1 tulenevad kohustused, mis hõlmavad muuhulgas tunnistajate ja kannatanute kaitsmist, tõendite säilitamist, ametlike ning muude registriandmete ja dokumentidega varustamist, kuriteo toimepanemisel saadud tulu, asjade ja vara ning kuriteovahendite tuvastamist, otsimist ning arestimist või konfiskeerimist, kahjustamata sealjuures heausksete kolmandate isikute õigusi. Lisaks võib kohus seada osalisriigile kohustuse statuudi artikkel 109 lõike 1 alusel sisse nõuda kohtu määratud trahve või täita kohtu antud konfiskeerimiskäsk. Seega on kohtul piiratud ulatuses võimalik kohustada osalisriiki

---

²⁰⁷ E. Dwertmann (viide 5), lk 265, 293.

koostööle ning näha ette vahendid, mida riik peaks statuudi alusel kasutama reparatsioonide otsuse tagamiseks.

Kohus on Lubanga asjas rõhutanud, et riigid peavad reparatsioonide otsuse täitmisel koostööd tegema ning nad ei tohi takistada reparatsioonide elluviimist ja kohaldamist.²⁰⁸

Üheks olulisemaks kohustuseks on kindlasti riikide panus süüdimõistetud isiku varade arestimise ja konfiskeerimise korraldamisel, kuna seeläbi saadavad rahalised vahendid võivad oluliselt parandada reparatsioonide elluviimise ulatust. Statuudi koostamisel kahtlesid mitmed riigid selliste ennetavate meetmete õiguslikus võimalikkuses, kuna kardeti, et enne süüdimõistvat otsust varade arestimine võiks tähendada süütuse presumptsiooni rikkumist ning et nendega võidakse kahjustada süüdistatava teisi õigusi. Lõpuks jäeti ennetavate kaitsemeetmete kasutamise võimalus ikkagi statuuti sisse ning artiklite 57 lõige 3 ja 75 lõige 4 ning Reeglite artikkel 99 alusel on nii kohtueelsel kojal kui kohtul õigus ja võimalus nii enda algatusel kui ka prokuröri või kannatanute esindaja taotlusel võtta vastu kaitsemeetmeid kannatanute huvides varade kaotsimineku vältimiseks.²⁰⁹ Lubanga asjas kasutas kohtueelne koda kaitsemeetmete kohaldamise võimalust, kohustades osalisriike tuvastama ja arestima Lubanga varasid. Samas heitis koda prokuratuurile ette vastava taotluse mitte esitamist, kuna juhtunu uurimisega tegeleb eelkõige just prokuratuur, kes teab paremini arvestada kaitsemeetmete vajalikkusega.²¹⁰

Kuigi Rahvusvaheline Kriminaalkohus ei saa võtta vastu otsuseid riigi vastutuse küsimuses, arutati statuudi artikkel 75 koostamisel võimalust anda kohtule pädevus määrata kindlaks ka riigi vastutus ja kohustada teda reparatsioone andma. Vaatamata sellele statuudist väljajätmisele, leiavad mõned autorid, et kohtul võiks taoline õigus ikkagi olla, eriti juhul, kui süüdimõistetu on olnud kõrge riigiametnik või pannud toime kuritegusid riigi kaasabiga. Kohus võib aga reparatsioonide otsusega soovitada riigil panustada reparatsioonide elluviimisesse, kuigi eraldi õiguslikku alust selleks statuudist ei tulene.²¹¹ Kuna Rahvusvaheline Kriminaalkohus tegeleb individuaalse kriminaalvastutusega, siis on loogiline, et reparatsioonide otsuse puhul ei saa kohus sundida riiki panustama reparatsioonidesse, kuid riik peaks ise mõistma, et reparatsioonide paremaks toimimiseks on riigipoolne abi vajalik

---

²⁰⁸ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 85.

²⁰⁹ O. Triffterer (viide 2), lk 1408-1409.

²¹⁰ ICC-01/04-01/06-8-US-Corr. 09.03.2006, lk 62, 64. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc236260.pdf> (21. märts 2013).

²¹¹ C. Muttukumaru (viide 63), lk 267-268.

ning teatud reparatsiooni vorme ei ole võimalik ilma riigi abita ellu viia. Samas tuleb osalisriikidel igal juhul täita reparatsioonide otsust, mis seisneb ka reparatsioonide elluviimisele kaasaaitamises. Isegi, kui riik ei kuulu Rooma statuudi osalisriikide hulka, siis peaks riigi jaoks olema oluline seal elavate inimeste olukorra parandamine, mistõttu peaks riik tegema omalt poolt kõik võimaliku kohtu poolt määratud reparatsioonide elluviimisele kaasaaitamiseks ja lisaks panustama täiendavalt ohvrite abistamisse.

Isegi, kui ohvrite asukohariikidel pole raha, et panustada reparatsioonide elluviimisesse, saavad nad seda teha sümboolsete ja mitte suuri rahalisi vahendeid nõudvate viisidega nagu näiteks tõekomisjonide loomise, mitte kordumise garantiide andmise, avalike vabandamiste või teiste sarnaste meetmete kaudu.²¹²

Riikidelt loodetakse peale muu koostöö ka rahaliste annetuste tegemist Usaldusfondile, mida analüüsiti juba peatükis 3.2.

Reparatsioonide finantseerimine ja elluviimine sõltub suurel määral riikidepoolsest abist, nende koostööst kohtu ja Usaldusfondiga. Kuigi statuudi osalisriigid on kohustatud täitma reparatsioonide otsust ning kohaldama kohtu ettekirjutusel ka teatavaid vahendeid reparatsioonide tagamiseks, siis mitte osalisriikidel sellised kohustused puuduvad, mis võib praktikas tekitada reparatsioonide elluviimisel teatavaid probleeme, eriti juhul, kui kannatanud elavad sellises riigis. Lisaks on oluline riikide rahaline panus Usaldusfondile, ilma milleta on reparatsioonide rahastamine peaaegu võimatu. Seega on reparatsioonide elluviimise ja reparatsiooni süsteemi seisukohalt üldisemalt oluline, et riigid teeksid koostööd ning panustaksid võimalikult suurel määral.

3.5 Põhjuslik seos ja tõendamisnõuded

Kuna reparatsioonide protsessi puhul pole kahju tõendamisnõudeid ei statuudi ega Reeglitega kindlaks määratud, jättes selle täielikult kohtu diskretsiooniks, siis on sellest kui paljud isikud on õigustatud reparatsioone saama. Reparatsioonide saamise õigus sõltub sellest, kas nad suudavad tõendada piisaval määral oma ohvriks olemist.²¹³ Statuut ei täpsusta ka kui suur

---

²¹² A. Wiersing (viide 179), lk 38.

²¹³ C. Ferstman, M. Goetz (viide 10), lk 338.

ja mis tüüpi peaks olema minimaalne kahju ohvrile või tema perele, et reparatsioone saada ning kui tugev peaks olema põhjuslik seos kahju ja süüdimõistetu teo vahel.²¹⁴

Kohus leidis, et selles küsimuses ei ole ei kohtu õiguslike dokumentide ega ka rahvusvahelise õigusega kindlaks määratud, milline peab olema lähenemine põhjusliku seose küsimusele. Siiski märkis kohus, et kahju, kaotus või kannatus, mis on reparatsiooninõude aluseks, peab tulenema kuriteost, milles süüdistatav süüdi mõisteti ehk Lubanga juhtumi puhul on selleks alla 15-aastaste laste sunniviisiline sõjaväkke värbamine ja neid aktiivses sõjategevuses osalema sundimine. Kuid samas ei tohi reparatsioonid olla suunatud vaid süüdimõistetud kuriteo otsese kahju või mõjuga tekitatud kahju heastamisele. Kohus leidis, et rakendama peaks vahetu põhjuse standardit, toonitades seejuures, et kuna kannatanute ja süüdimõistetu huvid lahknesid põhjusliku seose küsimuses, siis üritades neid huvisid tasakaalustada, peab tegude, milles Lubanga süüdi mõisteti ja kahju, mille eest reparatsioone nõutakse, vahel eksisteerima vahetu põhjus.²¹⁵

Siiski on süüdimõistetu esindajad esitanud apellatsiooni reparatsioonide otsuse vastu, mille üheks etteheiteks on ka see, et otsusega määratud standard on ebamäärane ja ebatäpne ning selle kohaldamisega võidakse ohtu seada süüdimõistetu õigused.²¹⁶ Kuigi antud juhtumi puhul ei võimaldata reparatsioone Lubanga enda varalistest vahenditest, vaid Usaldusfondi vahendite kaudu, mistõttu ei tohiks selline standard tema õigusi rikkuda, oli kohus ikkagi seisukohal, et tuleb kontrollida, kas rakendatakse õiget kriteeriumit põhjuslikku seose kindlaks tegemiseks, kuna see mõjutab kindlasti ausa ja õiglase kohtuprotsessi läbi viimist.²¹⁷

Lisaks märkis kohus, et kui tavaliselt kohaldub kriminaalasjades tõendamisnõudena standard väljaspool mõistlikku kahtlust, siis reparatsioonide protsess on fundamentaalselt erinev, mistõttu peaks kohaldama vähem nõudliku standardit. Kuna paljudel ohvritel võib olla raskusi tõendite esitamisega, kuna need on hävinenud või muul põhjusel mitte kättesaadavad, oli kohus seisukohal, et tõenäosuse tasakaalu standard on piisav ja proportsionaalne, et selgeks teha reparatsioonide määramiseks vajalikud faktid, kui need on suunatud süüdimõistetud isiku vastu. Juhul, kui reparatsioone finantseeritakse Usaldusfondi või muudest vahenditest, on

---

²¹⁴ M. Henzelin jt. (viide 7), lk 325.

²¹⁵ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 82.

²¹⁶ ICC-01/04-01/06-2905, 24-09-2012, lk 6. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1472805.pdf> (10. oktoober 2012).

²¹⁷ ICC-01/04-01/06-2911 (viide 103), lk 17.

täielikult paindlik lähenemine sobiv, selleks et kindlaks teha faktilised asjaolud, võttes arvesse kuritegude laiaulatusliku ja süstemaatilist olemust ja ohvrite suurt hulka.²¹⁸

Samas leidsid süüdimõistetu kaitsjad, et rakendades täielikult paindlikku lähenemist tõendamisnõudena rikutakse süüdimõistetu õigusi, kuna tal ei lasta vastata ohvrite tema kohta esitatud väidetele ning lisaks on see standard liiga ebamäärane selleks, et lasta mittejuriidilisel organil (Usaldusfondil) kohaldada kohtu poolt paika pandud põhimõtteid.²¹⁹ Vastusena sellisele väitele leidis kohus, et kuigi Lubanga enda varast ei finantseerita reparatsioone, on ikkagi oluline õiglase reparatsioonide määramise ja ka ausa protsessi seisukohalt õige tõendamisnõude kohaldamine, mistõttu kohus peab üle kontrollima, kas tegemist on ikkagi korrektse tõendamisnõudega.²²⁰

Kohtu määratud tõendamisnõuded peaksid olema piisavalt paindlikud, et võtta arvesse asjaolusid, mille tõttu kahju tekkis, arvestades seejuures võimalikku tõendite kättesaadavuse probleemi. Nõuded peavad olema samal ajal piisavalt kitsendavad, et vältida liiga paljude reparatsiooninõuete esitamist.²²¹ Lubanga juhtumi puhul, mil kohus on määranud tõendamisnõudeks täieliku paindlikkuse, ei saa väita, et selline otsus oleks kuidagi nõudeid kitsendav. Selline kohtu seisukoht jätab tegelikkuses tõendite piisavuse üle otsustamise Usaldusfondi diskretsiooniks, mis teeb aga nende töö äärmiselt keeruliseks, kuna nõudeid on selle standardi kohaselt võimalik esitada peaaegu kõigil ohvritel ning sealt õigustatud ohvrite välja selgitamine on liialt aeganõudev Usaldusfondi jaoks. Kohus oleks pidanud täpsemalt paika panema, millised peavad olema tõendamisnõuded, mille alusel reparatsioone määratakse ning millist tüüpi nõudeid üldse vastu tuleks võtta. Ka põhjusliku seose küsimus on kohtu poolt hetkel piisavalt lahendamata, jättes segaseks, mida mõeldakse mõiste vahetu põhjus all. On küll mõistetav, et see tähendab teatava põhjusliku seose olemasolu, kuid kui tugev see seos olema peab, jääb täna veel selgusetuks.

---

²¹⁸ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 84.

²¹⁹ ICC-01/04-01/06-2905 (viide 216), lk. 9.

²²⁰ ICC-01/04-01/06-2911 (viide 103), lk. 20-21.

²²¹ M. Henzelin jt. (viide 7), lk. 326.

4. Reparatsioonide tähtsus ja nendega seonduvad probleemid

4.1 Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide tähtsus rahvusvahelises kriminaalõiguses

Viimasel ajal on rahvusvahelises kriminaalõiguses tähelepanu pööratud mitte ainult kurjategijate süüdimõistmisele ja karistamisele, vaid ka nende ohvrite kahju heastamisele ja hüvitamisele, mistõttu uurib käesolev alapeatükk, mis teeb reparatsioonid niivõrd oluliseks.

Rooma statuuti ette valmistades jõuti seisukohale, et ainult kurjategijate karistamisest ei piisa ning õiglust ei eksisteeri enne, kui õiglus ei ole tagatud ohvritele, mistõttu peab Rahvusvahelisel Kriminaalkohtul olema võimalus tegeleda ohvrite õiguste ja vajadustega.²²² Ainult kurjategija süüdimõistmise ja karistamise ebapiisavus väljendub ka selles, et kohtumõistmine kurjategija üle on viidud ohvrile nii sotsiaalselt kui geograafiliselt väga kaugemale ning protsess ise viiakse läbi viisil, mis on ohvrite jaoks arusaamatu ja toimub tihti aastaid pärast kuriteo toimepanemist. Sellisel juhul omavad just reparatsioonid ja ohvriabi ohvri jaoks õigluse taastamise seisukohast olulist tähendust, kuna see võimaldab ohvril selgemalt ja konkreetsemalt aru saada, et kuritegu on hukka mõistetud ja õiglust üritatakse jalule seada. Ohvrite jaoks võib tekitada segadust asjaolu, et süüdi mõistetakse peamiselt need kurjategijad, kes olid vastutavad väga laiaulatuslike kuritegude toimumise eest, ilma ise neid otseselt toime panemata, mistõttu võib ohvrile jääda mulje, et isik, kes otseselt tema suhtes kuriteo toime pani, jääb karistamata. Kuid juhul, kui ohvril on võimalus saada oma kannatuste eest reparatsioone, tunneb ta, et õiglust üritatakse taastada ning keegi ikkagi vastutab tema suhtes toimepandud kuritegude eest.²²³

Lisaks ohvritele on reparatsioonide võimaldamine oluline rahvusvahelises kriminaalkuriteos süüdimõistetud kurjategija vastutuse seisukohalt. Kohustades süüdimõistetud kurjategijat rahastama tema toimepandud kuritegude tagajärgede leevendamiseks ettenähtud reparatsioone kinnitatakse, et kurjategija ei ole vastutav mitte ainuüksi kuriteo toimepanemise, vaid ka selle tagajärgede eest.²²⁴ Kuigi süüteo toimepanijal ei pruugi olla piisavalt varalisi vahendeid reparatsioonide rahastamiseks, ei tähenda see, et tema vastutus väheneks, sest nagu eelnevalt mainitud konfiskeeritakse süüdimõistetult kogu tema vara ning ta peab hüvitama kõik

---

²²² O. Triffterer (viide 2), lk 1401.

²²³ C. McCarthy (viide 9), lk 327-329.

²²⁴ Samas, lk 328.

reparatsioonide elluviimiseks tehtud kulutused kohe, kui tal täiendavaid rahalisi vahendeid tekib.

Reparatsioonid võivad omada olulist rolli ka ühiskonna jaoks laiemas mõttes, kuna need kiirendavad läbielatud kuritegudest ülesaamist nii ohvrite kui ka nende kogukondade seisukohalt. Tihti on rahvusvaheliste kriminaalkuritegude all kannatanuteks suur hulk samast piirkonnast pärit inimesi, mistõttu on kõik sündmuste läheduses olnud isikud seotud ohvrite kannatustega. Reparatsioonid võivad seejuures tähendada ühiskonna jaoks nn teo lunastamist ja tehtud kahju heastamist, mis aitab neil eluga edasi minna.²²⁵ Seega on ohvrite kannatustel mõju kogu ühiskonnale ning kui reparatsioonid aitavad ohvritel kuriteo tagajärgedega paremini hakkama saada, aitab see kaasa ka ühiskondliku heaolu taastumisele.

Vastavalt statuudi artikkel 25 lõikele 1 on Rahvusvahelisel Kriminaalkohtul jurisdiktsioon ainult füüsiliste isikute suhtes, mis tähendab, et kohus ei saa riiki sundida ohvritele reparatsioone andma ning vabatahtlikult riik reparatsioone anda ei pruugi. Lisaks ei ole ohvritel tihti võimalik pöörduda reparatsioonide saamiseks riiklike õigussüsteemide poole, kuna viimased ei ole huvitatud või ei ole võimelised tagama ohvritele õigust reparatsioonidele ja ohvritel puuduvad ka teised võimalused reparatsioonide saamiseks. Seepärast on oluline, et esmakordselt on rahvusvahelises kriminaalõiguses antud kohtule õigus teha otsus süüdimõistetute suhtes määrates kannatanutele reparatsioone.²²⁶ Tähtis on, et kohus tunnustas Lubanga asjas ohvrite õigust saada reparatsioone, kuna arvatavasti poleks muul viisil Lubanga kuritegude ohvritel olnud võimalust reparatsioone saada.

4.2 Tõendamisprobleemid reparatsioonide saamisel

Kuigi reparatsioonid on eelnevalt mainitud põhjustel väga olulised, esineb mitmeid probleeme nende kohaldamisel. Kohtu poolt paika pandud tõendamisnõuetel sai peatunud alapeatükis 3.5, kuid antud alapeatükk keskendub probleemidele, mis on seotud ohvrite poolt tõendite esitamise ja oma kahju tõendamisega.

Lubanga juhtumi puhul eeldati, et kohus paneb oma otsusega täpsemalt paika ka tõendamisnõuded, mille järgi saaks Usaldusfond hinnata ohvrite poolt esitatavaid nõudeid ja

---

²²⁵ A. Wiersing (viide 179), lk 27.

²²⁶ O. Triffterer (viide 2), lk. 1401.

võtta seisukoha reparatsiooni saamiseks esitatud nõuete rahuldamise või mitterahuldamise küsimuses. Kohus jättis aga potentsiaalsete ohvrite nõuete läbivaatamise, hindamise ja rahuldamise üle otsustamise peamiselt Usaldusfondi ülesandeks, andes vaid minimaalseid juhiseid. Seetõttu peab Usaldusfond otsustama, milliseid tõendeid on ohvrid suutelised esitama reparatsioonide tarbeks.

Kohus on tähelepanu juhtinud asjaolule, et ohvritel võib olla oma nõuete tõendamiseks keeruline esitada tõendeid, kuna need võivad olla hävinenud või on muul moel ohvritele kättesaamatud.²²⁷ Samas viitab kohus Reeglite artikkel 94 lõikele 1, mis sätestab, et ohver, kes soovib saada statuudi artikkel 75 alusel reparatsioone peab esitama kirjaliku avalduse kohtu Peasekretärile ning see peaks sisaldama järgnevaid andmeid: a) avalduse esitaja isik ja aadress; b) kahju, kannatuse või kaotuse kirjeldus; c) aeg ja koht, kus kahjutekitav sündmus aset leidis, võimalusel ära märkides isik(ud), kes tekitatud kahju eest vastutavad; d) kui nõutakse varade või teiste materiaalsete esemete tagastamist, siis kirjeldus nende kohta; e) nõue kompensatsiooni saamiseks; f) nõuded rehabilitatsiooni või muude reparatsioonivormide saamiseks; g) võimaluse piires mistahes asjakohased dokumendid, sealhulgas tunnistajate nimed ja aadressid.

Teatud juhtudel võib ohvritel raskusi tekkida ka enda isiku tõendamisega, kuna neil ei ole võimalik esitada isikut tõendavat dokumenti ega muud tõendit oma isiku tuvastamiseks.²²⁸ Kohus oli juba varasemalt märkinud, et piirkondades, mis olid või on sõjaliste konfliktide poolt laastatud, ei saa eeldada ohvritelt, et neil on säilinud samasugused isikuttõendavad dokumendid nagu normaalsetes piirkondades. Samuti ei saa eeldada, et teised isikuga seotud dokumendid oleksid kättesaadavad või isegi kui on, siis võib neid olla liiga keeruline või kallid kätte saada. Seetõttu lubas kohus juba uurimisstaadiumis oma isiku, ohvriga suguluse või muu seotuse tõendamiseks esitada järgnevaid dokumente: riiklik isikutunnistus, sünnitunnistus, surmatunnistus, abielutunnistus, pass, perekonnaseisuameti tõend, testament, juhiluba, humanitaarabi ameti tõend, hääletamiskaart, (üli)õpilaskaart, kohalike võimude poolt antud tõend, ristimistunnistus, töötaja kaart, meditsiinilise abiga seotud dokumendid, kooli, kiriku või mõne muu organisatsiooni dokumendid, millest tulenevalt saab isikut tõendada ning isegi kahe tunnistaja poolt (kes ise saavad oma isikuttõendavad dokumendid

---

²²⁷ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 83-84.

²²⁸ C. Ferstman, M. Goetz (viide 10), lk 339.

esitada) tehtud avaldus isiku tõendamiseks; lisaks veel ka täiendavad võimalused.²²⁹ Kohus jõudis samale seisukohale isikut tõendavate ametlike ja mitteametlike tõendite suhtes ka oma järgnevas otsustes²³⁰ ning samuti Lubanga reparatsioonide määramise otsuses, millest järeldub, et reparatsioonide taotluste esitajad võivad samuti kasutada selliseid tõendamise võimalusi, mis kergendab nende olukorda, kuna ohvrid on arvatavasti suutelised leidma vähemalt ühe neist dokumentidest, mida eelnevalt mainiti. Siiski võib leiduda ohvreid, kellel ei ole taolisi dokumente võimalik saada, mistõttu muutub nende reparatsioonide saamise protsess keerulisemaks, kuna ilma ohvri isikut kindlaks tegemata on väga raske, kui mitte võimatu, selgeks teha isikule tekitatud kahju ja selle põhjuslikku seost kohtu poolt süüdimõistetute tegudega.

Teiste seas võib tõendamisel tekkida probleeme maade, varade või muude asjade omandi tõestamisega, juhul kui nõutakse nende tagastamist või hüvitamist. Kuna omandi olemasolu tõendavad dokumendid võivad tihti olla kadunud või hävinenud ning teatud varade, nagu näiteks kariloomade, eksisteerimist ongi peaaegu võimatu tõestada, tuleb leida teisi viise, kuidas seda teha.²³¹ Restitutsiooni nõude jaoks sobilikud tõendid oleksid kindlasti tunnistajate antud ütlused ja muud sarnased alternatiivid, kuid Usaldusfond peab kohtu seisukohtadele tuginedes selgeks tegema, milliseid tõendeid aktsepteeritakse ning selgitama seda ka ohvritele.

Kui ohver esitab taotluse rehabilitatsiooni saamiseks, peab ta esitama piisavalt teavet füüsiliste, psühholoogiliste või muude vajaduste kohta, mille suhtes ta abi vajab.²³² Selliste vajaduste tõestamine on eelkõige tõendatav meditsiiniliste läbivaatusega, kuid mitte kõigil ei ole võimalik sellist teenust saada. Lisaks peab ohver tõendama, kuidas on tema füüsiline, psühholoogiline või muu kahjustus seotud süüdimõistetute teoga, kuid ka selle tõendamine võib olla ohvri jaoks äärmiselt keeruline. Ohvri jaoks võib see tähendada vanade haavade lahti kiskumist ning võib esile kutsuda uusi kannatusi, kuna kuriteod nende suhtes on toime pandud aastaid tagasi ning ohvrid on üritanud selle aja jooksul juhtunut unustada, sellest üle saada. Ohvritel on raske kui mitte võimatu esitada tõendeid aastatetaguste sündmuste kohta (näiteks Lubanga toimepandud kuritegudest on möödunud juba 10 aastat), mis kahjustasid nende tervist, kuna nad ei saanud tollel hetkel arstiabi ega julgenud oma läbielamistest kellelegi

---

²²⁹ ICC-01/04-374, 20.08.2007, lk 9-11. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc318327.pdf> (14. märts 2013).

²³⁰ ICC-01/04-01/06-1119 (viide 156), p 87-88.

²³¹ Redress (viide 165), lk 41.

²³² Samas, lk 41.

rääkida (see puudutab eriti seksuaalvägivalla juhtumeid). Seetõttu võivad paljud ohvrid loobuda reparatsioonide nõudest, kuna nad ei saa või ei suuda esitada vajalike tõendeid ilma, et see neid täiendavalt traumeeriks.²³³ Seega peab Usaldusfond leidma viisi, kuidas reparatsioonide protsessi selliste ohvrite jaoks võimalikult valutult läbi viia, samas kogudes piisavalt tõendeid reparatsioonide andmiseks.

Kuigi tõendite esitamine ja kahju tõendamine on Reeglite artikkel 94 lõike 1 kohaselt vajalik, on teisalt selles kirjas, et dokumente ja muid tõendeid tuleb esitada nii suurel määral kui võimalik, mis tähendab, et arvestatud on ka võimalusega, kui ohver ei saa ühtegi dokumentaalset tõendit esitada.²³⁴ Seega ei saa jätta ohvri nõuet automaatselt rahuldamata ainuüksi dokumentaalsete tõendite puudumise tõttu, kuid samas peab Usaldusfond lõpuks ikkagi välja selgitama, kas ohver on õigustatud reparatsioonile saama või mitte. Seetõttu seisab Usaldusfond silmitsi väga keeruka probleemiga ning peab paika panema, mille alusel ohvrite taotlusi rahuldatakse ja kuidas nende kahju tuleks tõendada.

Sekretariaat saab ohvritelt avalduse vastuvõtmisel küsida täiendavat informatsiooni, kui see peaks avalduse seisukohalt vajalik olema, kuid ei saa ohvreid informatsiooni kogumisel aidata.²³⁵ Kohus või tema järelevalve all tegutsev Usaldusfond võib asutada ohvrite jaoks kontaktbüroo, mille kaudu abistatakse ohvreid reparatsioonide avalduse vormide täitmisel ja tõendite kogumisel.²³⁶ Kohtu reeglistik näeb samuti ette sellise üksuse loomise, mis aitaks ohvreid nende avalduste esitamisega ja tõendite kogumisega ning alluks Peasekretärile.²³⁷ Sellist asutust oleks ohvritel hädasti vaja, sest ilma kõrvalise abita võivad nende avaldused jääda nõuetele mittevastavaks.

Kuna kahju tõendamine on keerulisem vaesemate ja harimatute kui jõukamate, haritumate ja linnas elavate ohvrite jaoks ning viimastel on selleks paremad võimalused ja ressursid, siis on neil ka parem juurdepääs reparatsioonisüsteemile, ent vaesemad ja vähem haritud ohvrid võivad jääda tahaplaanile.²³⁸ Siiski võivad ohvrid esitada oma nõudeid kogu küla või piirkonnaga koos, säilitades küll nõude individuaalsuse iga ohvri kohta eraldi, kuid

---

²³³ War Crimes Research Office (viide 62), lk 42.

²³⁴ P. Lewis, H. Friman (viide 65), lk 479-480.

²³⁵ C. Ferstman, M. Goetz (viide 10), lk 339.

²³⁶ M. Henzelin jt. (viide 7), lk 328.

²³⁷ Regulations of the Court (viide 155), reegel 86 p 9.

²³⁸ L. M. Keller (viide 8), lk 213.

lihtsustades nõuete ettevalmistamist ja tagades nende vahelise kooskõla.²³⁹ Selline koos esitamine võiks aidata kaasa oma õigustest vähem teadlike ohvrite kaasamisele ning lihtsustada nende jaoks kahju tõendamist, kuna sellisel viisil saavad nad paremini aru, mida neilt tõendina oodatakse ja oskavad koostöös teiste ohvritega ka vajalikke tõendeid esitada. Kohus võiks seetõttu kaaluda tulevikus kollektiivtaotluse esitamise võimalus andmist. Selline ühise taotluse esitamise võimalus võiks tulla kõne alla ohvrite puhul, kes on ühiselt kannatanud mingi kindla sündmuse või teo tagajärjel, mille suhtes nad saavad ühiselt tõendeid esitada. Näiteks, kui kuriteo käigus põletatakse kõik ühe küla majad maha, siis võiks olla nende majade omanikel õigus esitada ühine taotlus reparatsioonide saamiseks.

Kuna ei kohus ega Usaldusfond ei ole veel täpselt paika pannud, millised ohvrite poolt esitatud tõendid on piisavad selleks, et nende reparatsioonide saamiseks esitatud nõuded rahuldataks, võib see tekitada olukorra, kus kohtule esitatakse liiga palju nõudeid ning nende läbivaatamine ja menetlemine võtab liialt palju kohtu ja Usaldusfondi aega ning ressursse.²⁴⁰ Kui kohtule laekub hulgaliselt nõudeid, millel puudub alus ja mida ohvrid ei suuda piisavalt tõendada, häirib see tervikuna kogu reparatsiooni protsessi efektiivset toimimist.

4.3 Probleemid reparatsioonide määramisel ja nende võimalikud arengud

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemilt loodetakse väga palju ning see peaks täitma süsteemile pandud suuri eesmärke. Kohtu 2012. a. 7. augusti reparatsioonide otsus Lubanga asjas oli esimene omalaadne, millega üritati kohtu reparatsioonide süsteemile pandud eesmärke täita, kuid selle puhul esines ka probleeme, millest järgmiste reparatsioonide otsuste tegemisel peaks hoiduma ja küsimusi, mis jäid vastamata. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteem üldisemalt ei ole samuti probleemideta.

Üheks olulisemaks probleemiks Lubanga asjas osutus Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokuröri otsus süüdistusest mitmete Lubanga sooritatud kuritegude välja jätmine ning tema süüdistamine vaid alla 15 aastaste laste sunniviisilises värbamises ja sõjategevuses osalema sundimises. Kuigi teod, milles Lubanga süüdi mõisteti olid kohutavad, esindasid need ikkagi ainult väikest osa Lubanga poolt toimepandud tegudest ning teised rasked kuriteod nagu näiteks seksuaalkuriteod jäeti süüdistusest välja. Kuna reparatsioonide otsus on otseselt seotud

---

²³⁹ M. Henzlin jt. (viide 7), lk 328.

²⁴⁰ Samas, lk 326-327.

Lubanga süüdimõistmise otsusega, tekitab tema valikuline süüdimõistmine probleeme paljude ohvrite jaoks, sest reparatsioone on õigustatud saama ainult ohvrid, kes kannatasid nende kuritegude all, milles Lubanga süüdi mõisteti.²⁴¹ Lisaks arvatakse ohvrite grupist välja need lapssõdurid, keda värvati ja sunniti sõjategevuses osalema teistes Kongo piirkondades peale Ituri, kuna Lubanga mõisteti süüdi vaid Ituri piirkonnas toimepandud kuritegudes.²⁴² Samuti on kohus Lubanga asjas varasemalt otsustanud, et isikud, kes on kannatanud kahju läbi otseste ohvrite tegevuse arvatakse välja isegi kaudsete ohvrite grupist, mis tähendas, et reparatsioone oleksid õigustatud saama ainult lapssõdurid ja nende lähedased.²⁴³ See tähendab paljude ohvrite jaoks aga reparatsioonide saamise võimalusest ilmajäämist, kuna nad ei ole kuritegude, milles Lubanga süüdi mõisteti, otsesed ohvrid.

Selline teatud ohvrite väljajäämine reparatsioonide adreseatide hulgast võib kahjustada üldist reparatsioonide tõhusust ning tekitada ohvrites ebaõigluse tunde. Kuna reparatsioonide eesmärk on ohvritele kahju heastamine, mitte uue kahju tekitamine, võib teatud ohvrite väljajäämine osutada samuti ohtlikuks, sest lapssõdureid, kui reparatsioonide saamiseks õigustatud ohvreid, võidakse stigmatiseerida ning see võib tekitada teisi pingeid ja konflikte Ituri piirkonnas.²⁴⁴

Kuigi kohus ei saa reparatsioonide otsusega muuta otsust, millega Lubanga teatud kuritegudes süüdi mõisteti ega laiendada Lubanga vastutust, saab kohus reparatsioonide määramisel ohvrite ringi siiski teataval määral laiendada ning mitte määrata reparatsioone ainult otsestele ohvritele ehk lapssõduritele ning nende lähedastele kui kaudsetele ohvritele. Sellist laiendavat lähenemist pooldasid ka Usaldusfond, Naiste Soolise Võrdõiguslikkuse organisatsioon (Women's Initiatives for Gender Justice), Sekretariaat ja mitmed teised organisatsioonid.²⁴⁵

Siiski kasutas kohus antud küsimuses oma diskretsiooniõigust ja leidis reparatsioonide otsuses, et reparatsioone võib anda nii otsestele kui kaudsetele ohvritele, neile, kes kannatasid kahju, üritades ära hoida mõnd kuritegu, milles Lubanga süüdi mõisteti ja ka neile, kes

---

²⁴¹ C. Aptel. Prosecutorial Discretion at the ICC and Victims' Right to Remedy. *Journal of International Criminal Justice* 2012/10, No. 5, lk 1367. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://jicj.oxfordjournals.org.ezproxy.utlib.ee/content/10/5/1357.full.pdf+html> (19. märts 2013).

²⁴² A. Wiersing (viide 179), lk 29.

²⁴³ ICC-01/04-01/06-1813, 08.04.2009, p 52. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc662407.pdf> (19. märts 2013).

²⁴⁴ ICC-01/04-01/06-2803 (viide 131), p 45, 151, 153, 180.

²⁴⁵ A. Wiersing (viide 179), lk 30-32.

kannatasid isiklikku kahju seoses Lubanga poolt toimepandud kuritegudega.²⁴⁶ Selline kohtu seisukoht võimaldab teha järelduse, et ohvrid, kes kannatasid kahju lapssõdurite poolt toimepandud kuritegude tagajärjel, võivad olla siiski õigustatud reparatsioonide saama.²⁴⁷ Seega muutis kohus reparatsioonide otsusega oma eelnevat seisukohta lapssõdurite tegude all kannatanud ohvrite suhtes, mis on positiivne, kuna selliseid ohvreid on kindlasti palju ning nende väljajätmine oleks võinud tekitada suuri pingeid nagu eelnevalt mainitud.

Kohus rakendas laiendavat lähenemist ka seksuaalkuritegude ja soopõhiste kuritegude ohvrite suhtes, sest sätestas oma otsuses²⁴⁸, et teatavatele ohvritele tuleb reparatsioonide anda eelisjärjekorras, mainides seejuures ära nii seksuaal- kui soopõhise vägivalda ohvrid, mis tähendab, et kohus ei välistanud nende kuritegude ohvritele reparatsioonide andmist ning pidas võimalikuks selliste kuritegude otsest seotust kuritegudega, milles Lubanga süüdi mõisteti.

Kuigi kohus otsustas sätestada võimaluse reparatsioonide määramiseks laiemale ohvrite ringile, kui esialgselt arvati, jäid mitmed ohvrite grupid, kes kannatasid Lubanga kuritegude tagajärjel, mis ei ole seotud süüdimõistmise aluseks olnud kuritegudega, reparatsioonide saamise võimalusest ilma. Sellistel ohvritel võib olla veel võimalus saada Reeglite artikkel 98 lõige 5 alusel Usaldusfondilt abi, kuid sellise abi puhul ei ole enam tegemist reparatsioonidega.

Seega saab Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokurörile ette heita Lubangale süüdistuste mitte esitamist mitmete toimepandud kuritegude eest, mille ohvrid ei ole seetõttu õigustatud reparatsioonide saama, kuigi on kannatanud Lubanga poolt toimepandud kuritegude all. Kohus on seevastu sätestanud oma otsuses võimalikult laia ohvrite ringi määratluse kaasates kaudsed ohvrid ning andes seeläbi paljudele ohvritele võimaluse reparatsioonide saamiseks, kes ilma kohtu laiendava käsitluseta oleks reparatsioonide saama õigustatud isikute ringist välja jäänud. Siiski ei rahulda see otsus kõikide ohvrite ootusi ja võib paljudes tekitada rahulolematust ja ebaõigluse tunnet, mis võib üldisemalt takistada reparatsioonidele pandud eesmärkide täitmist. Seetõttu peaks prokurör järgnevate süüdistuste esitamisel jälgima, et võimaluse korral esitataks süüdistus kõigi isiku poolt toimepandud kuritegude eest.

---

²⁴⁶ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 69.

²⁴⁷ C. Aptel (viide 241), lk 1368.

²⁴⁸ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 70-71.

Nagu alapeatükis 3.2 mainitud, on üheks reparatsioonide süsteemi suurimaks probleemiks reparatsioonide elluviimiseks vajalike vahendite puudumine. See omakorda tähendab, et reparatsioonide süsteemile seatud ootusi ei ole võimalik täita, mis võib mõjutada negatiivselt ka kogu Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemi mainet.²⁴⁹ Probleem tõstatub eriti juhtudel, kus süüdimõistetul ei ole sarnaselt Lubangaga rahalisi vahendeid ning reparatsioone tuleb finantseerida Usaldusfondi vahenditest. Kuna rahalised vahendid reparatsioonide määramiseks on piiratud, siis leitakse, et kuigi reparatsioone saama õigustatud ohvrite ringi ei tohiks liialt piirata, peaks abisaajad olema määratud võimalikult konkreetselt, et ei tekiks olukorda, kus ohvreid on liiga palju ning vahendeid ei ole piisavalt, et neist ühelegi ohvrite grupile kasu oleks.²⁵⁰ Kui vahendeid kasutada selliselt, siis ei täida reparatsioonid oma eesmärgi, kuna ühegi ohvri kahju ei suudeta heastada ning liiga vähene abi võib ohvritele hoopis negatiivselt mõjuda.

Täiendavaks probleemiks Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide juures võivad olla ohvrite liiga suured ootused ning võib esineda suur lõhe ohvrite ettekujutuse ja kohtu poolt tegelikkuses võimaldatavate reparatsioonide vahel.²⁵¹ Seetõttu peab kohus arvestama reparatsioonide otsuste tegemisel, et esimeste otsustega ei seataks latti liiga kõrgele ehk ei lubataks ohvritele reparatsioone, mille teostamiseks ei ole piisavalt vahendeid või on vaja kasutada Usaldusfondi reserve selliselt, et nendest ei jätku järgnevate reparatsioonide rahastamiseks.²⁵² Lisaks peab kohus määrama kindlaks ohvrid või ohvrite grupid, kes peaksid saama eelisjärjekorras reparatsioone.²⁵³ Seda põhimõtet on kohus Lubanga asjas ka järginud ning määranud, et eelisjärjekorras peaksid abi saama eriti haavatavad ohvrid nagu seksuaalkuritegude ohvrid ja raskelt traumeeritud lapsed.²⁵⁴ Lubanga asjas ei ole aga hetkel veel teada, kui paljud ohvrid on õigustatud reparatsioone saama ja milliseid reparatsioonide vorme Usaldusfond otsustab kasutada, mistõttu ei ole ka teada, kui palju raha oleks vaja nende elluviimiseks. Nagu eelnevalt mainitud on kohus oma otsusega andnud võimaluse reparatsioonide saamiseks ka kaudsetele ohvritele ja on seega ohvrite ringi laiendanud. See

---

²⁴⁹ M. H. Arsanjani, W. M. Reisman. *The International Criminal Court and the Congo: From Theory to Reality*. Teoses: L. N. Sadat, M. P. Scharf, C. Bassiouni. *Theory and Practice of the International Criminal Law: Essays in Honour of M. Cherif Bassiouni*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008, lk 345. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://site.ebrary.com.ezproxy.utlib.ee/lib/tartu/docDetail.action?docID=10363767&p00=international%20criminal%20court%20congo%3A%20from%20theory%20reality> (20. märts 2013).

²⁵⁰ A. Wiersing (viide 179), lk 34.

²⁵¹ C. McCarthy (viide 9), lk 350.

²⁵² A. Wiersing (viide 179), lk 35.

²⁵³ C. McCarthy (viide 9), lk 350.

²⁵⁴ ICC-01/04-01/06-2904 (viide 4), lk 70-71.

võib olla eelnevalt mainitud põhjustel positiivne, kuid võib tekitada probleeme reparatsioonide finantseerimisel, mistõttu võib lõpuks tekkida olukord, kus kohus on oma otsusega justkui ohvritele vastu tulnud ja neile head teinud, kuid ohvrite paljususe tõttu ei saa keegi reparatsioonidest piisavalt abi ning need ei vasta ohvrite ootustele. Sellisel juhul ei suuda reparatsioonid täita neile pandud eesmärke ning ohvrite olukord ei muutu paremaks, rääkimata endise olukorra taastamisest.

On äärmiselt ebatõenäoline, et kohus suudab võimaldada reparatsioone kõigile potentsiaalsetele ohvritele, mistõttu peab kohus järgnevate otsuste tegemisel kasutama oma diskretsiooni ning keskenduma ainult neile ohvritele, kes kannatasid kõige raskemalt ja kes vajavad reparatsioone kõige rohkem.²⁵⁵ Kohtu reparatsioonide otsus Lubanga asjas jättis ohvrite ringi küllaltki laiaks, kuid järgnevate otsuste tegemisel peaks kohus arvestama siiski reaalsete võimalustega ning võtma kindlama seisukoha õigustatud ohvrite ringi suhtes ja seadma reparatsioonidele konkreetsemad piirid.

Kohus peaks arvestama, et reparatsioonid oleksid tugevalt seotud konkreetse juhtumiga ehk ohvriteks loetaks vaid neid, kes on kannatanud kuritegude all, milles kurjategija Rahvusvahelise Kriminaalkohtu poolt süüdi mõisteti. Kuigi teatud juhtudel peab laiendama ohvrite ringi ka kaudsete ohvriteni, tuleks ikkagi jälgida nende seotust süüdimõistetute teoga. Reparatsioonid ei saa muutuda üldiseks arenguabiks, mis hõlmavad kogu konflikti mõjusfääri jäänud isikuid, vaid peavad olema piiritletud konkreetse kuriteo ja selle ohvritega. Seega peaks kohus väga põhjalikult analüüsima ja hindama, kellele ikkagi tuleks reparatsioone määrata ning kellele mitte.

Üheks probleemiks, mida on kohtul raske kui mitte võimatu lahendada on reparatsioonide saamise aja küsimus, kuna rahvusvaheliste kohtuasjade lahendamine võtab väga kaua aega (Lubanga asjas võttis nii süüdimõistva kui reparatsioonide otsuse tegemine 6 aastat) ning selleks ajaks, kui jõutakse reparatsioonide andmiseni, omab see ohvrite jaoks järjest vähemat rolli.²⁵⁶ Ohvritel oleks vaja reparatsioone kohe peale nende suhtes toimepandud kuritegude toimumist, siis oleks võimalik kõige efektiivsemalt tegeleda kahju tagajärgedega ning üritada ohvri jaoks taastada kahju eelset olukord. Aastad hiljem saadud reparatsioonid ei suuda saavutada ohvrite jaoks endise olukorra taastamist, mis ei tähenda küll, et reparatsioone

---

²⁵⁵ C. McCarthy (viide 9), lk 359.

²⁵⁶ A. Wiersing (viide 179), lk 37.

poleks enam vaja, kuid nende vormide valik peaks lähtuma ohvrite muutunud vajadustest. Seega peaks üritama kurjategija suhtes peetavat kohtuprotsessi kiirendada, paraku ei ole see tihti võimalik, mistõttu jääb probleem reparatsioonide andmisel arvatavasti aktuaalseks veel pikaks ajaks. Usaldusfondi poolt antav ajutine abi aitab küll leevendada antud probleemi teatud määral, kuna abimeetmeid saab anda juba enne ametlikku süüdimõistmist, kuid ka ajutine abi võib jõuda liiga väheste ohvriteni ja endiselt liiga hilja, mistõttu ei lahenda see reparatsioonide ajaprobleemi.

Eelnevast analüüsist selgub, et ohvrite grupe erinevalt koheldes võivad tekkida pinged, mis tekitavad osades ohvrites tunde, et tema kannatusi peetakse vähem oluliseks. Seega võib võrdlusmoment teiste ohvritega isiku jaoks talle antud reparatsioonide väärtust vähendada.²⁵⁷ Siiski ei saa kohus reparatsioonide otsuse tegemisel lähtuda täielikust võrdsuseprintsipiist, kuna ühed ohvrid vajavad tõhusamat kaitset kui teised ja kohus peaks järgima, et ohvrid, kellele määratakse reparatsioone eelisjärjekorras, omaksid sellist staatust põhjendatult ning taoline eristamine oleks mõistetav ka ülejäänud ohvritele.

Järgmiste reparatsioonide otsuste tegemisel peaks kohus jälgima, et need ei läheks vastuollu eelnevate otsustega, kuna kohtueelne koda on sellise vea juba teinud, otsustades erinevalt ohvrite osalemise nõuete üle erinevates kohtuasjades²⁵⁸. Selliseid märgatavaid vastuolusid erinevate reparatsioonide otsuste vahel tuleks igati vältida, see oleks ebaõiglane nii individuaalsete ohvrite suhtes kui näitaks süsteemi üldiselt ebaõiglase ja omavolilise.²⁵⁹ Seega ei tohiks kohus järgnevates asjades reparatsioonide määramisel ohvrite olukorda raskendada, tuleks lähtuda paika pandud standarditest ja nõuetest. Ohvrite olukorda kergendavaid otsuseid võib aga kohus vastu võtta, kuna sellega ei rikuta ohvrite õigustatud ootusi. Juhul, kui asjaolud on piisavalt erinevad, võivad otsused olla erinevad, kuid protseduurilistele nõuetele esitatud tingimused (nt millised tõendid on vastuvõetavad, ohvrite osalemise põhimõtted jne) ei tohiks siiski muutuda. Ohvrid peavad teadma, mida neilt oodatakse ning seetõttu oskavad sellega ka arvestada. Kuigi statuudi artikkel 21 lõige 2 alusel kohus võib mitte ei pea kohaldama põhimõtteid ja õigusnorme nii, nagu ta neid oma eelmistes otsustes on tõlgendanud, oleks ohvrite seisukohast parem, kui sarnaste asjaolude esinemise

---

²⁵⁷ F. Mègret. Reparations before the ICC: the Need for Pragmatism and Creativity. Invited experts on reparations question. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uclalawforum.com/reparations> (20. märts 2013).

²⁵⁸ Situation in the Democratic Republic of Congo, Decision on the Applications for Participation in the Proceedings (ICC-01/04-101) asjas otsustas kohtueelne koda teisiti, kui poolteist aastat hiljem kohtuasjas Situation in Uganda, Decision on Victims' Applications for Participation (ICC-02/04-101).

²⁵⁹ War Crimes Research Office (viide 62), lk 29-30.

korral kohaldaks kohus ühesuguseid põhimõtteid. Seega peaks kohus reparatsioonide põhimõtete koostamisel arvestama, et neid saaks kohaldada ka teiste sarnaste juhtumite puhul.

Teatud ohvrite puhul on peaaegu võimatu, et reparatsioonid suudaksid nende jaoks täielikult taastada olukorra, milles nad olid enne kahju tekkimist, kuna valu ja kannatusi, mida mõned ohvrid üle elasid, ei saa olematuks teha.²⁶⁰ Nende kahju ja kannatusi saab küll leevendada, kuid isegi juhul, kui reparatsioone antakse suurimal võimalikul määral, ei täida need ikka oma peamist eesmärki.

Kuna ohvrite vajaduste ja olukorraga arvestamine on reparatsioonide määramise üheks aluseks, tuleks hoolega jälgida esimeste reparatsioonide elluviimist ning teha nende põhjal järeldusi järgnevate otsuste jaoks. Seetõttu peaks pöörama tähelepanu ohvrite tagasisidele ja sellele, kuidas reparatsioonid nende olukorda muuta suutsid ehk reparatsioonidest tulenevatele mõjudele. Ohvrite arvamus peaks järgnevate otsuste tegemisel omama olulist nõuandvat rolli, mis peaks muutma reparatsioonide kohaldamist ja nende mõju efektiivsemaks.

Seega selgub analüüsi põhjal, et kuigi reparatsioonidele on seatud mitmeid tähtsaid eesmärke, ei ole nende kõigi täitmine võimalik, vähemalt Lubanga asja puhul mitte. Järgmiste kohtu poolt määratud reparatsioonide puhul saab kohus küll arvestada Lubanga juhtumi kogemuste ja võimalustega, paraku on Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemil on ka selliseid puudujääke, mida kohtul nii lihtsalt parandada ei õnnestu. Siinkohal tuleks ülekorrata sellised probleemid nagu piisavate rahaliste vahendite puudumine, süüdistatava süüdimõistmine vaid teatud kindlates kuritegudes, mitmete ohvrite gruppide väljajäämine reparatsioone saama õigustatud isikute ringist ja nende erinev kohtlemine, liiga pikk aeg kahju tekkimise ja reparatsioonide saamise vahel, lisaks veel mitmed teised küsimused, mis on käesolevas töös äramärkimist leidnud, kuid millel puuduvad hetkel head lahendused. Kõigi nimetud puuduste tõttu ei ole võimalik, et Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonid oleksid hetkel võimelised täitma neile pandud peamist eesmärki ehk taastama ohvrite jaoks olukorda, milles nad olid enne kahju tekkimist. Juhul kui Usaldusfond suudab kohtu poolt sätestatud põhimõtete alusel reparatsioone õigesti ellu viia, saavad need täita eesmärke vaid osaliselt, leevendades ohvrite kannatusi ning parandades vähemalt mingil määral ohvrite olukorda ning aidates kaasa rahu ja turvalisuse tagamisele piirkonnas.

---

²⁶⁰ C. Ferstman, M. Goetz (viide 10), lk 340.

Kokkuvõte

Magistritöö keskseks uurimusküsimuseks oli välja selgitada, millised on Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide määramise põhimõtted ning jõuda selgusele, kas praegune reparatsioonide süsteem suudab täita seatud eesmäärke või vajab see mõningast muutmist või olulist täiustamist. Töö hüpoteesiks oli, et juhul, kui Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide määramise põhimõtted viiakse praktikas ellu õigesti, peaksid need täitma oma eesmärgi ja taastama ohvrite jaoks olukorra, milles nad olid enne kuriteo toimumist. Töö hüpotees ei leidnud aga kinnitust, vaid analüüsi käigus selgusid mitmed probleemid, miks Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide määramise põhimõtete rakendamisel ei ole siiski võimalik täiel määral täita neile püstitatud eesmäärke.

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma Statuudi vastuvõtmisega 1998. aastal loodi esmakordselt rahvusvahelise kriminaalõiguse ajaloos „reparatsioonide määramise kord“, millega tagati Rahvusvahelise Kriminaalkohtu poolt süüdimõistetud kurjategijate ohvritele õigus saada reparatsioone. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Reeglite tähenduses on ohvriks füüsilised isikud, kes on kannatanud kahju, mis on tingitud mõnest kohtu jurisdiktsiooni alla kuuluvast kuriteost. Teatud juhtudel võivad ohvriks olla ka organisatsioonid, mis on kannatanud otsest kahju oma varale. Et olla õigustatud saama reparatsioone, peab olema põhjuslik seos ohvritele tekitatud kahju ja teo, milles Rahvusvaheline Kriminaalkohtu kurjategija süüdi mõistis, vahel.

Rooma statuudi koostamisel tajuti selget ohtu, et reparatsioonide määramine Rahvusvahelise Kriminaalkohtu poolt võib olla vastuoluline, kuna selles segunevad tsiviilnõuded kriminaalprotsessiga, mis raskendaks kohtul täita oma esmast rolli ehk rahvusvaheliste kuritegude eest vastutavate isikute õiglast ja kiiret vastutusele võtmist. Lõpuks sai reparatsioonide määramine ikkagi osaks statuudist ning võib öelda, et ohvritele antud võimalus esitada nõudeid kuriteo sooritaja vastu ja saada reparatsioone kuriteo toimepanijalt Rahvusvahelise Kriminaalkohtu kaudu, on üheks statuudi tähtsaimaks aspektiks. Samas on reparatsiooni põhimõtete kindlaks määramise ulatus ja sisu jäetud statuudis lahtiseks, sätestades küll teatud põhimõtteid ja piiranguid, kuid jättes kohtule siiski väga laia diskretsiooniõiguse.

Esimese süüdimõistva otsuse võttis Rahvusvaheline Kriminaalkohus vastu 14. märtsil 2012 T. Lubanga suhtes, mille alusel tehti 7. augustil 2012 kohtu esimene ja siiani ainuke reparatsioonide määramise otsus. Sellega määratleti reparatsioonide kohaldamise põhimõtted ja protseduur. Teiste oluliste põhimõtete seas määras kohus kindlaks ka isikud, kes on õigustatud reparatsioonidest abi saama ja põhimõtted, kuidas tuleks ohvreid teavitada reparatsioonide saamise võimalikkusest ning millistele ohvrite gruppidele peaks pöörama erilist tähelepanu. Muuhulgas võeti erilise tähelepanu alla lapssõdurite küsimus ning kohus leidis, et ka neil peaks olema õigus reparatsioonidele. Selline lähenemine sisaldas aga vastuolu, kuna lapssõdurid olid tihti samaaegselt nii kuritegude toimepanijad kui ohvrid, neile reparatsioonide määramine riivas aga lapssõdurite ohvrite õiglustunnet. Kohtu otsusel võidi ohvritele määrata nii individuaalseid kui kollektiivseid reparatsioone, kohaldades reparatsiooni vormidena restitutsiooni, kompensatsiooni, rehabilitatsiooni ja muuhulgas ka sümbolseid reparatsioone, sellega jättis kohus kõik võimalused avatuks.

Kohus pani küll paika üldisemad reparatsioonide määramise põhimõtted ja viisid, kuidas neid kohaldada, kuid täpsema otsustamise ja reparatsioonide elluviimine jäeti Ohvrite Usaldusfondi ülesandeks. Kuigi kohtul on statuudi kohaselt õigus delegeerida reparatsioonide elluviimist Usaldusfondile, ei tohiks viimasele jätta liiga suurt diskretsiooniõigust, kuna tegemist ei ole juriidilise organiga. Kohtu otsus delegeerida reparatsiooninõuete lahendamine suures osas Usaldusfondile võib olla õigustatud seetõttu, et Usaldusfondil on enam võimalusi välja selgitada, kes peaksid olema õigustatud reparatsioonide saama ja millised on ohvrite konkreetsed vajadused. Tuginedes esimeste reparatsioonide määramise kogemustele saab kohus järgnevate otsuste tegemisel oma otsuseid täpsemalt formuleerida, samuti on neil võimalus juba ennetavalt Usaldusfondilt ohvrite isikute ja vajaduste osas põhjalikumat arvamust küsida. Tuleb rõhutada, et kohus peaks ka Lubanga asjas Usaldusfondi tegevuse üle teostama kontrolli, mis kindlustaks reparatsioonide elluviimise vastavalt kohtu põhimõtetele. Kuigi Usaldusfondil võib olla küllaltki palju iseseisvust reparatsioonide kohaldamise üle otsustamisel, peab fond kinni pidama kohtu poolt ettekirjutatud nõuetest ning kohtul säilib kohustus jälgida reparatsioonide kohaldamise protsessi ja fondi tegevust. Samuti peab kohus heaks kiitma reparatsioonide määramise protsessi käigus tehtavad otsused.

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemilt loodetakse väga palju ning see peaks täitma süsteemile pandud suuri eesmärgi. Kohtu reparatsioonide otsus Lubanga asjas oli esimene omalaadne otsus, millega üritati kohtu reparatsioonide süsteemile pandud

eesmärke täita, kuid paraku esineb nii selle otsuse kui ka Rahvusvahelise Kriminaalkohtu süsteemi puhul laiemalt probleeme, mis takistavad seatud eesmärkide täitmist.

Üheks suurimaks probleemiks on reparaatsioonide rahastamine, kuna teatud juhtudel nagu ka Lubanga asjas ei ole süüdimõistetul piisavalt varalisi vahendeid selleks, et reparaatioone ellu viia. Seetõttu mängib reparaatsioonide finantseerimisel olulist rolli Ohvrite Usaldusfond, mille vahendeid kasutatakse ohvrite aitamiseks ja reparaatsioonide kohaldamiseks. Samas ei ole ka Usaldusfondil ressursse kõigi reparaatsioonide rahastamiseks ning tuleb arvestada, et fond ei saa kulutada kogu raha vaid ühe juhtumi peale, Usaldusfondi vahenditest peaks jätkuma ka järgnevate kohtu poolt määratavate reparaatsioonide rahastamiseks ja ajutise abi osutamiseks. Vaidlusi tekitab küsimus, kas ja mil määral saab kohus Usaldusfondile dikteerida rahaliste vahendite kasutamist kindlate reparaatsioonide elluviimiseks. Kui süüdimõistetute varade kasutamise osas on kohtul õigus Usaldusfondile täpseid ettekirjutusi teha, siis vabatahtlikest annetustest saadud vahendite puhul selline üksmeel puudub. Pigem võib pooldada seisukohta, et Usaldusfondi enda vahenditest rahastatavate reparaatsioonide puhul peaks jääma neile ka teatav diskretsiooniõigus otsustamiseks mil määral on neil võimalik eraldada vahendeid reparaatsioonide elluviimiseks. Seda enam, et Usaldusfond on oma võimalustega paremini kursis ning oskab arvestada ka tehtavate kulutustega paremini kui kohus.

Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparaatsioonide süsteemi toimimiseks on vajalik riikidevaheline koostöö ning on oluline, et statuudi osalisriigid panustaksid rahaliste annetustega Usaldusfondi, ilma riikide rahalise kaasabitaga ei ole Usaldusfondil võimalik saada piisavalt ressursse reparaatsioonide elluviimiseks. Lisaks on osalisriikidel kohustus arestida ja konfiskeerida süüdimõistetute isiku varad, juhul kui kohus seda nõuab. Sel viisil saadavad rahalised vahendid võivad oluliselt parandada reparaatsioonide elluviimise ulatust ning mida varasemas menetlusstaadiumis süüdistatava varad tuvastatakse ja arestitakse, seda suurem on tõenäosus, et reparaatioone saab vähemalt osaliselt rahastada süüdimõistetute varast. Kuigi riikidelt oodatakse Usaldusfondile rahaliste annetuste tegemist ja viimased aastad on näidanud, et annetusi tehakse järjest enam, ei ole need siiski piisavad, et reparaatioone saaks ellu viia ulatuses, mis oleks ohvrite jaoks piisav. Kuna ebapiisavate rahaliste vahendite tõttu võivad paljud reparaatsioonide eesmärgid jääda täitmata ka tulevikus, peaks probleemile aktiivselt lahendusi otsima.

Käesoleva töö autori hinnangul oleks üheks võimalikuks lahenduseks kohustusliku makse sisseseadmine statuudi osalisriikidele, mis tagaks Usaldusfondile kindlama ja stabiilsema sissetuleku. Taoline rahaline kohustus ei tohiks olla liiga koormav ja peaks jääma näiteks summa suuruse osas vabatahtlikuks. Selline kohustus tuletaks riikidele meelde, et Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide elluviimiseks on nende abi vaja, kuid jätkaks riikide otsustada, kui suure annetuse on nad valmis tegema.

Reparatsioonide rahastamise probleemi lahendamist on keeruline saavutada, kuna kümnetele tuhandetele ohvritele kahju hüvitamiseks oleks vaja märkimisväärselt suuri ressursse, mille laekumist on lähitulevikus raske ette prognoosida. See tähendab omakorda, et reparatsioonide süsteemile seatud ootusi ei ole võimalik täita, mõjutades seeläbi negatiivselt ka kogu Rahvusvahelise Kriminaalkohtu reparatsioonide süsteemi mainet. Seetõttu oleks mõistlik otsida lisaks riikidepoolsetele annetuste kogumisele täiendavaid rahastamisvõimalusi ka rahvusvaheliste organisatsioonide või muude ühenduste kaudu. Samuti peaks nii riike kui organisatsioone teavitama võimalusest panustada reparatsioonide elluviimisesse ka mitterahalistel viisidel nagu ohvritele meditsiinilise või psühholoogilise abi pakkumise teel. Abistavad oleksid ka ohvritele töö või peavarju pakkumine, ohvrite mälestamine ja mitmed teised võimalused.

Reparatsioonide tõendamisnõuete kindlaks määramine on jäetud Rahvusvahelise Kriminaalkohtu diskretsiooniõiguseks ning sellest oleneb, kui paljud isikud on õigustatud reparatsioone saama. Reparatsioonide saamise õigus sõltub sellest, kas kannatanud suudavad piisaval määral tõendada oma ohvriks olemist. Kuigi Lubanga asjas otsustas kohus rakendada küllaltki paindlikke tõendamisnõudeid ning jättis tõendite piisavuse üle otsustamise peamiselt Usaldusfondi diskretsiooniõiguseks, võib ohvritel ikkagi tekkida märgatavaid probleeme neile tekitatud kahju tõendamisel ja selle seostamisel tegudega, milles Lubanga süüdi mõisteti. Esiteks võib ohvritel olla keeruline esitada oma nõuete tõendamiseks tõendeid, kuna need võivad olla hävinenud või on muul moel ohvritele kättesaamatud, teatud juhtudel võib ohvritel esineda raskusi enda isiku tõendamisega. Lisaks võib tekkida raskusi maade, varade või muude asjade omandi olemasolu või füüsiliste, psühholoogiliste ja muude vajaduste tõestamisega. Ohvritel on raske kui mitte võimatu esitada tõendeid aastatetaguste sündmuste kohta, mistõttu on neil keeruline ka oma kahju tõestada. Kuigi ohvri nõuet ei saa jätta automaatselt rahuldamata ainuüksi dokumentaalsete tõendite puudumise tõttu, tuleb kuidagi välja selgitada, kas ohver on õigustatud reparatsioone saama või mitte, kahju peab olema

kuidagi tõendatav. Seetõttu tuleks asutada ohvrite jaoks kontaktbüroo, mille kaudu abistatakse neid reparatsioonide avalduse vormide täitmisel ja aidatakse tõendite kogumisel. Sellise asutuse loomine oleks ohvrite seisukohalt hädavajalik, sest ilma kõrvalise abita võivad ohvrite avaldused jääda nõuetele mittevastavaks ning nad jääksid ilma võimalusest saada reparatsioone. Abiks oleks ka see, kui kohus võimaldaks tulevikus esitada kollektiivtaotlusi, kuna siis oleks ohvritel lihtsam taotlust esitada ja vajalikke tõendeid leida. Selline ühise taotluse esitamise võimalus võiks tulla kõne alla ohvrite puhul, kes on ühiselt kannatanud mingi kindla sündmuse või teo tagajärjel, mille suhtes nad saavad ühiselt tõendeid esitada.

Üheks reparatsioonide süsteemi puuduseks on ka Rahvusvahelise Kriminaalkohtu prokuröri poolt süüdistuste esitamine vaid teatud liiki kuritegude eest, mis jätab sama isiku teiste kuritegude all kannatanud isikud reparatsioone saama õigustatud ohvrite ringist välja. Kuna reparatsioonide otsus on otseselt seotud Lubanga süüdimõistmise otsusega, siis tekitab tema süüdimõistmine vaid teatud kuritegudes probleeme paljude ohvrite jaoks. Reparatsioone on aga õigustatud saama ainult need ohvid, kes kannatasid kuritegude all, milles Lubanga süüdi mõisteti. Selline selektiivne ohvrite väljajäämine reparatsioonide adressaatide hulgast kahjustab üldist reparatsioonide tõhusust ning tekitab ohvrites ebaõigluse tunde. Kohus on üritanud olukorda parandada ja on sätestanud oma otsuses võimalikult laia ohvrite ringi määratluse, kaasates ka kaudsed ohvid ning andes seeläbi paljudele ohvritele võimaluse reparatsioonide saamiseks, kes ilma kohtu laiendava käsitluseta oleks reparatsioone saama õigustatud isikute ringist välja jäänud. Siiski ei rahulda see otsus kõikide ohvrite ootusi, mistõttu peaks prokurör järgnevate isikute süüdistamisel esitama süüdistuse kõigi selle isiku poolt toimepandud kuritegude eest.

Lubanga asjas ei ole hetkel veel teada täpne ohvrite arv, kes on õigustatud reparatsioone saama ja milliseid reparatsioonide vorme Usaldusfond otsustab kasutada, mistõttu ei ole ka teada, kui palju raha oleks vaja nende elluviimiseks. Kohus on oma otsusega andnud võimaluse reparatsioonide saamiseks ka kaudsetele ohvritele ja on seega ohvrite ringi laiendanud, mis omakorda võib tekitada probleeme reparatsioonide finantseerimisel tekitades lõpuks olukorra, kus kohus on ohvritele justkui vastu tulnud, kuid ohvrite paljususe tõttu ei saa keegi reparatsioonidest piisavalt abi ning need ei vasta ohvrite ootustele. Sellisel juhul ei suuda reparatsioonid täita ka neile pandud eesmärgi ega muuda ohvrite olukorda paremaks, rääkimata endise olukorra taastamisest. Kuna kohus ei ole võimeline tagama reparatsioone kõigile ohvritele, kes on süüdimõistetud toimepandud kuriteost kuidagi mõjutatud, tuleb kohtul

langetada teatav valik. Seetõttu tuleb kohtul järgnevate otsuste tegemisel tõsiselt kaaluda, keda käsitleda ohvrina, kes on õigustatud reparatsioonide saama, arvestades reparatsioonide elluviimiseks olemasolevate rahaliste vahenditega. Kuigi kohus jättis Lubanga asjas reparatsioonide ulatuse, vormide ja täpsete ohvrite üle otsustamise peamiselt Usaldusfondi ülesandeks, võiks kohus järgmiste otsuste puhul seada reparatsioonidele konkreetsemad piirid.

Üheks probleemiks, mida on kohtul samuti raske kui mitte võimatu lahendada, on reparatsioonide saamise aja küsimus. Kuna rahvusvaheliste kohtuasjade lahendamine on aeganõudev, ei suudeta reparatsioonide andmise ajahetkel tihti ohvrite olukorda enam märgatavalt parandada. Abi oleks vaja anda võimalikult ruttu pärast kahju tekkimist, siis oleks kahju tagajärgedega võimalik kõige efektiivsemalt tegeleda. See ei tähenda, et hiljem reparatsioonide enam ei vajata, kuid nende vormide valik peaks arvestama ohvrite muutunud vajadustega. Seega peaks üritama kurjategija suhtes peetavat kohtuprotsessi kiirendada. Enamasti on raske protsessi oluliselt kiirendada, seetõttu jääb probleem reparatsioonide andmisel aktuaalseks veel pikaks ajaks ning takistab jätkuvalt reparatsioonide eemärgi täitmist.

Teatud ohvrite puhul on juba algselt peaaegu võimatu taastada kahju tekitamise eelset olukorda, kuna valu ja kannatused, mida neil üle elada tuli, on niivõrd rasked, et neid ei ole võimalik kuidagi heastada. Neid saaks ehk kuidagi leevendada, kuid isegi juhul, kui reparatsioonide antakse neile suurimal võimalikul määral, ei suudaks need ikka täita oma peamist eesmärki.

Seega võib käesoleva töö tulemusena järeldada, et Rahvusvahelise Kriminaalkohtu esimene reparatsioonide otsus, aga ka reparatsioonide süsteem üldiselt ei suuda hetkel täita talle pandud eesmärgi. Seda peamiselt selliste tõsiste probleemide tõttu nagu piisavate rahaliste vahendite puudumine, süüdistatava süüdimõistmine vaid teatud kindlates kuritegudes, mitmete ohvrite gruppide väljajäämine reparatsioonide saama õigustatud isikute ringist ja nende erinev kohtlemine, tõendamisprobleemid, liiga pikk aeg kahju tekkimise ja reparatsioonide saamise vahel ja paljud teised töös esitatud küsimused, millele puuduvad hetkel head lahendused. Kuigi reparatsioonid suudavad teatud määral leevendada ohvrite kannatusi ja parandada nende olukorda, siis selleks, et reparatsioonide süsteem suudaks tulevikus oma eesmärgi täita, tuleb seda täiustada ja parandada, tuginedes esimeste reparatsioonide määramisest saadud kogemustele ja tehtud järeldustele. Kuigi kõigile ohvritele

reparatsioonide piisav võimaldamine jääb tõenäoliselt alati utoopiliseks, peaks kohtu eesmärgiks olema vähemalt kõige rohkem kannatanud ja kõige raskemas olukorras olevate ohvrite olukorra leevendamine.

Ordering reparations to victims in International Criminal Court

Summary

For the purposes of international law and this thesis, reparations mean measures used to compensate or rehabilitate the victims of a crime for the damages they have suffered as a result of the crime committed against them. Although damages have been compensated to the victims of crimes in national law for quite a long time, by now, international criminal law has reached the position that punishing the criminals alone is insufficient and justice cannot exist until the victims are ensured justice. Ordering of reparations is a very recent development in international criminal law. Victims of international criminal offences were first given the opportunity to apply for and receive reparations through the International Criminal Court with the adoption of the Rome Statute of the International Criminal Court. This thesis discusses the granting of reparations only in the meaning of international criminal law, more specifically that of the reparation system of the International Criminal Court, analysing the first decision of the International Criminal Court to grant reparations which was adopted only on 7 August 2012.

The aim of the master's thesis was to assess which principles of ordering reparations are currently applied in the International Criminal court and whether there is a need to change them. Additionally, the possible problems of the reparation system of the International Criminal Court were analysed, including issues related to funding and implementing reparations and proposals to improve the reparation system were made.

The hypothesis of the master's thesis was that if the principles of ordering reparations are implemented correctly in practice, they should fulfil their purpose and restore for the victims the situation they were in prior to the crime taking place. The hypothesis of the thesis, however, was not confirmed but rather several problems were identified why, upon the implementation of the principles of ordering of reparations, it is nevertheless impossible to completely fulfil the objectives placed on them.

Various research methods have been used in writing this thesis, mainly focusing on analytical method, but the systematic method has also been employed. The master's thesis is structured based on the principle of moving from a broader scope to a narrower scope, first discussion

the notion of reparations in a broader sense, then analysing the system of the International Criminal Court in ordering of reparations and enforcement thereof. The master's thesis is divided into four chapters, the first two of which focus on the theory of the field and the last two of which analyse issues and problems related to the implementation of reparations.

The topic of this thesis is relevant due to the fact that never before in international criminal law has the court ordered reparations in favour of the victims and the victims of crimes have, for the first time, been given the right to demand and receive reparations from a convicted person through the International Criminal Court. Providing the victims with such an opportunity has a significant meaning in international criminal law and it helps to improve the situation of victims of international crimes and establishes the foundation for creating subsequent similar systems of reparations. This system was prepared over decades and finally the first judicial decision has been made, which indicates that the right to demand reparations is no longer theoretical but a right granted to victims in reality. As the first decision concerning reparations was adopted a year ago, in August 2012, this topic has been discussed in legal writing only in a very small extent and due to this, the master's thesis at hand constitutes a novel analysis of the decision of the International Criminal on reparations.

A "procedure for ordering reparations" granting the victims of criminals convicted by the International Criminal court the right to reparations was established for the first time in the history of international criminal law with the adoption of the Rome Statute of the International Criminal Court in 1998. Victims, in the meaning of the Rules of the International Criminal Court are natural persons who have suffered harm as a result of the commission of any crime within the jurisdiction of the Court but in certain cases also organisations or institutions that have sustained direct harm to any of their property. In order to be entitled to receive reparations, there must be a causal link between the damage caused to the victims and the act in which the International Criminal Court convicted the criminal.

Upon drafting the Rome Statute it was feared that the International Criminal Court ordering reparations would be controversial as it essentially mixes civil claims and criminal proceedings which would make it harder for the court to fulfil its primary role of fairly and quickly bringing persons liable for international crimes to justice. Eventually, the ordering of reparations still became a part of the Statute and it could be said that the opportunity of victims to file claims against the person who has committed the crime and receive reparations

from them through the International Criminal Court has become one of the most important aspects of the Statute. On the other hand, the Statute does not specify the extent and content of ordering the payment of reparations. Indeed, it does stipulate certain principles and restrictions but it also grants the court a broad right of discretion.

The International Criminal Court made its first conviction on 14 March 2012 regarding T. Lubanga, based on which the first and so far only decision to order the payment of reparations was made on 7 August 2012, establishing the principles and procedures to be applied to reparations. Among other important principles, the court determined the persons who are entitled to benefit from the reparations and the principles of how victims should be informed of the possibility of receiving reparations and which groups of victims should receive special attention. Among other issues, the court paid special attention to the issue of child soldiers and found that they should also be entitled to reparations but this approach could also be controversial as child soldiers are often simultaneously the perpetrators of the crime as well as the victims and ordering the payment of reparations to them may damage the sense of justice of child soldiers. The court additionally decided that both individual and collective reparations could be ordered for the victims and the forms of reparations that may be applied include restitution, compensations, rehabilitation as well as symbolic reparations, meaning that the court left all options open.

Thus, the court indeed established the general principles of ordering reparations and the methods of implementation thereof but left the more precise decisions and the implementation of reparations up to the Trust Fund for Victims. Although pursuant to the Statute, the court has the right to delegate the implementation of reparations to the Trust Fund, the Trust Fund should not be given an excessively broad right of discretion as it is not a legal institution. The court's decision to delegate the resolution of reparation claims in a great extent to the Trust Fund may, however, be justified as the Trust Fund has more options to ascertain who exactly should be entitled to reparations and what the victims' needs are. Although the Trust Fund may be quite independent in deciding on the implementation of reparations, the Trust Fund must nevertheless adhere to the principles and requirements prescribed by the court and the court still bears the obligation to monitor and check the process of implementing reparations and the activities of the Trust Fund and the court's approval is required for the decisions made in the process of allocating reparations.

Much is expected from the reparation system of the International Criminal Court and it should achieve the ambitious objectives of the system. The court's decision on reparations in the Lubanga case was the first decision of its kind, which attempted to achieve the aims placed on the reparation system but there are problems hindering the complete fulfilment of the objectives of both this decision as well as the system of the International Criminal Court in general.

One of the greatest problems is the funding of reparations as in some cases, just like in the Lubanga case, the convicted person lacks sufficient finances to carry out the reparations. Due to this, a vital role in financing the reparations is borne by the Trust Fund for Victims which receives funding mainly from voluntary donations of states or international organisations and the resources of which are used in order to help victims and implement reparations. On the other hand, even the Trust Fund does not have the resources to finance all of the reparations and must consider the fact that the Trust Fund cannot spend all of its money on one case, as the resources of the Trust Fund should also be able to cover the financing of subsequent reparations ordered by the court as well as the provision of temporary aid.

Inter-country cooperation is required in order for the reparation system of the International Criminal Court to function and it is vital that the member states of the Statute contribute with monetary donations to the Trust Fund as without the financial assistance of the states, the Trust Fund cannot receive sufficient resources to implement the reparations. Additionally, member states are obligated to seize and confiscate the assets of the convicted person if so required by the court. The financial means gained through this may significantly improve the extent in which reparations are carried out and the earlier the assets of the accused are identified and seized in the proceedings, the greater the likelihood of at least partially financing the reparations from the assets of the convict is. Although states are expected to make monetary donations to the Trust Fund and the last few years have shown an increase in donations, these are still insufficient to carry out reparations in the extent which would be adequate for the victims. As the objectives of several reparations may again be unfulfilled in the future due to the lack of financial means, it is important to actively search for a solution to this problem. In the opinion of the author of this thesis, one possible solution is to establish a compulsory payment for member states which would ensure a steadier and larger income for the Trust Fund. This monetary obligation, however, should not be excessively cumbersome and should remain voluntary for example as to the amount of the donation. This obligation

would remind states that their assistance is needed in order to implement the reparations of the International Criminal Court but would let the states decide on how large of a donation they are prepared to make.

It is difficult to come to a solution for the problem of funding reparations as compensating damage to tens of thousands of victims requires much greater resources, the allocation of which in the near future is hard to imagine. This in turn means that the expectations placed on the reparation system cannot be met which may have a negative impact on the reputation of the reparation system of the International Criminal Court. This is why, in addition to collecting donations from states, it is important to look for additional funding opportunities through international organisations or other associations and raise awareness among them. Both countries as well as organisations should be informed of the possibility of contributing to the implementation of reparations also through non-monetary means such as offering the victims medical or psychological aid, publicly condemning the crime, offering victims work or shelter and several other options.

The determination of the proof requirements of reparations has been left as a discretionary right of the International Criminal Court and this is decisive with regard to how many persons are entitled to reparations as the right to receive reparations depends on whether the victims are able to sufficiently prove that they indeed are victims. Although in the Lubanga case the court decided to apply quite flexible proof requirements, leaving the question whether the evidence is sufficient primarily at the discretion of the Trust Fund, the victims may nevertheless have significant problems in proving the damage caused to them and linking it to the actions for which Lubanga was convicted. Firstly, it may be difficult for victims to produce evidence to substantiate their claims as the evidence may be destroyed or otherwise unavailable to the victims and in certain cases the victims may even have trouble proving their own identity. Furthermore, there may be difficulties in proving the ownership of land, assets or other things or physical, psychological or other needs. It is difficult if not impossible for the victims to present evidence about events that took place years ago and due to this it is also difficult for them to prove the damage they have suffered. Although the claim of a victim cannot be automatically dismissed due to lack of documented evidence, it must still be ascertained whether the victim is entitled to receive reparations or not and the damage must somehow still verifiable. For this reason, a victims' contact office should be established which would assist them in filling the application forms for reparations and in the collection of

evidence. The establishment of such an institution is vital to the victims as without external assistance the victims' applications may not meet the requirements and they would be deprived of the possibility of receiving reparations. It would also help if the court, in the future, allowed the submission of collective applications, making it easier for the victims to file the application and find the necessary evidence. The filing of such a collective application could primarily be considered for victims who have suffered together or due to a specific event or act on which they can present evidence jointly.

One of the shortcomings of the reparation system may be that the prosecutor of the International Criminal Court only prosecutes certain crimes, which excludes persons who have suffered from the other crimes of the same person from the circle of victims who are entitled to receive reparations. In the Lubanga case, the prosecutor only charged the accused in recruiting children under the age of 15 and forcing them to take part in military action while excluding Lubanga's other crimes, such as sexual offences, from the charges. As the decision on reparations is directly linked to the decision convicting Lubanga, the fact that he was convicted only in certain crimes creates problems for several victims because only the victims who suffered from the crimes Lubanga was convicted in are entitled to receive reparations. Such an exclusion of certain victims from the recipients of reparations may impair the general effectiveness of reparations and create a feeling of injustice in the victims as all victims are not treated equally. The court has attempted to improve the situation and has, in its decision, specified a broad definition of the circle of victims, including also indirect victims and thereby providing the opportunity to receive reparations to many victims who would have been excluded from the circle of victims had the court not interpreted it expansively. Still, the decision does not satisfy the expectations of all victims which is why the prosecutor, in future prosecutions, should file charges for all of the crimes committed by the respective person.

In the Lubanga case, the precise number of victims entitled to reparations and the forms of reparations that the Trust Fund decides to implement are yet to be determined and due to this it is currently unknown how much money is needed to carry them out. By its decision, the court has provided the opportunity to receive reparations also to indirect victims and thus expanded the circle of victims which in turn may create problems in financing the reparations, finally leading to a situation where it seems as if the court did the victims a favour but due to the large number of victims no-one will receive sufficient help from the reparations and these

will not meet the victims' expectations. In this case, the reparations cannot fulfil their purpose and the victims' position is not improved, not to mention the restoration of the initial situation. The court cannot ensure reparations to all victims who are somehow affected by the crime committed by the convict but must make a certain choice. This is why the court, in making decisions in the future, must seriously consider who to deem a victim entitled to reparations and also account for the financial means available for providing reparations. Although the court, in the Lubanga case, left the extent and forms of reparations and specific victims primarily for the Trust Fund to decide, in subsequent decisions, the court could impose clearer limits on the reparations.

One of the issues which is difficult, if not impossible, for the court to resolve is the issue of when the reparations are given as the hearing of international court cases takes a very long time and by the time the process reaches the stage of granting reparations, they can no longer restore or significantly improve the victims' position. Aid is needed as soon as possible after the damage has been incurred as this would enable to handle the consequences of the damage most effectively whereas when several years have passed since the crime the impact of the reparations is significantly smaller. This is not to say that reparations are no longer needed but in choosing the forms thereof the changed needs of the victims should be taken into account. Thus, the proceedings concerning the offender should be expedited but this is often impossible, leaving this problem in granting reparations relevant probably for a very long time and preventing the fulfilment of the purpose of reparations.

For certain victims, it is already initially almost impossible that the reparations could completely restore the situation they were in before incurring the damage as the pain and suffering some victims have had to go through are so severe that they cannot be rehabilitated. Their pain and suffering can be alleviated but even if they are given reparations in the greatest possible extent, the reparations could still not meet their primary objective.

As a result of this thesis it can be concluded that the first decision of the International Criminal Court concerning reparations, but also the reparation system in general, is currently unable to meet the objectives set for it as there are serious problems with it, such as the lack of sufficient financial means, the conviction of the accused only in certain crimes, the exclusion of several groups of victims from the circle of persons entitled to receive reparations and the unequal treatment of victims, problems with substantiation, an excessively

long period of time between the damage being caused and the reparations being provided and also several other issues which have been raised in this thesis and for which there are currently no good solutions. Although reparations can, to a certain extent, alleviate the victims sufferings and improve their position, it must still be improved and amended based on the experience and conclusions drawn from the first implementation of reparations in order for the reparation system to achieve its aims in the future. Although allocating sufficient reparations for all victims will probably always be unrealistic and unachievable, the court's aim could be that at least the position of victims who have suffered the most and who are in the worst position is alleviated.

Kasutatud kirjandus

1. Aptel, C. Prosecutorial Discretion at the ICC and Victims' Right to Remedy. *Journal of International Criminal Justice* 2012/10, No. 5, lk 1357-1375. Arvutivõrgus kättesaadav:<http://jicj.oxfordjournals.org.ezproxy.utlib.ee/content/10/5/1357.full.pdf+html> (19. märts 2013).
2. Arsanjani, M. H., Reisman, W. M. *The International Criminal Court and the Congo: From Theory to Reality*. Teoses: L. N. Sadat, M. P. Scharf, C. Bassiouni. *Theory and Practice of the International Criminal Law: Essays in Honour of M. Cherif Bassiouni*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://site.ebrary.com.ezproxy.utlib.ee/lib/tartu/docDetail.action?docID=10363767&p00=international%20criminal%20court%20congo%3A%20from%20theory%20reality> (20. märts 2013).
3. Bassiouni, C. M. International Recognition of Victims' Rights. *Teoses: Human Rights Law Review* 2006/6, No 2, lk. 203-279. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://hrlr.oxfordjournals.org.ezproxy.utlib.ee/content/6/2/203.full.pdf+html?sid=c96e4d12-bbbf-4365-a0e1-aa61d65b7c1d> (19. september 2012).
4. Baumgartner, E. Aspects of victim participation in the proceedings of the International Criminal Court. *International Review of the Red Cross*, 2008, vol 90, No 870. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-870_baumgartner.pdf - (2. oktoober 2012).
5. Buti, A. Notion of Reparations as a Restorative Justice Measure. Teoses: J. C. Oliveira, P. Cardinal. *One Country, Two Systems, Three Legal Orders- Perspectives of Evolution*. Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg, 2009. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.springerlink.com.ezproxy.utlib.ee/content/978-3-540-68571-5/#section=102225&page=3&locus=33> (21. september 2012).
6. Buti, A. *Restorative Justice*. Teoses: M. C. Bassiouni (toim.). *The Pursuit of International Criminal Justice: A World Study on Conflicts, Victimization and Post-Conflict Justice*. Intersentia, 2010.
7. Chung, C. H. Victims' Participation at the International Criminal Court: Are Concessions of the Court Clouding the Promise? *Northwestern Journal of International Human Rights*, 2008, Vol 6, No 3, lk 459-545. Arvutivõrgus kättesaadav:

- <http://www.law.northwestern.edu/journals/jihr/v6/n3/4/Chung.pdf> - (17. oktoober 2012).
8. Cryer, C., jt. An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second Edition. Cambridge University Press, 2010.
  9. Dwertmann, E. The Reparation System of the International Criminal Court. Its Implementation, Possibilities and Limitations. Leiden, Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2010.
  10. Ferstman, C., Goetz, M. Reparations before the International Criminal Court: The Early Jurisprudence on Victim Participation and its Impact on Future Reparations Proceedings. Teoses: C. Ferstman, M. Goetz, A. Stephens (toim.). Reparations for Victims of Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity. Martinus Nijhoff Publishers 2009. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://books.google.ee/books?id=YNAhQ3tV8TIC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> – (9. oktoober 2012).
  11. Funk, T. M. Victims' Rights and Advocacy at the International Criminal Court.. Oxford University Press 2010.
  12. Greiff, P. Justice and Reparations. Teoses: P. De Greiff (toim.). The Handbook of Reparations. Oxford University Press, 2006
  13. Henzelin, M., Heiskanen, V., Mettraux, G. Reparations to Victims before International Criminal Court : Lessons from International Mass Claims Processes. Criminal Law Forum 2006/17, No 3-4, lk 317-344. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.springerlink.com.ezproxy.utlib.ee/content/n55737t8254g8775/fulltext.pdf?MUD=MP> (19. september 2012).
  14. Human Rights Watch. DR Congo: ICC Arrest First Step to Justice. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.hrw.org/fr/news/2006/03/17/dr-congo-icc-arrest-first-step-justice> (29. aprillil 2013).
  15. Ingadottir, T. (toim.). The International Criminal Court. Recommendations on Policy and Practice. Transnational Publishers, 2003.
  16. Jenkins, C. Taking Apology Seriously. Teoses: M. Du Plessis, S. Peté (toim.). Repairing the past? International Perspectives for Gross Human Rights Abuses. Antwerpen and Oxford: Intersentia, 2007.
  17. Keller, L. M. Seeking justice at the International Criminal Court: Victims' Reparations. Thomas Jefferson Law Review, 2007, Vol 29. Arvutivõrgus kättesaadav:

- http://b6.b7.85ae.static.theplanet.com/files/faculty/Keller_reparations_ICC_final.pdf - (2. oktoober 2012).
18. Kittichaisaree, K. *International Criminal Law*. Oxford University Press, 2002.
  19. Kristjansdottir, E. *International Mass Claims Process and the ICC Trust Fund for Victims*. Teoses: C. Ferstman jt. (toim.) *Reparations for Victims of Genocide, War Crimes and Crimes Against Humanity*. Martinus Nijhoff Publishers 2009. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://books.google.ee/books?id=YNAhQ3tV8TIC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false> – (24. oktoober 2012).
  20. Lewis, P., Friman, H. *The International Criminal Court: Elements of the Crimes and Rules of Procedure and Evidence*. Teoses: R. S. Lee. *Reparations to Victims*, Transnational Publishers, Inc.: Ardsley, 2000.
  21. Mègret, F. *Reparations before the ICC: the Need for Pragmatism and Creativity*. Invited experts on reparations question. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uclalawforum.com/reparations> - (20. märts 2013).
  22. McCarthy, C. *Reparations and Victim Support in the International Criminal Court*. Cambridge University Press, 2012.
  23. Mullins, C. W. *The International Criminal Court*. Teoses: M. C. Bassiouni (toim.). *The Pursuit of International Criminal Justice: A World Study on Conflicts, Victimization and Post-Conflict Justice*. Intersentia, 2010.
  24. Muttukumar, C. *Reparation to Victims'*. Teoses: R. S. Lee. *The International Criminal Court: The Making of Rome Statute*. Kluwer Law International 1999. Arvutivõrgus kättesaadav: http://books.google.ee/books?id=6_4TeGhBAZYC&printsec=frontcover#v=onepage&q&f=false (25. september 2012).
  25. Olasolo, H. *Reflections on the International Criminal Courts jurisdictional reach*. *Criminal Law Forum* 2005, No 16, lk 279-301. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.springerlink.com.ezproxy.utlib.ee/content/m512vn350n025k47/fulltext.pdf?MUD=MP> –(16. oktoober 2012).
  26. O`Shea, A. *Reparations under International Criminal Law*. Teoses: M. Du Plessis, S. Peté (toim.). *Repairing the past ? International Perspectives for Gross Human Rights Abuses*. Antwerpen and Oxford: Intersentia, 2007.

27. Pikis, G. M. The Rome Statute for the International Criminal Court. Analysis of the Statute, the Rules of Procedure and Evidence, the Regulations of the Court and Supplementary Instruments Martinus Nijhoff Publishers Leiden, 2010.
28. Redress. Justice for Victims: The ICC's reparations mandate. London 2011.
Arvutivõrgus kättesaadav:
http://www.redress.org/downloads/publications/REDRESS_ICC_Reparations_May2011.pdf - (17. oktoober 2012).
29. Redress. Torture Survivors' Perceptions of Reparation. The Redress Trust, 2001.
Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.redress.org/downloads/publications/TSPR.pdf>
(21. september 2012).
30. Rehn, E. Speech given on Wednesday 21 March 2012 on the occasion of the 9th Annual Board Meeting, Trust Fund for Victims 2012.
31. Roht-Arriaza, N. Reparations in International Law and Practice. Teoses: M. C. Bassiouni (toim.). The Pursuit of International Criminal Justice: A World Study on Conflicts, Victimization and Post-Conflict Justice. Intersentia, 2010.
32. Schabas, W. A. The International Criminal Court – A Commentary on the Rome Statute. Oxford University Press, New York, 2010.
33. The Trust Fund for Victims. Earmarked support at the Trust Fund for Victims. Programme Progress Report, 2011.
34. The Trust Fund for Victims. Empowering victims and communities towards social change. Programme Progress Report, 2012.
35. Triffterer, O. (toim.). Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court – Observers' Notes Article by Article- Second edition. Verlag C. H. Beck oHG, München, 2008.
36. War Crimes Research Office. The Case-based Reparation Scheme at the International Criminal Court. American University Washington College of Law, 2010.
Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.wcl.american.edu/warcrimes/icc/documents/report12.pdf> - (25. september 2012).
37. Wiersing, A. Lubanga and its Implications for Victims Seeking Reparations at the International Criminal Court. Amsterdam Law Forum, Vol 4, No 2, pp 21-39, 2012.
Arvutivõrgus kättesaadav:
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2154469 (15. märts 2013).

Kasutatud normatiivmaterjal

38. Basic Principles and Guidelines on the Right to a Remedy and Reparation for Victims of Gross Violations of International Human Rights Law and Serious Violations of International Humanitarian Law. General Assembly, 2006. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/496/42/PDF/N0549642.pdf?OpenElement> (20. september 2012).
39. Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. General Assembly resolution 39/46 of 10 December 1984. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www2.ohchr.org/english/law/cat.htm> (19. september 2012).
40. Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuut. - RT II 2002, 2, 5.
41. Regulations of the Court ICC-BD/01-01-04. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/B920AD62-DF49-4010-8907-E0D8CC61EBA4/277527/Regulations_of_the_Court_170604EN.pdf - (16. oktoober 2012).
42. Regulations of the Trust Fund for Victims. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/0CE5967F-EADC-44C9-8CCA-7A7E9AC89C30/140126/ICCASP432Res3_English.pdf - (16. oktoober 2012).
43. Rules of Procedure and Evidence. 09.09.2002. ICC-ASP/1/3. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/F1E0AC1C-A3F3-4A3C-B9A7-B3E8B115E886/140164/Rules_of_procedure_and_Evidence_English.pdf (23. september 2012).

Kasutatud kohtupraktika

44. ICC-01/04-01/06-8-US-Corr. 09.03.2006. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc236260.pdf> - (21. märts 2013).
45. ICC-01/04-374, 20.08.2007. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc318327.pdf> (14. märts 2013).
46. ICC-01/04-01/06-1119, 18.01.2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc409168.PDF> - (16. oktoober 2012).

47. ICC-01/04-01/06-1432, 11.07.2008. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc529076.PDF> (24. september 2012).
48. ICC-01/04-01/06-1813, 08.04.2009. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc662407.pdf> (19. märts 2013).
49. ICC-01/04-01/06-2842, 14.03.2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://212.159.242.180/iccdocs/doc/doc1379838.pdf> (27. september 2012).
50. ICC-01/04-01/06-2803, 23.03.2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1380655.pdf> - (5. oktoober 2012).
51. ICC-01/04-01/06-2901, 10.07.2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1438370.pdf> (27. september 2012).
52. ICC-01/04-01/06-2904, 07.08.2012. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1447971.pdf> (20. september 2012).
53. ICC-01/04-01/06-2911, 29-08-2012, lk. 16-17. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1461050.pdf> (1. oktoober 2012).
54. ICC-01/04-01/06-2905, 24-09-2012, lk 6. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.icc-cpi.int/iccdocs/doc/doc1472805.pdf> - (10. oktoober 2012).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Helena Rahi

(sünnikuupäev: 14.04.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
„Kuriteo ohvritele reparatsioonide määramine Rahvusvahelises Kriminaalkohtus“
mille juhendaja on Andres Parmas,
  - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **06.05.2013**